

02781
RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

11.

FELELET A MONDOLATRA

PESTEN 1815.

KIADTA

BALASSA JÓZSEF.

FÜGGELÉK :

A MONDOLAT ÉS A FELELET EGYKORÚ BIRÁLATAI ÉS
SOMOGYI GEDEON VÁLASZA A FELELETRE.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA,

1898.

MAGY. AKADEMLA
KÖNYVTÁRA

52215

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA,

BEVEZETÉS.

A Mondolat megjelenése után Kazinczy hívei rögtön készülnek a feleletre. Virág Benedek Horvát Istvánt buzdította az írásra,¹ Vályi Nagy Ferencz pedig magát Kazinczyt tüzei, hogy feleljen a támadásra, még pedig goromba, harcias hangon, amúgy «Rajnisosan, Szabó Dávidosan, Bacsányiasan.»² De Szemere és Helmeczy lebeszéli, mert nem volna hozzá méltó ez a küzdelem. Dessewffy József gróf is irt a Mondolat ellen; midőn azonban a Felelet megjelent, félre tette a maga munkáját.³

Szemere Pál, látva, hogy Horváth egyéb dolgai miatt nem fog a munkához, maga kezd bele ily czímmel: Somogyi Gédeon és a számár.⁴ S midőn a nyarat Péczelen Kölcseyvel együtt tölti, közösen végzik el a megkezdett munkát. Kölcsey Helmeczytől kéri a munkához szükséges könyveket: «Imé a lajstrom: Mondolat. Perecsényinek annyi munkája a mennyi találtatik. Wandza, Kovács példabeszédes könyve. És hogy a sok rossz közt egy jó is legyen,

¹ Szemere munkái, III. k. 114. l.

² Kath. Szemle, 1891. évf. 281. l.

³ Szemere munkái, III. 193. l.

⁴ «Horvát nincs itt. Még semmit sem írt. Ezer a plánja s egyhez sem fog. Én ilyen cím alatt próbálok: Somogyi Gédeon és a számár. S legelsőben az olvasót tanítom meg a cím törvényére s úgy megyek tovább.» Levele Kazinczyhoz, 1814 április 29-én, i. h. 116. l.

méltóztassál a *Syrenát* is elküldeni.» (Kölcsy munkái, X. k. 57. l.) Augusztus 1-én ismét kéri Wandzát és Percsényi valamely munkáját. «Mi Jenischt és Garvét s mellé Édes Gergelyt s Wandzát, Folnesicsot olvassuk. Nem igaz? a rend igen szép s a nyelvmívelésnek jó után vagyunk. Meg fogjuk látni a resultátumot és ha valami jó fog kijőni, kérdeni fogjuk, Jenisch-e és Garve vagy Édes, Wandza és Folnesics érdemelnek-e hálát.» Kérik még a debreczeni Grammatikát s Pethe Gazdaságát is. «Készülj, édes Helmeccym; ha bemegyünk, gyönyörű órákat adunk nektek. Örülni fogtok és nevetni. Ruet Ilium!» (U. o. 59. l.) Mikor a munkával elkészültek, a kéziratot átadták Trattnernek, hogy nyomassa ki. A könyv megjelenésének azonban sok akadályja volt; a cenzura ugyanis nem engedte meg a Felelet kinyomtatását «botrányos durvaságai miatt.»* Először is a czímet kellett megváltoztatni, s mivel Trattner azt mondá, hogy a cenzor nem fogja megengedni Somogyi nevét a czimlapon, a nevet Bohógyira változtatták. (L. Szemere munkái, III. 126. l.) A nyomtatásra egyikük sem ügyelhetett, tehát Bilkei Pap Ferencz simított a kéziraton, a mit lehetett; kihagyta Folnesics levelét a Mondolatoshoz, befejezte a debreczeni levelet, s átdolgozta a «Magyar Pegazus a Mondolat írója ellen» című részt. Így is csak 1815 július havában jelenhetett meg a könyv.

A szerzők azonban csak hónapok múlva láthatják munkájukat, noha a megjelenése nyomán keletkező harag és neheztelés már előbb boszantja őket. Szemere aug. 4-én kéri Kazinczyt, hogy küldessen neki Pestről egy példányt: «Nyughatatlan vagyok látni a munkát, minekutána a czimlap is meg vagy on változtatva s a Kölcsy és a magam akarata ellen: egyikünknek vagy másikunknak vagy mind a

* Kath. Szemle, 1891. évf. 291. l.

kettőnknek neve nélkül.» (Szemere munkái, III. 124. l.) Kazinczy nem teljesíthette a kérést, mert ő maga is csak szeptember 14-én jut a könyvhöz. Nála látja Szemere szeptember 19—20-án az első példányt, s 22-én közli Kölcsyvel a könyv tartalmát. Mindkettejüket nagyon bántja a sok sajtóhiba, különösen a görög idézetekben, melyeket a sok hiba teljesen érthetetlenné tesz. A jelen kiadásban ki van javítva a könnyen felismerhető s a szöveget boszantóan zavaró sajtóhibák, valamint a görög idézetek szövege is.

A Felelet tartalma igen változatos. A bevezetés, Kölcsy Ferencz aláírásával, néhai Bohógyi Gedeon életét vázolja s a Mondolat készülésétől, megjelenésétől szól. Ebben az életrajzban felhasználja Kölcsy mindazt, a mit barátai révén Somogyiról hallott; diákkori csínyjeiről Szemere is szolgálhatott adatokkal, ki vele egy időben volt pápai diák. Ez az életrajz kiemeli Somogyinak gúnyolódó természetét; korlátoltságát és maradiságát pedig a kollégiumi szűkkörű nevelésből magyarázza. Az életrajz szerint Somogyi 1814 apr. 1-én meghalt s másnap el is temették. Alighogy a *Felelet* megjelent, Szemere és Kölcsy érezték, hogy az életrajz e befejezésével bakot lőttek. Rossz néven vették sokan, hogy élő embert temetnek el, ízetlennék és durvának tekintették ezt a tréfát. Ők azonban úgy látszik ártatlanok a dologban; valakitől hallhatták, hogy Somogyi meghalt, mert a könyv megjelenése után ijedten és restelkedve veszik észre, hogy Somogyi él. Szemere már augusztus 21-én, még mielőtt a *Feleletet* nyomtatásban látta volna, írja Kazinczynak: «Az is csiklandós dolog, hogy Somogyi el van temetve.» Majd szeptember 2-án többek közt arról értesíti, hogy a nagyfalusi pap közlése szerint Somogyi valóban meghalt.* Kölcsy október 16-án írja

* Szemere munkái, III. k. 127—8. l.

Szemerének: «Valamennyi ember a Tisza kerületeiben lakik, csaknem mindenik azt hiszi, hogy Somogyi megholt. Félórával ezelőtt volt nálunk egy pápai legatus, kérdém, ismeri-e Somogyit és Oroszit? *Igen* felele. De látta-e Somogyit mostanában? Állította s ezt veti hozzá, nem holt meg, *mint itt híre van.*» * Kazinczy is közli Dessewffyvel, hogy Somogyi «él és meg nem holt, ámbár megholt-nak van kihirdetve a Kölcsény előbeszédében.» (Dessewffy levelezése, II: 57. 1.)

Ezt a bevezetést egy quietált Major két levele követi Bohógyi Gedeonhoz. Zafir Gergely szidja és korholja benne Bohógyit, hogy miért gúnyolja a jó írókat. Ez a két levél — mint a Literaturblattban közölt bírálatból tudjuk — Szemerétől való. Erre Zafir Czenczi levele következik a Mondolatoshoz. Ez a könyvnek egyik legsikerültebb részlete, mely a finomabb, de idegenszerű izlés küzdelmét rajzolja a hazai maradisággal és izléstelenséggel. *A búsongó Ámor* ismét Szemerétől való; Wandza munkáját gúnyolja, összeállítva az ő szavait, szólásait, néhol egész mondatokat és sorokat vesz ki belőle, épúgy mint a *Mondolat* tette. Az affektált, émelygős stílusban írt elbeszélés a *Mondolat* czimképéhez fűződik; tartalma az, hogy a Mondolatos a számár hátán akar átmenni a hegyről lerohanó patakon a satyrhoz, de belefullad a vízbe. Ezt a Debreczeni Grammatika egyik szerzőjének levele követi; maga a levél, valamint a hozzá csatolt jegyzetek ügyesen szatirizálják a Debreczeni Grammatika elveit s etimologizáló eljárását. Högyészi Högyész Máté hexametekben ír epistolát Bohógyi Gedeonhoz, s értesíti, hogyan jelent meg előtte a Fáma kisasszony s mutatta meg neki a *Mondolatot*. Erre egy a dunántúli nyelvjárásban írt levél következik, mely

* Kölcsény munkái, IX. k. 237. 1.

az izléstelen népiességet, a közmondások halmozásával pedig Dugonicsot gúnyolja. A könyv hátralevő részét költemények teszik, melyekben a mesterkedő, rimhajhászó versgyártókat gúnyolják. A költemények tárgya ismét a *Mondolat* czimképéhez fűződik. Megszólalnak egyenként az ott szereplő állatok: *A lepe* Lukáts Miklós sapphoi rende szerint énekel, a *Satyrus* Varjas János e-ző verseit utánozza, a *szamár* Gyöngyösi János leoninus verseit követi, a *magyar Pegazus* és a *lant* Ráday-féle versekben zengenek erőtetett, mesterkelt rimeléssel. A versekhez csatolt jegyzetekben is gúnyolják az ósdiakat, tudatlanságukra s irodalmi képzettségük hiányára czélozva.

A *Feleletet* — mint már említettük — Szemere és Kölcsey irták, noha nevük nincs a czimlapon; Kölcsey neve is csak egyszer fordul elő a könyvben a bevezetés alatt. Mennyi része volt mindegyiküknek a munkában, azt ma már lehetetlen pontosan megállapítani, annyi azonban bizonyos, hogy Jancsó Benedek téved, midőn a munka oroszlánrészét Kölcseyének tekinti, s azt hiszi, hogy habár Szemere munkatársa volt, bizonyára inkább csak segített, mintsem vezetett vagy kalauzolt. (Kölcsey élete, 93. l.) A terv Szemerée,* a ki előbb maga fogott munkához, s csak akkor segített neki Kölcsey, midőn együtt voltak Péczelen. Zafir Gergely levele, s *A búsongó Ámor* Szemerétől valók, valószínűleg a versek is. A dunántúli levelet is ő írhatta, mert neki elég alkalma volt megismerkedni a dunántúli nyelvjárással pápai diák korában. Az egész munkának tehát Szemere volt a tervezője és végrehajtója, Kölcsey pedig csak az ő segítő társa.

A *Felelet* megjelenésekor a közönség természetesen

* «Az is igaz, hogy az egésznek a plánja enyém» — írja Kazinczynak 1815 aug. 21. (i. h. 127. l.).

Kazinczyt gyanúsította első sorban a szerzőséggel, annál is inkább, mert a könyv névtelenül jelent meg; sőt némelyek az akkor még ismeretlen Kölcsey nevét is álnévnek nézték, mely alatt Kazinczy lappang. Kölcsey és Szemere, mihelyt hírét vették a könyv megjelenésének, rögtön írnak Kazinczynak, hogy nyilatkoznia kell a szerzőség dolgában. Szemere már augusztus 10-én kérdi Kazinczytól: «Nem volna-e jó, ha Kölcsey az újságlevelekben egy írást adna ki. Elmondaná, hogy ő velem együtt dolgozta a leveleket, s mi okból?» (Szemere munkái, III. 126.) Majd midőn arról a nagy felháborodásról is értesül, melyet a *Felelet* megjelenése keltett, ismétli ezt az ajánlatát: «Ily esetben legtanácsosabb lesz, ha u. b. az újságlevelekben, Kurirban s a Tudósításokban s az Erd. Múzeumban egy kinyilatkoztatást fog a publikummal s a felelni akarókkal előre közleni. Meg kell nevezni mind Kölcseyt, mind engemet.» (U. o. 127. l.) Kölcsey szeptember 1-én, tehát még mielőtt a könyvet látta volna, ugyanily értelemben ír: «Nagyon meg kellene csalogoznom, ha a publicum azt nem gondolná, hogy az Antimondolatban Uram Bátyámnak is része volt. Pali és én legjobban tudjuk, hogy abban senki másnak, annyival inkább Uram Bátyámnak nem lehetett befolyása, s szükségesnek látjuk, hogy a publicummal tudattassék, mennyire nem akar Uram Bátyám ilyen felelgetésekre bocsátkozni. Uram Bátyámnak talán jó lenne declaratiót tenni a közönség előtt ezen dologban.» (Kölcsey munkái, IX. k. 152. l.) Szemere október 3-án közli is Kölcseyvel a Kazinczy nevében közzé teendő nyilatkozat szövegét: «Jelentés. Zemplény vármegyei táblabíró Ts. Szemerei Szemere Pál és Kölcsei Kölcsey Ferencz uraknak Bereg vármegyében hozzám intézett levelekhez képest kénytelen vagyok jelentést tenni, hogy nekem a Veszprém vármegyei esküdt Somogyi Gedeon

úr «Mondolatjára» írt és az idén Pesten kiadott «Feleletekben» sem tanácsom, sem dolgozásom által részem nincs. Ezt említett két rokonom és barátom azért kívánja, mert tapasztalták, hogy némelyeknél e tettnek gyanújába én vétettem. Én a tóthvásonyi író Mondolatjára felelni sohasem véltem sem szükségesnek, sem hozzám illőnek; az efféle cselekedet önmaga eléggé megboszulja magát. Az Antimondolatot pedig írásban nem láttam; nyomtatásban csak tegnap, és így közel két hónappal azután, hogy az mindenfelé olvastatott. Az én két barátom akarja: hogy ők ketten, és egyedül ők tartassanak a Felelet íróinak; s az elsőbb sajnálja, hogy neve a kezeikből tisztázatlanul kivett munka homloklapjáról egészen elmaradott. Széphalom, szeptember 15. 1815. Kazinczy Ferencz.» (I. h. 192. l.) E nyilatkozat azonban nem jelent meg. «Sajnálom — írja Szemere Kazinczynak október 14-én — hogy a jelentés az ujságlevelekben ki nem eresztethetik. Mit jelent ez, mit gyaníttat ez? A philológiában talán csak szabad fényt terjeszteni? Vagy itt sem immár?» (U. o. 129. l.) Tehát levelekben, magán úton s a Feleletről írt bírálatokban terjesztették mindenfelé, hogy Kazinczy ártatlan benne, s egyedül Szemere és Kölcsey felelősek a Feleletben foglaltakért.

A dunántúliak még így sem akarták elhinni, hogy Kazinczy nem részes a *Feleletben*. Berzsenyi 1817-ben találkozott Füreden Oroszi Pállal, mint ő írja «a Mondolat egyik szerzőjével» s beszélgetésükről értesíti Kazinczyt: «Azt mondja, ismét készül ellened valami, s azt beszéli, hogy mind az Antimondolatot, mind a Mondolatra kijött recenziót magad írtad. Én oltalmaztalak, a mint az idő és hely engedte, de ő esküdött, hogy ezen kézírásaid kezében vagynak, melyeket valami veszprémi tudóstól kapott. Csudálkoztam ostobaságán s szemtelenségén s ele-

get mondtam olyakat, a miken elpirúlhatott volna, de ő nem is értette, mert mit értenek az ily bolondok?» Kazinczy erre így felelt: «Rendes vádok, hogy én írtam az Antimondolatot és az Antimondolat recensióját (a tétí plébánus, kit én szívesen tisztellek is, szeretek is, azt írja nekem minap, hogy Kölcsey Ferencz *költött* Kölcsey — talán azt hitte, hogy annak neve alatt én lappangok.) Én sem az Antimondolatot, sem az említett recensiót soha nem láttam lenyomtatásig, sőt soha nem elébb, mint midőn lenyomtatva s elszélesztve voltak. Engem phlegmámból ezek az emberek ki nem vesznek. Én semmi más veszprémi tudósnak nem szoktam írni, mint Ruszeknek, ki már nem veszprémi, hanem keszthelyi tudós. Tudományos harczra kelni, oh arra kész vagyok; de nem soha mocskokra. A neologismusról most készül egy írásom, de abban nem felejttem el, mivel tartozom mind magamnak, mind a publicumnak.» (Kazinczy és Berzsényi levelezése, 202—3.)

Kazinczy örült, hogy barátai felelnek a támadásra, de maga tényleg még csak tanácscsal sem vett részt benne. Sőt kérte Szemerét, hogy válasza ne veszekedés legyen, hanem oktatás. (Levelezése Berzsényivel, 179. l.) A kész kéziratnak is csak egyes részleteit olvasták fel előtte, midőn 1814 őszén meglátogatták. «Én becsületemre mondhatom, — írja Szentgyörgyinek 1815 szept. 15. — hogy a Mondolatban sem a gondolat adásával, sem a segítséssel, sem correcturával, egy szóval semmikép; nincsen részem. Szemere és Kölcsey ketten csinálták ezt Péczelen; feljövén hozzám, elolvasták azt, a mi Dugonics módjában vala írva, és egy-két más darabot; de még akkor a munka első dolgozásban volt és a Praefatio nélkül. Nagyon sajnálom, hogy azt meg nem tekintettem, s holmit meg nem szelidítettem. De úgy hittem, hogy ők azt magok fogják a későbbi dolgozás alatt.»

Kazinczynak és híveinek, durvaságai mellett is tetszett a *Felelet*. Leginkább azt rosszzallották, hogy Somogyiról úgy beszélnek, mintha meghalt volna; másrészt neve elferdítésén ütköztek meg, a mit úgy látszik, ebben a korban nagyon sértőnek tartottak.* E miatt maguk a szerzők is szükségesnek tartották a mentegetőzést. Szemere azt akarja, hogy a kiadandó nyilatkozatban Kölcsey a név elferdítéséről is szóljon. Mondja el, hogy «a cím nem *Bohógyi*, hanem *Somogyi* volt, s ő ezen elbármálási parasztságban éppen úgy nem akar részesülni, mint a Somogyi Gedeonében soha semmi esetben nem részesülhetett volna. Így a teher és szégyen én reám hárámlik, s nem is hárámolhat egyébre. Trattner azt mondá nekünk, ebédén lévén nála, hogy a Somogyit nem fogja megengedni a libror. censor; s ekképen leve Bohógyi.» (i. h. 126. l.)

A mennyire bántotta Kazinczyt a *Mondolat* megjelenése, úgy örül a *Felelet*nek. Majd megpukkadt nevetében, írja Szemere Kölcseynek. Dicséri Szentgyörgyihez szeptember 15-én írt levelében is: «Én a Kölcsey Mondolatjá-

* Ezen Kazinczy is megütközött: «És oztán az a vadság, hogy a S. G. neve Bohógyivá van elváltoztatva! Ezt én nem tettem volna s sajnálom, hogy tették.» (Dessewffy levelezése, II. k. 42. l.) «Az első betűn kezdve az utolsóig Szemerée és Kölcseyé, — azt kivévén, hogy a vad! igen igen vad! elbármálást nekik más adta. Ezt sajnálom s szégyenlem. De mivel sajnálni késő, azt mondhatom Somogyi Gedeonoknak — nomen enim hoc singulare casum non habet — hogy vicem pro vice.» (Levelezés Berzsenyivel, 192. l.) Dessewffy is megbotránkozik a durvaságokon: «A Mondolatra a feleletet olvastam, helylyel helylyel nem annyira forró, mint vastagocská; a holtakkal szelidebben kellenék bánni. Szemerét a te hozzád viseltető barátság ragadta, azonban itt-amott igen helyesen patrio perfusus aceto a Mondolat koholója.» (U. o. 52. l.)

nak szívesen örvendek. Et illic dii sunt.» Ugyanebben a levélben írja ezt is: «Nem csuda, ha Somogyi magát agyon sújtva érzi, és Somogyival együtt az ő czinkosai. Úgy kell nekik. Hadd mondják: merito plectimur. A tudatlanságnak különben is tulajdona a kongás, mint az üres hordónak; de az csakugyan rettenetes, hogy ezek az emberek tanulni nem akarnak, kongani akarnak.» (Levelezése Szentgyörggyivel, 305—307. l.) Dicséri a könyvet Dessewffy-hez szept. 26-án írt levelében is: «A Mondolatra adott Feleletben sok só, de sok tudomány is van, kivált az elő beszédben. De a kis munka deproperatum. Csak az fogja érteni, a ki literaturánk productumait úgy ismeri, mint írónak kell.» (Dessewffy levelezése, II. k. 42. l.)

Berzsenyinek azonban nem nagyon tetszett a Felelet. Noha a Mondolat őt is gúnyolja, s Kazinczy mellett első sorban ép őt vette czéltáblául, mégsem tartotta az ügghöz méltónak Szémere és Kölchey gúnyolódását. «Olvastam az Antimondolatot is» — írja Kazinczynak 1815 decz. 2-án. «Csudálom, hogy Szémere a kámpoló gyermekeket visszakámpolja. Azt vagy dorgálással, vagy hallgatással kellett volna büntetni. A debreczeni poesis és grammatika jól meg van gúnyolva, de Somogyit, úgy gondolnám, helyesen gúnyolni nem is lehet, mert, a mit mondott, nagy részben igaz. El kellett volna tehát választani az igaztól a nem igazat, s így a publicumnak megmutatni, hogy az ő satyrája csak olyan, mint midőn a bolondozók a Miatyánkhhoz a czigányimádságot keverik, s hogy ha mind helyeseket mondott volna is, mivel azt személyisértve mondta, és a minden esetben kimélelést érdemlő írókat mocskolta, tehát bolond, mert vétett a literatura ellen s következésképp mint ember, maga ellen is. De mit lát a publikum ezen Antimondolatból? Csak azt, hogy csúfolni akar és nem tud, a legtudósabb tónuson írt okoskodásokat a leggyermekesb

tréfával, a biographiát mesével zavarja s végre az élő embert eltemeti és búcsuztatja s mind ezen tréfáknak megvalósítására nevét aláírja. Mely contrast! Ez a gyermekes tréfa a névnek aláírása által oktalan hazugsággá vált. Hát az a quietált major mely furcsa rollt játszik? Az a *terenggettét*, az a *sapperment* mely üres habatolás! Valóban csudálom, hogy Szemere ily ügyet csak így tudott védelmezni. Azonban köszönjük meg mégis jó szándékát: a bolondoknak elég, az okosok előtt pedig nincs reá szükségünk.» (i. m. 272. l.)

Annál nagyobb vihart keltett a *Felelet* az orthologusok körében. Szemere és Kölcsey nem elégedtek meg avval, hogy Somogyi Gedeont támadják és gúnyolják, hanem szembe szállottak minden ellenfelükkel. Megtámadták a Debreczeni Grammatika szerzőit, a dunántúli írókat, Vandzát, s a mesterkedő verselőket: Varjast, Gyöngyösit, Lukáts Miklóst, sőt még a kollegiumi nevelést is. Mindez sok ellenséget szerzett nekik; érzik is a könyv megjelenésekor, hogy szelet vetettek s vihart aratnak. Szemere már szeptember elején értesült, hogy Debreczenben nagy a harag és felzúdulás. «Méreggel s dühhel veszik a monastikus nevelést — írja Kazinczynak, — melyet Kölcsey Somogyi felől írt. A debreczeni levél is nagy zajt indított. — S hogy a Debreczeni Grammatika szerzőjének egyike ignota quantitásnak van kikiáltva, mindenütt haragusznak érette. Veszprém vármegye a Dicshalom azaz Veszprémért haragszik. Pápáról dr. Zsoldos készül felelni; s készülnek a debreczeniek is, s mindnyájan Kazinczy ellen» (i. h. 127. l.) — «A papok Zafir Czenczinek «Csak olyan már a világ» daláért boszankodnak. Azt, úgy mondanak, egy predikátor leányának szájába! No bizony; és miért nem? Mintha az nem characteristisch volna?» (u. o. 194. l.) Kölcsey is értesül a debreczeniek haragjáról;

«Tudod-e tehát, — írja Szemerének 1816 márcz. 28-án — hogy Debreczenben és Álmosdon az Antimondolatért épen oly dühhel haragusznak, a mily örömmel azt a váradiak olvasták. Azok a Calvin gonosz fiai talán nem is gyuladtak volna fel, s nem rázattak volna ki indolentiájokból, ha ezek a Róma sorsosi nem mutatták volna örömköt s a megtámadó én nem lettem volna. Prof. Ercsey* leczkéinek egyikén közönségesen keltek ki ellenem, mert, úgy monda, nem szép a madárnak — — — s ez az ember, ki két évvel ezelőtt engem arra kért, hogy tanítványi számára aesthetikát irjak, most maga fogott tollat, hogy velem bajt vivjon. Hagyján! mert a mint mondja a *csúcsos szelések tanítójok*, a mi kardunkat sem fűzfából faragták. Álmosdon az öreg Csanádi az epistolae obscurorum említést vette maga ellen. Szegény öreg! Ő azt hiszi talán, hogy litteratori per nem eshetik meg, ha csak az ő *Werthes Ich*-je is szóban nem forog, és mit tartozik pedig a litterator tudni egy oly emberkéről, ki soha semmit nem írt, a nyelvet csak a Debreczeni grammatika szerént s a csak a Székelyhidi mellett magában vagy legfelebb az iskolamesterrel ítélgette? — Halljad a mi következik. — Cons. és V. Palatinus Péchy Imre úr is méltóztatott megbotránkozni — és miért? Talán a Collegium miatt? nem! a superintendens mindentudó személye miatt? Azt sem! Mi miatt tehát? a Zafir Gergely miatt! Bone Deus! a szegény Major kinjában az első levél egyik sorában így is átkozódik: *Diantre malheur!* Azt mondják, hogy a Cons. is úgy szokott s a satyrát ott kereste, hol azt maga Lucilius sem kereste volna — *risum teneatis amici?* Én ugyan félesztendő olta még egészen ki nem tudám magamat ne-

* *Ercsey Dániel*, a philosophia tanára volt a debreczeni collegiumban.

vetni. Mit tegyünk ezen emberekkel? Ezek, midőn a hátokat verjük, a lábok szárát fájlalják.» (Kölcey munkái, IX. k. 247. l.)

Midőn Kölcey Csokonairól írt bírálatát közzé tette (Tudományos Gyűjtemény, 1817. évf. III. k.), e miatt Némethi Nagy János egy kis füzetben erősen megtámadta,* s szemére vetette a *Feleletet* is: «Érzi azt maga K. Úr, hogy a nevetés a maga helyén nints a jó ízlés ellen. Hiszen Cs. egész 32 esztendőkre terjedt életében nem törekedett annyit nevetetni, mint K. Úr abban a siratni való szüleményében, mellyet a Mondolat ellen írt, tsak az a kár, hogy annak születésekor a Camoenák nem tsak nem nevettek, hanem sirtak és talán éppen azért, s az olta esett olyan Antipathiába a nevetéssel. Mitsoda fagyfaló hidegségű neveltetésre való erőlködés az, mikor talán azt akarván nevettségesen elő adni, hogy a Mondolat Kiadója azzal a rozsasz (?) munkával eltemette magát, formaliter sirt ásat, elénekelteti a Falusi mesterrel, és hogy az ízetlenségből semmi el se maradjon, elpapoltatja T. Fábían Urammal, a letzkét is meg nevezvén. De itt még legkissebb része a botránkozásnak az, hogy ebből egy pont sem igaz Horátz ama bölcs intésének ellenére: *Ficta voluptatis caussa sint proxima veris*; hanem, hogy erre, mint elméségre, ne vessünk is, ez az, a mire még Democritus is keserves könnyeket hullatna. Ide tartozik az is, midőn a legalatsonyabb köznépnek szokása szerint *Somogyinak* nevéből *Bohógyi* tsufos név tsinálására vetemedhetik. Uram!

* A füzet címe: Némethi Nagy János Értekezése Csokonai V. Mihály életéről, mellyet kiadott Dombi Márton, Pesten 1817; és Csokonai munkájának megítéltetésekről Kölcey Ferentz által, melly a Tudományos Gyűjtemény 1817-dik eszt. III-dik kötetjében találhatik. Bétsben, Nemes Haykul Antal betűivel' 1818.

örizd meg Nemzetünket ama gonosztól, hogy az ilyenekre tsak hozzá hunyorítással is ne vessen, vagy az effélékből izlést tanuljon!» (21—22. l.)

A harag és felzúdulás nem kedvetlenítették el Szemerét és Kölcseyt; nyugodtan várják a debreczeniek és veszprémiek válaszát, melyre már előre készülnek. A nyelv-ujtók munkáit tovább tanulmányozzák, hogy teljes készülettel folytassák a küzdelmet. Alig jelent meg a Felelet, máris közlik Kazinczyval, hogy folytatják az elkezdetteket, a minek ő örvend.* Kölcsey várni akar a további küzdelemmel; «én most nem perlek — írja 1815 okt. 16-án — mivel úgy is azt ohajtom, hogy a tréfa folytatásával késünk egy darabig.» (I. h. 239. l.) Szemere azonban azonnal hozzá akar fogni a dologhoz. «A második Antimondolat plánja felől még nem tudósítottalak. Időszaki írás formában kellene dolgoznunk. Csak az intelligens levelek is, mely sokféle tónt fognának nyujthatni. Recensio, levelek, dialóg, antikritik, nekrológ s egyebek, mint versek etc. De erről majd akkor tanakodjunk, ha Bohógyira felelet jő.» (Szemere munkái, III. 194. l.) Majd komoly tanulmányokhoz fognak s egy nagyobb nyelvtudományi munkával akarnak fellépni. (V. ö. Szemere munkái, III. 116. l.)

Somogyiék válasza késett, mire Szemere is abba-hagyja küzdő szándékát, de évek múlva is nyugodt lelkiismerettel gondol vissza a megvívott harcra. A Tudományos Gyűjtemény 1826. évfolyamában a Kölcsey-Vályi féle Homeros fordítás ügyében szólalva fel, visszatekint erre a harcra: «Ezen szövetség indított később arra, hogy S. G.-t az «Ellenmondolat» által Kölcseymmel együtt megtámadjam. Philologiai volt a versenygés, s grammatikai rendszabásnál fogva kelle válaszolnom: Quo te quisque

* Szemere munkái. III. k. 191. l,

casu rogat, responsio detur; s fustély volt kezemben a dévajkodás alatt, a példaszó intéseként. A pörölő felekezetek közül egyik sem volt kielégítve, mindenik bélyegezve érezte magát: és mégis, kebelembe nyulva, menthetőnek érzém tettemet, mert a közügyért heveskedtem, mert a barátság kötelességének érzései ragadtak el.»

Kazinczy barátai a *Mondolat* és *Felelet* ismertetésével is igyekeztek az ő javára nyerni meg a közönség jó indulatát. Az *Allgemeine Literatur Zeitung* (Halle und Leipzig), mely ez időben élénk figyelemmel kísérte a magyar irodalmat, az 1816. évf. 39. számában közölte a két röpirat ismertetését. Ezt a cikket Kazinczy jó barátja, Rummy Károly, ez időben a keszthelyi gazdasági intézet tanára írta. A bírálaton, melyet e kötet függelékében szó szerint közlünk, meglátszik, hogy írója Kazinczy legbizalmasabb barátai közül való. Ismeri mindkét könyv keletkezésének történetét, s ezt az igazsághoz híven adja elő, s megőrizte számunkra a nyelvújítási harcznak egy-két intímebb részletét is. A *Mondolatról* szóló véleménye néhol majdnem szószerint megegyezik avval az ítélettel, melyet Kazinczy leveleiben hangoztatott. Ezt Somogyi Válaszában szemére is veti a bírálatnak, s ennek alapján hiszi, hogy maga Kazinczy írta.

A két röpirat másik bírálata, melyet a Függelékben szintén közlünk, a *Tudományos Gyűjtemény* 1817-ik évfolyamában (VI. k. 97. l.) jelent meg. Erről a bírálatról sem Kazinczynak, sem barátainak nem volt tudomásuk, s magából a bírálatból is kitűnik, hogy írója nem tartozott Kazinczy környezetéhez. Teljesen félre érti a *Feleletben* a *A búsongó Ámor* cz. részletet, nem veszi benne észre a gúnyt, s megdicséri mint remek alkotást. «A *Mondolat* és *Feleletünk* recensioját keresztül futám — írja Szemere Kazinczynak 1817 jul. 5. — A wandzai andalmány meg-

koszorúztatik! s megkoszorúztatik! S írjunk osztán szelidebben, gyengédebben s inkább elrejtve, a midőn az ily vastagságos grimasz sem értethetik meg! Én a recensenset gyanítani sem tudom, mert Wandzát mind Horvát Pista, mind Tóth Laczi ismerik. A kígyó tehát más bokor alatt lappang. Azonban tisztesség, böcsület a jámbornak; satisfactiót vett a Somogyistákért; s ez elég.» Később maga Szemere jegyezte e levélre: «Balla Károly a recensens. Ő maga vallá nekem.»*

E több oldalról jövő támadásra Somogyi is készült a válaszszal. Már a Mondolat megjelenésekor híre járt, hogy Somogyi «készül a felelő elébe; mert, úgymond, Mondolatját nem hagyják felelet nélkül; ő ezt tudja s épen azért írta, hogy háborút támasszon.»** A Felelet megjelenésekor pedig a megtámadottak közül többen akartak síkra kelni az ujitók ellen. 1816-ban úgy látszik valóban készült is valami Kazinczyék ellen; Szemere ugyanis ezt írja Kölcseynek: «Tudod-e, hogy Bohógyinknak szamaráról ellenszamárság nyomtattatik: leczke a két ficzkó poétának? Vitkovics, Trattnernek minden titkolódásai mellett is kitapogató, hogy ellenlovanczunk az erdélyi Gyöngyösynek fija, ki mostan Budán nectározzat.» (u. o. 201. l.)

Egy kéziratban maradt választ, mely a *Feleletre* készült, H. Kiss Kálmán adott ki az Irodalomtörténeti Közleményekben (VI. k. 473—482. l.): «*Egyveleges Levelek*. Összeszedte Megyefi Ignác» címmel. A kézirat Kiss Áron, kis-naményi ev. ref. pap írásában maradt fenn; lehet, hogy ő maga írta a leveleket, de lehetséges az is, hogy csak másolta. Az *Egyveleges Levelek* (vagy más czimen:

* Szemere Pál munkái, III. k. 162. l. Balla K. ez időben Pest megyénél hivataloskodott. Életrajzát l. Szinnyei, Magyar írók. II. 427.

** Szemere. Kazinczyhoz; i. h. 116. l.

Magyarázat a Mondolatra egynehány Levelekben) teljesen a Felelet nyomán haladnak. Az Előbeszéd után ifju Bohógyi Jónás két levele következik; az egyik Bohógyi Gedeon úr biographusához, a másik a quietált Majorhoz szól, s bennük kevés szellemmel gúnyolják a Feleletet. Sikerültebb a 3. levél, melyet Zafir Czenczi ír B. G. biographusához; benne Kazinczy levélstilusát utánozzák s a hangot, a melyen barátaihoz szól. Megyefi Kölcseyhez intézett levelében megrója, hogy a maga megyéjét is bepiszkolta Hőgyész Máté versében; az 5. levél pedig a Feleletnek dunántúli, erőltetett népiességű levelét gúnyolja. Végül néhány vers van (*A Lant, A számár Czenczihez, A számár magában, A satyrus Czenczivel*), melyek szintén a Felelet verseire célozgatnak, de igen kevés bennük az elmésség.

Somogyit a két bírálat talán még jobban bántotta, mint a *Felelet*. Szükségét látja, hogy igazolja magát s visszautasítsa ellenfelei támadását. *Válaszát a Mondolatra felelőkhez és recensensekhez* 1819-ben adta ki *Értekezés a' Magyar Verselés' módjáról és Fordításokról. Tit. Petronius Arb. nevezetesebb Verseinek hasonló Mértékű, és ugyan annyi Soru Próba-Fordításával együtt* — (Veszprém) cz. munkájának bevezetésében. E választ, mely a Mondolat keltette harcznak utolsó hullámverése, szintén közöljük e kötet függelékében.*

Balassa József.

* A Mondolat és a Felelet irodalmának a *Mondolat* bevezetésében közölt összeállításához pótlásul még a következő dolgozatot kell megemlítenem: HORVÁTH CYRILL, Berzsenyi és a Mondolat, Szombathely, 1889.

FELELET

A'

MONDOLATRA

N É H A I

BOHÓGYI GEDEON ÚRNAK.

„Mondolat. Sok Bővítményekkel, és
egy kiegészített új Szótárral együtt.
Dicshalom (azaz WESZPRÉM) 1813.“
czímű Pasquilusára.

P E S T E N,

TRATTNER JÁN. TAM. Betűivel 1815.

* Δίκη υπεργη υβριος ἴσχει

Εἰς μέλους ἐξελφύσσε χιθῶν δὲ με νηπιος
εἶγνω.

Hesiodus.

Tandem sua Poena Nocentem

Insequitur passusque sapit tum denique
stultus.

Mit kelljen ezen Levelekről tulajdonképen itélni a' (III)
Kiadó Szerényen vallja-meg, hogy ő azt nem tudja. A' Ki-
adó darab időtől fogva figyelmeztet a' Magyar Lite-
ratúrának előmenetelére, 's annak productumira; nem
tagadja, hogy azok ötet gyakran örömré, gyakran fáj-
dalomra, gyakran nevetésre, gyakran bosszúságra is
indították. Néhány napokkal ez előtt néhai Bohógyi
Gedeonnak Könyvét is, melly ezen Levelek' címlap-
ján megneveztetett, olvasta, 's nem szükség, nyilván
elmondani, micsoda érzések között olvasta. A' Kiadó,
mint Író, még sem tett a' Magyar Publicum előtt egy
lépést is, 's ő a' ki már Litteratori versengéseknek, szé-
peknek, és rútnak nézője volt, birhatott elég hideg
vérrel ezen újonnan kezdődni látszónak is végig-nézésére.
Nem lehet tudni, ha a' megtámadott felek fogtak volna e
az említett Könyv ellen kikelni, vagy inkább (minthogy a'
Litteratori versen-||gésekben, fájdalom többnyire szemé- (IV)
lyes villongások forognak-fenn) annak Írója ellen, mivel
az a' munka' megjelenése után nem sokára megholt, 's ez
által minden lehető veszekedéseknek elejét vette. Némelly
levelek, 's épen ezek, mellyek itt kiadatnak, 's az Íróhoz
az általa kiadott munka miatt küldettek, halála után több
írássai közt találtattak, 's Literatúránknak egyik pártfogója
jónak látta, hogy azok kiadassanak. — «Mivel, úgymond,
a' Mondolat már sokaknak kezén forog, és az is illő, hogy a'
megholt Litteratorok emlékezete fenntartassék, ezen Leve-

lek mind a' Mondolatra néműnémű Commentarius gyanánt szolgálhatnak, mind a' néhai Szerző Biographusának valamelly részben segédjére lehetnek.» — 'S ezzel lett légyen elmondva minden, a' mit a' Kiadónak szükség, és szokásképen előre kellett bocsátnia :

Íme tehát a' Levelek, vegye a' Publicum, mint akarja, a' Kiadó az illy Collectiókat szükségeseknek hiszi. (V) csen semmi, melly vélünk a' már megholtat|| kinek privát-életét más Kútfőkből már nem meríthetjük, jobban megismértesse, mint azon ő maga, vagy Ismérőji által írt levelek, mellyek nem azzal a' czéllal iratván, hogy másoktól is olvastassanak, a' szív rejtekébe hagynak pillantani, 's felvonják a' kárpitot, melly a' házi életnek magányos scénáját mindedig fedezte.

A' Kiadó nem akarja olvasójit communis Locusok előhordásával terhelni, 's mind a' helyett, a' mit céljának szükséges voltáról, 's ezen Könyvnek ajánlására mondhatna, készül azon Írónak életéről, ha bár csonkán is, a' Publicumot tudósítani, kihez ezen Levelek irattak. A' Magyar Literaturának Historiájában még sok hézag vagyon, 's talán ezen Tudósítások is be fognak egyget a' többek közzül tölthetni.

Bohógyi Gédeon Wespém Vármegyében született, 's Atyja a' Tót-Vázsonyi, és Köves-Káli Ecclesiáknak Papja volt. Születésének idejét meghatározni nehéz, minthogy (IV) az említett Ecclesiák|| matriculáját a' Kiadó nem láthatta. Azok, kik Tót-Vázsonyhoz, a' mi Gédeonunknak születése helyéhez, 's később Lakához közelebb laknak, ezen hézást könnyen kipótolhatják. Amnyit még is lehet állítani, hogy 1782-dik év közzül lépett ezen új vendég a' világra, mellyen a' ő maga közében egykor fénylő pályát futandó vala.

Gyermekei éveiről nem sokat mondhatunk, az sem

bizonyos, életének hányadik évére esik, az, hogy a' Pápai R. Collegiumban vitétetett tanulni. Satyrára, vagy Pasquillusra (mellyikre inkább, nálunknál bölcsebbekre hagyjuk az ítéletet) hajlandó caractere már akkor kitetszett, azon pajkos, és csúfolódó tónból, melly neki eleitől fogva tulajdona volt, 's egész külsőképen látszatólág ömlött-el. — «Jut e eszébe, így ír hozá a' Húga Záfir Czenczi, midőn egyszer Pápán meglátogattuk 's a' Halhatatlanság' Oszlopa' Írójának nyúlfarkat függesztett hosszan lenyúló Kaputrokjára az úczán. Én még arra is emlékezem: midőn a' szegény öreg|| Szakályinak Academiai fekete haris- (VII) nyájiba fehér papiros darabokat ragasztott, 's midőn a' nehéznyelvű Peleít kikaczagta. Hát a' Prédikátor G. köhntéseit, arczvonásait, nyekegéseit ki tudta úgy mímelni, 's ki mulattatta a' Társaságokat az ilyenekkel? még akkor hallám némellyekről, hogy Bácsit a' csufolódás' Dæmona még egyszer messze fogja ragadni.» — Ezen vonásokból könnyen általláthatni, mint mehetett a' pajzán Ifjú több-ről többre, mint tévesztette-el inkább inkább a' mértéket, mint ment a' gondolatból cselekedetre, pajkosságból 's csufolódásból ifjúi impostúrákra, 's mint tette végre azok által Tanítójit 's az Iskolai előljárókat ellenségeivé? 'S valóban annyira ment az ifjú, hogy az Előljárók elvégezték őtet Collegiumoktól eltiltani. Prof. L...* látta, hogy az ifjui hibák többnyire természeti elevenségből, 's abból származnak, ha azon elevenség az iskolai regulák által határba szorítatik, 's hogy ilyen esetben a' legjobb character is kicsaphat, pártjára kelt a' csak nem|| megszen- (VIII) tencziázottnak. — «Egy túróért, úgymond, az ebet, nem ütik-agyon; hadd menjen; még eszére jöhet.» — 'S az ifjú megszabadult, 's Pákozdba küldetett Iskola-Rectornak.

* *Láczai.*

Minden tudja, hogy a' R. Iskolákban nálunk az ifjak Klastromi nevelést vesznek, mivel azon Iskolákat inkábbára csak papi Semináriumoknak lehet tartani, 's az ifjú társalkodásbéli culturát magának ritkán szerezhethet, a' magányban egy oldalú? magának kelletinél inkább tetsző lészen. Ha ez a' magának-tetszés, midőn az ifjú faluba, parasztokhoz megyen tanítani sokszor dűrvasággal mutatja-ki magát, 's versengésre ad okot, nem lehet csudálni. B. úgy mondják a' faluban dűrvánkevély, és zabolátlan volt; akármit legyen a' dolog, ő esztendő mulva ott hagyta hivatalát, 's minthogy secularis pályára szándékozott, patvariára ment V. Ispány Kún László Úr mellé. Majd Prókátornak felesküdt, de pereket nem folytatott. Vármegyei Szolgálatra adván magát, 1811-ikben esküdt lett, 's ezen Hivatalt haláláig folytatta.||

- (IX) A' Magyar Olvasó Publicum mindeddig semmit sem tudott B: . . . ról, s úgy látszik, hogy nem is volt czélja magát az Írói pályán megpróbálni. A' Magyar Litteratúra néhány évek óta új színbe kezdett öltözni, sokan, kik a' külső Nemzetek' Litteratúrájikkal ismérkedtek, látták, hogy a' Magyar Nyelv még nem elégséges minden Ideákat, minden nuanceokat kinyomni, 's következképen még nincsen azon állapotjában, mellyben maradnia kellene. Több és különböző fejek 's különböző szerencsével nyúltak a' munkához 's a' Magyar Tudós Sereg az Antiquitas szeretőjiben 's a' Neologban két részre oszlott-el.

Minden tudja, csak említenem kell, hogy újítás még a' pallérozottabb nyelvekben is szükséges, és tétetik is, 's maga a' Francia Academie, melly a' nyelvet Despotai hatalommal őrizte, nem tehette-meg, hogy lassanként némelly új szólás' formáji ne jőnének-bé. Csak az a' kérdés, ha az újítás helyes-e, vagy helytelen? valóban voltak a'

(X) Magyar|| Neologok közt, kik látták ugyan a' szükségét, de

a' dologhoz Tudomány, és Ernst (Komolyság) nélkül fogván orra buktak, 's Barczafalvinak, Folnesicsnek, Pethének 's más hasonlóknak igyekezeteik minden okosabbat nevetésre, vagy bosszúságra indítottak. Az Antiquitas' szeretőji nem tesznek ezek 's az ezektől különböző közt semmi választást, 's közzülök a' vadak úgy bánnak, mint a' tulok az új kapunál — megfélemlenek, mert a' kapu új, szarvat emelnek néki, 's olykor a' kapuban (ha az rosszúl készült) olykor (ha az Mester kezéből jött ki) magokban kárt tesznek, de mind így, mind úgy az ácsorgó csürke csoportot, kiknek a' kapuban sem károk, sem hasznok, nagy nevetésre ragadozták.

Ezeknek Írója szükségesnek látta, hogy ezen jegyzés előre bocsátassék, ő mint sokan azok közzül, kik ezeket olvassák, csak távol nézője a' Magyar Litteratúra küzdéseinek 's az illyeneknek akarta a' pontot megmutatni, melyekből a' következőket kell szemlélni.||

Még 1809. közzül készített egy tiszteletre sok tekintetben méltó Hazafi D. Sz.Györgyi József egy kis munkát, melyet ő Barczafalvinak szavával Mondolatnak nevezett, 's abban Schulcz' új Németségének formájára a' a' rossz Neologokat elmésen kicsufolta. Ezen Mondolat kézírásban sokaknál megfordult, 's elérkezett Weszprémbe is. Az Antiquitas' ott lévő pártosi hiját látták az Írásnak, mivel sok újítók még nem voltak benne kicsufolva, öszve állottak, Beytragokat adtak, 's S. B? G. feltüzelték, hogy Talentumainak vegye hasznát, csináljon ezen Beytragokból egészet, 's adja-ki. A' munka elkészült, 's az Író társával együtt árkus papirost horda széllel Weszprémbe 's pénzt gyűjtött annak kiadására, de hogy a' Publicum annál váratlanabbul legyen meglepve, nem mondá-el, mit fog kiadni. És így meg is jelent a' munka 1813. Weszprémbe, mert a' czímlapon megnevezett Dicshalom jól

talált dőfés e, vagy burschi elmésség, ezeknek Írója ugyan||
 (XII) meg nem határozhatja, de meri még is állítani, hogy a'
 kettőnek egyyike.

Az Olvasó Publicum különböző érzések közt vevé a'
 megjelent munkát, némellyek tapsoltak, és azt mondogat-
 tak, hogy az újitók derekasan le vagynak ültetve; né-
 mellyek pedig nem tapsoltak, és azt vallották, hogy az
 újitók közt választást kellett volna tenni. A' tapsolók azt
 állították, hogy a' munka nagyon elmés, és Satyrai lélek-
 kel iratott; a' nem tapsolók, hogy a' munka pasquilus,
 személysértés, 's nem tiszta kútfőből folyt. Mellyik félnek
 légyen igaza, meghatározni nem könnyű: 's már megholt,
 's ezeknek Írója mint a' megboldogultnak *historicus*a kö-
 teles a' maga ítéletét igazán, 's hímezés nélkül előadni.

A' Nyelv-mivelés' módjával, a' külső Országi Literatú-
 rákkal, a' mi nálunk gyakran megtörténik, nem volt ismé-
 retes. E' szerént ő a' Magyar Litteratúra előmentét is csak
 fél oldaláról szemlélhette. Az is igaz, mint felebb monda-
 (XIII) tott, hogy ezen Könyv írására többen ad-||tak *Beytrag*-
 kat, 's ezeknek Írója csak azért nem nevezi meg őket,
 mivel bizonytalan hírekből hallotta neveiket, 's *historicus*i
 hivatalát nem akarja megsérteni. A' munkát megelőző
 Réz, melly sok jó érzésűeket megbotránkoztatott, azt
 hagyja sejdítenünk, hogy az egész munka nem annyira
 Litterátori czélból, mint személyes bosszúállásból készült,
 ámbár az is lehetséges, hogy S. vagy akár ki más, kinek
 fejében ezen gondolat legelőbb megfordult, olyan elmés-
 séget látott benne, mint a' mellyet Voltaire kíván a' *Co-*
moedia Írótól, olyan elmésséget t. i. melly a' be-
 csületes embert jó ízű nevetésre indíthassa. Azon-
 ban a' csinos Francziának kultúrája 's a' Pápán neveltnek
 kultúrája közt, ha nagy a' különbség, igazságtalanság
 volna meg nem ismérni, hogy ezen hiba nem annyira a'

személynek, mint a' helynek, 's időnek hol, és a' mellyben a' személy élt, tulajdoníthatik. 'S valóban fájdalommal kell meg-vallanunk, hogy a' Collegiumok-||ból kikelő ifjak (XIV) ritkán isméri a' szép világ tónját, 's elmésségeken kiteszik, 's igen gyakran egész életekben a' burschi Tónus.

Ezek szerint talán így lehetne az ellenfeleket a' Mondolat' megítélésében egygyezésre vonni. A' Könyv, mint Litterátori munka, jó lehetett volna, ha az Író helyes pontból látta volna a' dolgokat, 's tudta volna, miben különbözik a' jó a' rossztól; minthogy pedig ezt tudni nem látszik, úgy azon szerencsétlen igyekezetek közzé számláltathatjuk, mellyek czéljoktól önn gyengeségeik miatt elmaradtak. Mert hogy ezen különbözésnek nem tudása kész akarva esett volna, annál fogva a' Könyv személy-sértés, pasquilus lenne, azt ezen Biographiának Írója örömet nem hiszi, 's mindent a' mi személyes sértegetésnek tarthatnék, inkább humanissimusi tónus és ingeniositásból eredt botlásoknak tart, mellyek a' culturával ugyan ellenkeznek, de azon tollerantiát mégis belőlünk ki nem vehetik, mellyel mások tapasztalat-||lanságból jövő gyen- (XV) geségeiknek tartozunk.

A' Mondolatról elég szó vólt; szükség által-menni arra, a' mit még annak Írójáról tudhatunk. Ez, sok évektől fogva száraz betegségben küszködött, 's ezen nyavalya testét mind inkább-inkább gyengítette, 's végre nem sokkal azután, hogy munkáját közre adta, úgy mint 1814. évben [Evvel az első levél dátuma meg nem egygez.]* April. 1-ső napján reggeli 7 és 8 óra közt Tót-Vázsonyban Anyjának, 's szeretett Testvérjeinek karjai közt meghala. Másnap el is temették. Halotti Beszédet Sógora T. Fábían

* Ez az ide nem tartozó megjegyzés tévedésből került a szövegbe. — B. J.

Jósef Tót-Vázsonyi Préd. tartott felette azon leczkéből :
Gedeon! ne félj, te nem halsz meg. Bir. Könyv
VI. Rész. 23. v.*

B . . . nem volt házasság, 's életének 32 évében, épen
akkor halt meg, mikor a' test, és lélek' minden tehetségei
legszebb erejekben szoktak megjelenni. Közép de jó ter-
metű, szőke, 's betegeskedése miatt halvány arcú volt,
(XVI) Bio-||graphusa reméli, hogyha munkája májor izben ki-
nyomattatik, képe is meg fog Vánzáttól rajzolva, és Prix-
nertől metszve jelenni. Az olvasó örömet nézi, ha az ki-
nek könyvét tartja, legalább képben előtte áll, 's ez által
magát annak mintegy társaságába teheti.

'S íme mind az, a' mit a' Mondolat' Kiadójának életé-
ről mondhattunk. Ezeknek Írója berekesztésül egy kérést
nyílt-bé a' Boldogútnak Rokonaihoz, és Barátjaihoz. Szed-
jenek össze több Dátumokat, mellyek által ezen Biogra-
phiának üreit tölteni lehessen; ne mondja a' Maradék,
hogy szorgalmatlanok valánk Íróink emlékezeteket fenn-
tartani; kik által tartatik fel nyelvünk, 's a' Nyelv által
Nemzetünk.

KÖLCSEI FERENCZ.

* Midőn Somogyi Gedeon 1821 decz. 2-án meghalt, Pap
István bucsúztató beszédében ugyanezt a verset vette alap-
igéül. A beszéd nyomtatásban is megjelent. Az *Élet történeteire*
s jövő állapottjára nézve magára békességre lépett Tudós. Wesz-
prém, 1822. — B. J.

Két levél

(1)

Bohógyi Gedeonhoz egy quietált Majortól.

I.

Péczel. Julius 18-án 1814.

Öcsém!

Bolond-gombát ettél e, vagy ezer sátán bújt beléd? vagy mind a' kettő meg történt rajtad? Én legalább katonai parolámra merem állítani, hogy mind a' kettő. Csudálkozol? mit? ki? nekem? így? Igen is neked így, és pedig én! nem emlékezel reám? 's nem jut eszedbe, hogy a' minap Weszprémben nálam megfordultál, és könyvedre praenumeráltattál? nekem ugyan elevenen jút: mert tíz forin-||tot adtam reá, 's tíz forint egy jó Magyar könyvért (2) ugyan nem sok, bár olly kicsiny legyen, mint az a bé ce; de a' te munkád! Tüzes menykő a' te munkád! micsoda munka ez? csak várom várom egész hazafiui tüzzel; egyik hét a' másikra, egyik holnap a' másik után, és nincsen semmi is. Végre megkapom, hozza az inas, kezembe adja, felnyitom, 's olvasom; 's mit olvasok? Mondolat! Mondolat! Lánczos lobogós bolondolat, igazi bolondolat! 's én azért pénzt? a' Mondolatért! 's ezt én értsem? Az ör... engem vigyen el, ha ezt, vagy az egész könyvben csak egy szót is érték. 'S ha nem értem, minek nekem a' könyv? Midőn én a' Lorgnettemet vásároltam, száz meg száz közzül vá-

lasztottam egyet, olyat tudniillik, melly a' szemeimhez való volt, 's akkor elég eszem volt, de midőn a' te könyvedre praenumeráltam talán beittam az eszemet. Eggy szót, eggy szót sem! 's én úgy járjak, mint a' ki oculárt vett, pedig olvasni soha sem tanult? Diantre malheur!!

- (3) Ha már eggyyszer bele bújtt az írói rossz lélek, nem tudtál okosabban írni? hiszen elég érthetőleg beszéltél, mikor praenumeráltattál. Vagy talán, hogy akkor szükséged volt reá, hogy megértessél, most pedig midőn a' pénz már a' zsebedben, nem bánod, bár mi a' menykőt tegyen az ember Írásoddal.

Terengettét, én nem tudom, szánjalak e' vagy reád bosszankodjam? mi lelt? egy Pedant, egy ostoba Pedant! úgy látom affectálad magadat megalacsonítva láttatni. Legalább a' titulus előtt álló Rézkép azt mutatja. Egy számár, és rajta eggy ember! Bizonyosan tehát az Autor, bizonyosan maga. Dözsölő Silenus a' szerint! Úgy minek hát a lant? Minek a' Sonett Írók symbólja 's a' kőműveské? hiszen te eggyik sem vagy azok között 's, hát az az ajánlás a' Húgomnak Zafir Czenczinek? . . . Sapperment! beléd száz ördög bújtt, vagy az én eszem ment el? vagy

- (4) Magyarul akarsz bennünket tanítani, minket,|| Magyarokat? született Magyarokat tanítani? órod tőle foghagymás. Legyen akármi belőlem, ha az inasom jobban nem tud Magyarul, mint száz ilyen Mázoló. — Előre hátra 's mind mind egyforma. Az a' Bakember ott elől, mit jelent az? ha nékem mind ezt meg nem magyarázod, javaslom, hogy többet praenumeratióval előmbé ne kerülj, most pedig, ha pénzem elvetted, magyarázzad is könyvedet. Válaszod' haladék nélkül elvárom. à Dieu.

II.

Öcsém!

Nem feleltél, ne is felelj többé. Nincs szükségem válaszdokra, azt is szégyellem, hogy hozzád írtam, és írok. De ez egyszer meg kell mosnom fejed, vagy inkább lúgoznom, mint a' dúrvább rongyot szokás.

Tábla-Biró Barátom Tót-Vázsonyban megmagyarázta a' dolgot előttem. Te némelly jobb Íróink ellen költél-ki. (5) Eggyiket azok közül ültetted számarra, 's nevéből ostoba Anagrammát csináltál, a' legrosszabb Írókkal tetted egy sorba, hogy köztök a' jó nevetséges legyen, és mit nem még eggyebet?

Kereken, Öcsém, az nem vala becsület, gazság volt az Öcsém! Nem vagy egygy értelemben azokkal az Írókkal? Van út becsülettel megmondani az igazat. Te a' rossz utat választottad, te ellenkezés helyett pasquilizálsz, ütközet helyett titokban szúrsz — pfúj Öcsém, úgy a' Sicarius teszen! Írtál valaha más munkát is? nem? 's ezen elsőre nem tudtál egyebet találni, hanem hogy, orozva gyilkolj? Úgy van, megérdemletted, hogy életedben semmi jobb gondolat ne forduljon-meg agyadban! — Lánczhortát! Ha becsületes embernek eleget lehetne tenni azzal, hogy rázalmazóját főbe vágják, kész volnék veled megvívni. Megvívni? én te veled? Katona Sicariussal? Nem Öcsém, tégedet csak korbácsolni kellene. Igen, igen, korbácsolni. (6) Bámúlsz? nincs miért; szívem egyenes, szám is az, most és mindég, és erre számot is tarthatsz. Ajánlom magamat!

Bátyád

Zafyr Gergely.

Zafyr Czenczi

A' Mondolatoshoz.

Édes Bátyám Uram!

Haraggal, vagy nem haraggal, vegye a' mint tetszik, de én kimondom, hogy Bátyám még most is a' régi hamis. Az erőltetett Magyarságú Írók ellen könyvet ír, 's azt nekem ajánlja. Mi okból érdemlettem ezt? Holott én is gyomromból utálok minden újítást, bizony, bizony mon-

(7) dom, gyomromból utálok. Úgy|| nevelt engem néhai bol-dog emlékezetű édes Atyám Uram, mint egy igaz Magyar leányzónak, a' mi felekezeteink közt neveltetni kell. Főzés, Gazdasszonykodás, 's homi jobb Poéták' olvasása, ilyen-ből állott nevelésem. Pártát viseltem én, és Hunczfutkát még akkor 'is, midőn a' többi Tiszteletesek' Leány-Asszonykájik, Dupét, később Titushajat, 's viganót, 's ki tudja még mit nem szégyellettek viselni. Az Atyámat, Édes Atyám Uramnak, az Anyámat, Édes Anyám Asszonynak hívtam mindenkor, mert azt hallottam szegény idvezült édes Atyám Uramtól, áldja meg az Isten még nyugvó porát is! hogy a' Debreczeni Grammatica ezt az új szólást Uram Atyám, Asszony-Anyám rossznak tartja, 's csak hamar elidegenedtem az új Magyar Szólásoktól. Szegény édes Atyám Uram még az Orvosra is megharagudott, midőn tőle ezt kérdezte: van e széke? van e székem! felpattan édes Atyám Uram! micsoda Magyar

(8) szólás az? mondja-ki az Úr|| magyarosan, mert ha új szó-lással él, a' hallásától még rosszabbul leszek. A' Doctor tréfából e, vagy tudatlanságból ismét így szóllott szegény-hez: Tiszteletes Úr rosszúl néz-ki, 's még is tréfálód-zik! Erre az Atyám: A' manóba Doctor Úr! nem látja e,

hogy falnak vagyok fordúlva, 's tehát be nézek, és nem ki. Most is emlékezem, micsoda Dispatiók származtak ezen beszédből. Ezzel végezte szavait édes Atyám Uram: A' Magyarnek tulajdon Nemzeti öltözete, tánca, musikája, és nyelve van, meg kell azt hagyni, nem pedig változtatni.

Vallja-meg csak, édes Bátyám Uram, ha nem ezt, és ilyeneket hallott e mindég tőlem, 's nem maga mondta e Bátyám Uram, hogy az én gustusom tökéletesen megegyez a' Bátyám Uraméval? Az öltözetben nekem nem is öltözet, ha csak tányéros ülepre nincs vágva a' Magyar nadrág, 's a' csipőt szíjj nem szorítja. Azután bajusz mellé kipederve, a' nyakravaló németes, mert|| azt, a' mint édes (9) Atyám Uram beszéllé, a' régi Magyarok nem viselték; az üstök, no a' perse már nem igen szokás, de legalább fésűt lehet viselni, 's az magyaros: a' czaff, az ugy e ismét nem magyaros, mert az Római viselet, mert hiszen Aeneas is viselte azt, a' mint Szalkaynak verseiben Dido Asszony kesergi:

Isten hozzád czaffok czaffja!

A Magyar Asszonyi viselet olyan, mint az enyém volt leánykoromban; fájdalom! hogy miolta férjhez mentem, a' megboldogult férjem kedvéért egészen el kelle németesednem. Valjon nem azt akará e édes Bátyám Uram bennem kiszatirázni? Mit tettem én arról, hogy a' férjem úgy akarta. Az Isten látja lelkemet, hogy én sokat el nem akartam fogadni a' mire férjem kényszerített. Szegény édes Atyám Uramat, édes Anyám Asszony mindég kendnek szólitotta, így akartam én is; Legyünk per Te Tu, mert bizodalmas barátság il-||lik a' házaspá- (10) rokhoz" monda a' Férjem, 's nekem engedelmeskedni kellett. Így történt egyebekben is, mingyárt a' mint szegény boldogult férjem Pestre hozott, elmentünk a Belez-

nai kertbe, épen ott volt a' Bihary bandája, még most is jut eszembe hogy ezt húzta:

Csak olyan már a' világ
Kinek szoros kinek tág,
Lám én nekem a világ
Sem nem szoros sem nem tág.

Eszemadta Biharija, mondék, csak nem felsikoltva örömembe, be angyalí módra húzza. Megérdemlené, hogy a' kezét megaranyoznák. — Czinczogások! felele a' férjem, estvére más musikát fogsz hallani. Elmentünk a' hét Választóhoz. Musikai Academia volt. Csak képzelje édes Bátyám Uram! egynehányszor kelle ásítóznom, 's egyszer bizony csak egy hajszáalba múlt, hogy el nem aludtam, a' czigány czinczogásán gyönyörűséget leltél, 's itt szundi-
(11) kálsz? te néked nincs|| ízlésed a Szép felől" monda a' férjem, másnap a' Theátrumba vitt el. Operát játszottak. Eggy Kar éneken kezdődött a' játék. Hogy tetszik? kérdé a' férjem, 's én mondék valami olly szépet, olly felségest vártam, mint Pápán a' Deákok' Cántusa, azonban itt csak holmi czifra, nyifra gornyikolást hallottam; még pedig musika mellett. Ez nekem ollyba tetszik, mint nálunk a' vak koldusok vásárcor midőn a' hegedű mellett ezt éneklik:

Felemelé Kádár szemeit az égre.

„Istenem, hogy a' Cultúra illy gyenge lábon áll még Hazánkban. Micsoda gondolkozások ezek? a' czigány' hegedülésében áll a' Magyar eredeti Musika, 's a' Deákok' cantizálása, a' szép eredeti Magyar éneklés 's a' Mozart 's Hayden Compositiója játszva a' Mesterektől 's Mesternéktől semmi.“ Igy sohajtott a' férjem, 's ezzel végzé szavát: Legelőször is Németül kell tanulnod, szükséged vagyon||
(12) a' Cultúrára, a' szép Nemnek illő ismérni a' szépet. —

Igaz hogy a' szépet mindig szerettem, 's ez a' szándéka a' férjemnek tetszett; de bezzeg meg is adtam az árát. Reggel előállott a' Német Sprachmeister, 's elgyötrötte nyelvemet, s' gégémet nehéz kimondásaival. Azután jött a' Tánczmester; ez meg majd hogy minden csuklójából ki nem törte lábaimat. Melyet, lábokat kifelé, hasat befelé! Az ördög győzte volna biz azt mind megtanulni. Legalább annyira jutottam, hogy a lépéseket megtanultam, hosszú rákésülés után complimentet is tudok csapni, de táncolni nem tanulhattam-meg, 's a' férjem sem erőltetett, mert azt mondá, hogy olyan a' tánczom, mint a' Sphaeráké. Azután a' Klavir-Mester állott elő, még most is képelem, mint köszönt-be, Újságot beszélt. Elővette pixisét megkinált, széket tett, 's mellém ült a' Klavirhoz. Több esztendeig ilyen tanulásban folyt. Isten tudja, mi lett volna még belőlem, ha szegény férjem meg nem halálozott volna. Meg val-||lom, hogy jó ember volt, és szívesen (13) siratom még most is halálát, ha árva Özvegy sorsom eszembe jut. De még is különös ember volt szegény, 's mindig azon igyekezett, hogy előbbeni eredeti Magyarságból kivetkeztessen, és elnémetesítsen. A' ki a' napon jár, megtetszik a' színén, én is az idő alatt egy kicsinyt elváltoztam volt. Igaz hogy szinte el voltam hitetve, hogy a' Czigány Musikája, és a' Verbungos Katona táncza nem valami szép, sőt nevetségre való, 's ha a' Popovics Úr idegen figurákkal kevert Magyar tánczát, a' Theátrumi Musikát, 's Lavottának Magyar táncznótáit láttam 's hallgattam, mindenképen akartam magamba verni, hogy ezek szebbek amazoknál. Így kezdettem az olvasásra nézve megromlani. Már a' hajcsombókos Poéta verseit, a' búcsuztatásokat, 's egyéb a' féléket nevetve emlegettem a' férjemnek, 's ez nagyon örült rajta, ha az új színű és mértekes Magyar Poétákat, 's a' Németeket dicsértem: De mit

- (14) nem teszen az ember a' házi csen-||dességért! osztán a' világhoz is kell magunkat alkalmaztatni, hogy mások Durvának ne mondjanak, 's nekem ez a' bajom is volt a' férjem társaságában. Igazán megvallva, szint olyan jól esik, hogy ezen genirozástól megszabadulhattam, ámbár a' férjem halála miatt vigasztalhatatlan vagyok. Lássá édes Bátyám Uram, a' szegény Özvegyet az ág is huzza, 's nem hijába mondják, hogy ha a' kapufája aranyból volna is, elkopna. Nem elég, hogy ezen árvaságom már magában is terhes, édes Bátyám Uram is, kitől gyámolítást vártam volna, kikél ellenem, és a' világ' nyelvére tesz, pedig jól tudja édes Bátyám Uram, hogy miolta Özvegységre jutottam, legkisebb Németességet sem lehet rajtam észre venni, és hogy én tökéletesen egygy értelemben vagyok Bátyám Urammal. Nem is láttam soha egygy embert is, a' kivel minden gondolatom úgy megegyezett volna, és még is! — Valóban nagy fájdalom, és meg kell vallanom, hogy haragszom is édes Bátyám Uramra, mert|| az ilyenért ki is ne haragudna? Meg sem is békéllek mind addig, még édes Bátyám Uram személyes látogatásával meg nem kérellek. Egyébaránt magamat atyafiságos gráciájába ajánlván; maradok

Édes Bátyám Uramnak

alázatos atyafi szolgálója

árva Zafyr Czenczi.

U. I. Férjem halála miatt történt gyengélkedéseimből (hálá Istennek, és az én még huszonhat esztendő meg nem haladott ifjú koromnak) szerencsésen kiépültem. És mivel, mint édes Bátyám Uram tudja, megboldogult Férjemnek gyermeke nem maradt, a' tőle reám jött Capitálisokból elég gazdagon élhetek; maradtak szegénynek némmel nehezen fizető adószai is, kikkel nem kevés bajom

van. Istenem! csak veszedelmes egy ilyen ifjú Özvegynek állapotja. Hogy el ne felejtsem, csak ugyan igaz tehát,|| hogy édes Bátyám Uram az N. Úr' leányával nem lépett (16) jegybe? Igazán mondta, a' leány nem sokat ér, és szegény. Az Isten kimutatja édes Bátyám Uramnak is." Ugy e, hogy meg fog édes Bátyám Uram rövid időn látogatni? Tanácsadásra is lenne szükségem. Az Özvegyi állapot valóban terhes!

A' BUSONGÓ ÁMOR

Eggy

Hajnali édes Andalmány Teremtménye Bohógyi

Gedeonhoz.

Péczel Aug. 25. 1814.

Képjáték, vagy álommúlám? a' korán egy édes hajnal polyáit bontja, a' komor setét' felhőit szélytűzi, és a' bonczolt humorványok között fejtíki a' piros vi-||lágossá- (17) got — Úgy van most születik a' nap a' terhes éj' pongyola méhéből — milyen fejérség látszik az alá ereszkedő felhő' tsumójába hempejegni? Ez az örömgyerek a' Szépelődők' táborából választva — né! mint bontja-szélyt magáról tüzes fátyol leplét! bálvány teste, a' ködbe lebegő pirosság közepette ingadoz, puha tetemei a' gyengeség miá reszketnek.

Teremthet e ehhez hasonlót a' legpompásabb képzelődés' Istene, melyre a' Szépség' halma, szerelem' íze, és a' varázsló bájolás illy rohanva siessen ??? — (pausa) — A' hajnal' harmati eltüntenek, a' vizenyős téren nem füstölögnek, nem gőzölögnek párába olvadozva, nem haboznak

duzzadó ködárban — nem; mert a' nap megszállotta a' földet, elöntötte sugárival, 's csillámokkal brillantirozik a' mező — A' Napisten, hogy örömpoharából harmaton szörtsölhessen, hogy reggelkort pillanthasson a' ked-

(18) vesek lángszin selymes ablakára 's kíváncsi sugá-||rit, a' töröngyölt nyoszolyák puha gyűrömlésére sújthassa, 's hevének aranyvesszejét a' szépek' pongyola keblek' fedezetén hupáltathassa — felsérti a' nyugovókat.

O napisten, mennyi világokat nyitsz fel előttem, mellyeknek hólyagi még nem reszketnek egy Adriaisten alatt!

Szent Isten!!! mitsoda pompa festés! és bámlálat! ezredek, sőt világoknak folyta volt a' tzaamogó időtölte, és még a' tündér fántásia nem pazérolta így magvát a' pusztá Athmosphaerán, isteni hatalmát érlelvén tévejgtében, míg lehelli az ideát.

Ez a' Helikon a' mosolyszájú édes Bájnénak lak-helye, hol ezen fenyők' sudarai boltot borúlnak a' sziklák felett, és görtsös gyökereiket alájok fonják. Fogadjatok-el ti felormodzott szirtok, adjatok egygy barlangot szikláitok

(19) bugjos fedele alatt, én nyugotot találok ti köz-||tetek — Mit halgatsz érzéketlen köüreg?! Elbámulsz e azon, hogy egygy gyerek olly héroi lélekkel ordít belőled, mint egygy serdült erejü óriás? tselekedeti alatt öszve fog omlani százados boltod! Ha! jól hallom mint ropog a' roppant temérdekség' sudara! Itt hol a' halálkönek moh temette morzsái poroznak! Itt fogom én a' nyilámló repedéseket énekekkel bétölteni, mellyben a' Szerelem döbbedez, és az őrző Kérubimok Ruinák alá agyoltatnak!

Mi az ott, mint egy bús lélek' képe, mellynek szárnyai a' szabad levegőt tsapkodják? O Pegazus, az üresség a' te világod, te szüntelen magadat keresed, és nem talá-lod az ürességben! mi omlik bugyva szikrázó körmeid

alól? Hippocrene ez! Né miként mammol tajtékot a' tsiklánd lágyságot nyaló vadontz lotsmoj. — Né millyen rontsolva és tunyán foly-el, mint válik hináros peshedt heverővé, egy százados idő viselte humorodottá, mint az ősz Saturnus' töpörö-||dött gyereke elodarogyva fántasiámban (20) a' forrás folyam' felszínén remegnek bámálméllásaim, úszom a' tó döllyedező öblét, 's eggyyszerre andalszót hallok a' berkekből a' lots térszínén e' buggó játék alatt, a' melly habokat tsomóba fűz, majd szélytrontsol, majd lenni, majd múlni mível.

Hah! mint echózza a' hangmivelők' Symfóniáját nagy enthúsiásmussal a' hegy! zúg a' Szélnek zivarja az ágok' sűrű szálai között, jönnek a' Helikon' Nimlányi a' musák! az éjfityke, mintha a' komoj fenyvesek zúzos ághegyein dideregne ellágyúlva remegi puhító melodiáját 's úgy várja a' berken jöttüket a' jövőknek, kik a' kis lantos lágy tónusán bitzegnek. Fejeket Hetruriai viselet borítja, és azzal eggyesül az Ásiai gyöngyös Turbán — setét hajfürtjeik repkednek isteni homlokaikon, és összevegyürt tsomókban hevernek fejér vállaikon — mezítelen karjaik görök Státuák' miveit példázolják, távolról fejér márványt mu-||tatnak, közelről maga a' puhaság holt beléjük, öltö- (21) zetek idyliumi pompákkal van terhelve — ezek alatt minden lépésre a' gyengeség pihentét nyögik — Úgy tüzelnek szemeik mintha a' fagyos északból égő Afrikát akarnának gyújtani — szihegő mejjek nem költsönözött éltetőt — nem lehellett Julepet — nem — hanem tsak temetett — tsendességek!!!

De im ott egy nyomorúlt hasztalan bontzolja a' ropant gözsziklák' hegyeit, most eggy terhsohajítás gyöngyölődik mejjéből, nyöszörög, mintha körüle az éj' állati a' szennydenevérek repedesnének, majd leguggol, mordon szúnniad, és tettét piheni. Két kitsin szava tsintalankodik

töporódott homlokán, csoportosan ülnek farkán a 'haszon-
talanság' gyerekei, kiket ő hójag golyókkal tsalogatott az
eltévesztő setét ködbe, a' kezében nyekergő Pánsipjával,
ketske lábai elébe ömlenek a' szép vadászt felülmuló va-
dontzok. A' hahoták az ő fején ülnek az alattok dördülő
(22) mormolás felett, az égő|| gúnyolás lobog fején, és úgy re-
pül sebes süvöltő szárnyain: külömben egy halálra szent-
tentziázott gonoszélő kísértő képe, egy tünderezésre át-
koztatott bajlélek, az elrontolt tapodmány' darabja.

E' tekintetre a' szépek öszve estenek, 's én tsak egy
lángszin pirosságot láttam a' zöltség' puha humorványára
lapúlni, és ők így egy tsumóba gyürt szivárvány formán
elsemmisültek. A' természet Kauklermiveit pazérolta a'
teremtés titkaiba martzangolva olvasott, fűtt, zúgott, még
egy bokor zöld levelet nevelt, mellyek közzül piros gyenge
borulások fejtődöztek-ki, 's őket az otsmány látást fekete
gyászatól elgázolták. Többé nem láthattam őket, mert
mind a' dőlöngő höngörts hullám elgyüremlettek, 's a'
semmi terhes méhéből új Scénák buggyantak-fel.

Hah! a' harangok' kolompolása! ha! a' tsengetyük'
tsengése! ha! — hogy tseng — hogy szomorog!!! —
(23) hogy dong|| búsan!!! ha! mint dühen a' mormoló üresség
gyomrában dörgő hangkiáltás! ha! mint ropogtatja a
földbe meredező fagyökereket! ha! mint echóz az órákra
hangzó üregekből ordító torka a' dühenésre! ha! mint
omlanak-be rendüléssel a' kongó barlangok rémítő bolt-
jai! — ha — ha — melly dörmögéssel — melly rohanás-
sal — ha! — (pausa) —

Ott, hol az Ákhácز belévénitett árnyéka alatt egy híves
tsergedezőt zúgat, látom a' lármafuvallokat felléptselni a'
hölgyes ösvényeken Flórának palánkös völgyéből — a' sza-
márt, és a' Mondolatost! Ez a' nyughatatlanság' sohajtá-
sival tolja a' lepegő holdat. — Annak ajaki szélyt nyil-

lottak, és tátva hagyta a' lankadás az elszáraztott lihegő álkaptáit. Egybe ölelkezve mint két héroicus Minervák, úgy emelkednek a' lugason halkkal. A' számár egyg tsendes andalodásban érlelődik. A' Mondolatos tsintalan enyeggessel ledérkedik körüle, úgy hogy az ellihellésig összve-küzdötte magát,|| és lankadva hajlott a' számár' vállaira, (24) melly utána imádkozta a' szerentsét.

A' Mondolatosnak tzombjai gyúrják a' számárhátát, lantot, és kobozt ölel, 's hajait tsudáson füzi rántzos göröntsökbe egy lágyszellő fuvás zivar a' zöldellő koszorú nyugodt szine alatt, 's borzasztja azoknak ömlött területét. Lábai meztelenséggel függenek lefelé, feje felett egyg szűnyog gyászolja át a' híves levegőt; 's egyg kürtbe szálanak a' fájdalmas sohajtásai, 's gyötrődő nyögései bajusza alól.

Számár. Itt a' valóság semmi; az árnyék teremtés — Im tágos méhében e' telhetetlen semmiségnek, tsak az előpillantat' hajnalit tulajdonoljuk idvezletül.

Mondol. Pijhe szárnyakon repítél a' bőv' üregében, és örömelet özönével hijába valósítottál. Én, én egyg nyughatatlan, önnön elégtelen gyerek, a' maga meg nem elégedés' gyereke, és szerelem'|| tiltotja vagyok, egyg boldogtalan, semmit-tudó teremő, a' ki magamon kívül élek a' pára között — ott!!!

Szam. Gondokba merült Tudós, miért pittyedtek-le ajakid.

Mond. Szomorú színbe gyöngyölödvé gyászolom az eltemetett tettet. — Egy szelíd szellő érkezése tsapott meg, melly nehéz ragyományba lankasztott.

Szam. Nem láttad e az édes Bájnő mősa Nimlányokat? haj! mint üvöltözött puha testeken nyulámló Sleppjek! a' Holdlány sugárit a' sőrő erdődzet nyilámjain botsátotta rájok.

Mond. Tekintetemre a' ferdő lotsba ugrántsoltak, majd a' tüzes purpurral égő palotába szaladtak, hol minden Chinai drágaság' fénye luxussa játszott, 's ott egygy édesdeden heveredett nyulámba döltenek 's Sómnusnak áldoztak.||

- (26) Szam. Az öröm buggyó tseppje el futotta mosolyszádat, és rózsalepte színre változott 's bajuszod a' Természetnek tsalfa szint áldozott.

Mond. Vallyha ollyá lehettem volna ekkor általok, mint az egy nap élő féreg, melyet az este a' folyamat partján tapostak-el. Ez egy nagy élethalál, egy mesteri édes gyilkolmány lett volna.

Szam. Nézzd ott azt a' Ketskeembert, a' buggyó lots-mojfolyán pezsgése felett, hol a' száraz levelek' tsörgése zsibong.

Szam. Igyekszünk halkkal hölgyes ösvényeken üstökös Atyáinknak, és keressük ajakainknak illő aggtörzsökét.

- Mond. A' Helikon édessége, kellemei, és az itt lakók szív ízlésbéli szép érzések ösztönöztenek engemet, hogy
(27) ne-||mes lelkeiknek magassoló barátja óhajtsak lenni.

Szam. 'S szépítő szerül illy kedves grátziák' képezésére színek helyett szavakat zavarunk öszve.

Satyr. Én egy önnönt szülök, és emészték, én vagyok az Isten, kinek zsámolyát gyurjátok, még felemelem humorodott lelketeket.

Mond. O! Apollo! hol szívhatom, és érezhetem forró mejjed' reám párló lehelljét? hol az elragadás' nagyra pepetsélt remeke balzsa mát? — hol fogják felemelni humorodott görzsedezésemből éltető rózsza mosollyaid?

Satyr. Mammogjatok e' forrás folyam' görtsös sziklájának Martjaihoz, 's hallgassátok, mint kiált az Echó! oh mint ad egy tsuda mordon szót, a' gyötrődőknek, a' békételen báméskodók keserveit mint nyögi, és a' szomo-

róza bús|| dalljait mint kettőzi! Mint trillázza a' pásztori (28)
Síp' nyeszergő hangját ez a' papagáj Echó! —

Mond. O mint gyuladok téged ölelni, és enyimelni!
mond o magasságos, miként lohadjak át e lotsmoj pezsegő
mormolásán?

Satyr. Övig süjjedezve járáatok a' lotsmoj' hinárja
közt, az én termetem, az én deliségem suvallják tenéked
a' bátorságot.

Szam. (a' vízben) Mintha a' bontzó lába martzan-
golna, úgy hempelygünk mint fennúszó darabok, ha! mint
látнам a' setét élet' fogjait, és hallanám a' huhogató ha-
lál szárnyas állatit, és elmerülök mint a' párás övedzett
éjleány — o jaj —

Satyr. (távolról) — ha! ha! ha!

Mond. Ha! Te a' titkot önn döbbe-||dező keblek' jaj- (29)
ját bajzod — Ez a' rontsolt kép a' te veszett ötleményed'
tiporványa a' magába főtt méreg' játék példája. — Én
vagyok a' vesztő tseppek elivott tikkadója, a' gyönyörüsé-
geit dühödő kétségbe esés' lelke, én, én vagyok a' te rabod,
a' titok teremtes elveszettje, az éj elragadtatott fattya.

Satyr. Ha! ha! ha!

Szam. Nyugéjjeimet a' Magánosságnak, öröm mo-
sollyaimat a' szomorúságnak, gondjaimat a' fekete gyász-
nak áldoztam! — már az élőholtaknak Skeletonjai zörög-
nek fülemben, 's tsak a' rothadás' seppedező pezsgését
hallom a' tsendességben zsizsegni.

Mond. Én a' ferdőlotsban a' széltoljásin ödöngök, ah,
hol a' sajka, mellyen borongva hágjam az ingadozó hegye-
ket, hol elmerit, hol elhány a' höngörts hullám.||

Szam. O jaj!

(30)

Mond. Édes úti társom, te a' ki olly édesen fülelted
lotsogásomat, érzem — érzed fájdalmomat — azok a' so-
hajtasok, melyeket ajakaid szülnek, nem bűnösítnek kár-

hozóvá engemet! — Ne tsudálja ártatlan lelked esenkedő panaszimat, sárga képtelenségemet, romlott érzékenységet, ellankadt tűz nélkül való pillantatomat. Én alálohadok a' lotsmoj' örvényébe. Látom, hogy a' tsalóka örömező ugrál, és ugy futos e' szabad allékon, én elhalok — adieu kedvesem!

Satyr. Ha! ha! ha!

Igy nyillott a' tsalóka' szája örömhahotára, a' Szamár pedig társa nélkül szomorúan egyedülve a' parttal egy fortúna' szárnyán öszve hozódott. A' gondosné lenyomott fővel lassudan leppegett megnémulva a' szálas jegenye (31) fák' tetejére pislogott, vagy letekert vérmes szem-||forgással andalgott hives árnyékok alatt, mint az Istenektől eltapodtatott brilliant zsúrfok, és így énekelt:

Ha! ha! mint echóz a' könnyező Sappho' utolsó éneke! mint kettőzik a' sziklák gyötrelmes hangjait, megnyitja száját halálára, és megindít mindent keserve, mint egy hattyu mélos, melly a' halál előtt tsak egy nappal zeng — a' természet elpuhúlva kesereg nyögtén — Né! mint bárdolja Poliklétus Státuáját, mint darabolja szélyt róla a' szükségtelen részeket, mellyen az időt üszülni veszni kárhoztatja! Clio egy Gedeon Nevet metsz reá, Flóra rózsákat nevel Sirhalmán. Gedeon Gedeon hol vagy te? Az Istenek társaságában — a' Szerelem Elyziumában — Szamaradnak szívében —

Gedeon!!!

Mind megcsalja az ember magát első tekintettel. A' midőn Öcsém Uram' előljáró levelét, (mert ugy e hogy az az Öcsém Uramé¹) olvasni kezdettem, ugy vélekedtem, hogy az én személyem vétetődött Satyra alávaló tárgyúl. Tudja Öcsém Uram, hogy én minden hivatalbéli foglalatosságaim mellett is sehol sem érzem édesebben a' C. C. Sallustius honestum otiumot, mint szenelőm mellett. Csak hogy én nem tépem bajuszomat, mint az Öcsém Uram' Poétája vagy Bölese. Csak amúgy jó féle és jó apróra megvágott dohányom legyen, 's eggy két jól égő pipám, mint p. o. a' Borgaiak — A' Makrákat noha Debrecze-||niek 's én (33) is az vagyok, 's a' Madárnak a' maga fészkébe sz—ni illetlen, nem dicsérem, kiizzadnak, 's az ember keze² elpiszkolódik tőlök — 's jól szelelő pipaszáram, akkor mindenem van. Szolgálóm megrakja szenelőmet, pipát töltök, rágyújtok, és nézem a' füstöt 's lángot, 's eszembe jut forog Sz. Dávid mondása³ mint a' füst, és pára; 's időm

¹ *Uré* a' Genitivusi végzet nem egyéb, mint *i* Uri, s így: *uré*.

A' mutató név más, melly eredeti képen így vagon: *Z*. mellyből az *Izé* szó ered.||

² Keze. Ez innen van; ő kéz; az ő hátra ugrik, 's innen kéz ő, majd kez ő, végtére keze.

³ Mondása. Ez innen ered: *Z* mondás, az mondás mondás az és végre mondása.||

telik, 's nem tudom mitsoda fán terem az a' mit unalomnak neveznek, mert én ugyan magamban is sokad magammal vagyok. 'S hát még akkor, ha kedvem szottyan kedves könyvemet, *Epistolae obscurorum virorum* olvasgatni! a' munka sok|| Tudósoké* tudja Ötsém Uram, de megis tetszik rajta, mint a' Debretzeni Grammaticánkon. Nekem még most is van kedvem némellykor a' Magyar Nyelvben gramatizálodni, noha má kezdek felhagyni vele. Kötelességében áll a' jó Hazafinak nyelvét pallérozni, igazgatni, jó útra vezérteni, mind tanáttsal, mind példával, 's méginkább az utolsóval, minthogy *Longum iter per praecepta breve per Exemplum*. De mit ér minden fáradság, ha tsak borsót hányunk a' falra? Tudja Ötsém Uram — mert hogy is ne tudná? Hiszen olvasta Grammatikánkat, 's tudja tehát hogy mi némelly új szóknak rossz voltokat eléggé megfajítottuk 's a' velek való élest megtiltottuk. Valamint a' tapasztalás tanítja azon igassá-

(34) ságot,|| hogy nem az okosoké** a' kenyér, úgy azt a' tapasztalás bizonyítja, hogy az okosoknak tanítását ritkán szokták elfogadni a' kevesebbé okosok. Így jártunk mi is e' következő szavakkal tünemény, beiktatni, előbeszéd, eszközteni, foglalati, használni valamit, Könyvnap, nyelvmivelés, nyomtatvány, személyesen (in persona), szótár, tökéletesíteni, uradalom, utóink, ügyész. Uram fia! tsak képzelje Ötsém Uram ezen rossz szók már lábra kezdenek kapni, már a'

* Tudósoké. A' Genitivusi é végzet innen eredt: én p. o. Tudós é volt tudósén a' minek tudós az énje: azután elvesze az n 's lett tudósé.||

** Okosoké a' Genitivalis terminatio innen eredett nő vagy né. Ez p. o. okosé először így volt okosnő majd okosné, 's azt valakinek birtokába lévő asszonyt, vagy feleséget jelentő Nő vagy né n-je elveszvéen lett okosé.

Költők' serege, vagy Seregek, és a' Fordítók' nyája* vagy nyájok él ezekkel.||

Tsak hijában, nints veszedelmesebb, mint az ujítás. (36)
Újítani? Ész kell ahhoz, és tudomány 's nagy olvasás.

* Költők' Seregek vagy Serege egy formán helyesek, mert egyformán ered||nek. Ez Fordítók' Nyája vagy Nyájok, a' Költők' Serege, és Seregek-kel Genesisre nézve analogonok, és nem analogonok. Ez: a' Költők Serege így ered: Először ezt kell gondolnunk Költői Sereg 's ismét ezt Költőén Sereg, s ekkor ezt gondoljuk Költőné Sereg 's gondolkodunk, gondolkodunk, 's az *I* és az *N*-nek elvesznek 's lészen Költőé Sereg, gondolkodunk 's az *é* a' Költő mellől a' Sereg mellé ugrik 's lesz Költő Seregé gondolkodunk 's az *é* accentusát elvesztvén megvan a' Költő Serege.

Ez: Költők' Seregek így ered: ezt kell először gondolnunk: Költőki Sereg azután Költőkén 's majd Költőkné Sereg 's az *I* 's az *N* elveszvéen Költőké Sereg. Gondolkodunk ismét 's az *é* és *k* a' Költők mellől a' Sereg mellé ugrik, 's lészen... Hohó! Mi azt nem|| engedjük: Költőé Seregek, hanem tovább gondolkodunk 's a' szökevény *K* mind régi mind új helyén megmarad, 's ekkor készen van a' Költők' Seregek.

Ez: Fordítók Nyájja így ered: Először ezt kell gondolnunk Fordítóki Nyáj vagy ezt Fordítókné Nyáj vagy ezt Fordítókné Nyáj 's az *I* 's *N*-nek elkallódván lészen: Fordítóké Nyáj; de itt addig gondolkodunk míg az *é* a' Fordítóké végén el nem enyészik, 's lészen Fordítók Nyáj. Ekkor az *Z* mutató névmást vesszük-fel 's lészen Fordítók Nyájz, gondolkodunk 's az alatt a' *Z* mutató névmásnak a zsellérbetűje támad, 's lészen Fordítok Nyájaz, gondolkodunk 's ismét egy másik zsellér betű áll elő a' *j* 's leszen: Fordítók Nyájjaz. A' sok gondolkozás után a' bitang zsellér az *a*, 's *j* — mint a Magyaroknak zsellérjeik szoknák — nem|| szenvedik-meg az ősi birtokos *z* névmást magok között 's addig kergetik, míg az egészen eltűn, 's ekkor osztán megvan a' Fordítók Nyájja. Tudni való tehát 's a' t.

- (37) Vannak a' Debretzeni Gramatikánkban újítások, 's|| azok ám bezzeg a' derék újítások. Illyen az hogy a' Passiva forma végzetei ódom, ödöm, 's tatódom, tetődöm.
- (38) Illyen ez Szeretendj. Illyen ez: hal-||landani. Illyen ez: bírol, tsúfolol, csudáol engemet, mellyek a' birlak, tsufollak, tsudállak tégedet tsonka igéknek második személyeik.*

Olvassa-meg tsak Ötsém Uram a' tsonka ígéről szóló sorokat 's örvendezzen a' gyönyörű Grammaticai felfedezésnek. Illyen filozofiai Distinctiók nem minden fitzkótól süllhetnek. Tudnivaló hogy illyen újításokat tenni nem tsak nem tilalmas, de szükséges is.

- Osztán igen jókor jút eszembe a' mi Grammaticánk-
- (39) ból ezen sor: A' Magyar || Nyelvben a' közbeszéd kü- lömböz az írásbeli és tudósok nyelvétől; már kitsoda bátorkodott volna így szólani? ki construált valaha így: kü lömböz az írásbeli és tudósok nyel- vétől. Ezt a' szót: beszédétől, lehet e azt ezen esetben mind az írásbeli, mind tudósok szókhöz kötni, ki ne ütközne-meg ezen: kü lömböz az írásbeli beszéd- től. Annyi bizonyos hogy ezt a' köznép így construalta volna: kü lömböz az írásbeli beszéd- től, és a' tu- dósokétől. A' mi Ornata Syntaxisunk rövidebben 's kerekebben és így szebben 's helyesebben ejtette-ki. Eggy felséges példát mutatok még Elöljáró-beszédünkből arra mint kell könnyű magyarsággal írni? Imhol eggy periodus:

«Azután pedig COMMA hogy állandó lakhe-

* A' köznépnél vagyon a' tiszta Magyarság, az olyan köz- népnél, t. i. melly legkevesebb idegen Nemzetekkel volt eleitől fogva meg elegyedve.||

lyül ezta' földet magokévé tették COMMA Keresztyénekké is lettek COMMA 's más Nemzetekkel (40) keres-||kedni 's társalkodni kezdettek SEMICOLON minthogy az ő Nyelveken senki nem kapott SEMICOLON ők pedig lehetetlennek COMMA legalább igen bajosnak látták azt COMMA hogy azoknak a' Nemzeteknek Nyelvét megtanulják COMMA a' kik között ők COMMA és a' kik ő közöttök forogtak SEMICOLON innen kénytelenek voltak COMMA a' Deák nyelvet felvenni SEMICOLON mivel azon COMMA majd minden Europai COMMA kivált Napnyugotti Nemzetekkel beszéllettek PUNCTUM.

Halljuk tsak még egyszer! Azután pedig Comma Comma Comma minthogy Comma Comma Comma Comma Colon innen kénytelenek voltak felvenni Semicolon mivel Comma Comma Punctum.

Azután pedig... Itt mingyárt tapogatódzni kezd a' lélek a' fő idea után|| de melly sokáig tartóztatik-fel, (41) míg tzéljához juthat. Melly sok és melly gyönyörűen elszórt mellékideákon kell néki keresztül törnie! Azután pedig hogy... tették... is lettek. Itt a' lélek azt gyanítja: hogy a' fő idea ez: Keresztyénekké is lettek, 's ezt az is miatt méltán is gyaníthatja. Illyen gondolkodások között megyen mindenütt egészen az innen szóig, sőt túl azon minekutána kinyomozhatta, hogy a' fő idea ez: Azután pedig kénytelenek voltak a' Deák Nyelvet felvenni. Akkor ismét az innen szón akad-fel. 'S nem érzi e Ötsém Uram, hogy az innen szó ezen periodusban stylusi ékesség?

Régolta váránk mi azt, hogy a' mi Gramaticánk ország szerte bevétetődjön az Iskolákban, 's ha azt most is nem váránk úgy nem ismérnénk eléggé a' magunk

- (42) betsét * Kétség kívül tudtával e-||sett Ötsém Uramnak, hogy én ezen mi Gramaticánkat másodszor is kinyomtattattam a' Magyar tanuló ifjuság' számára, tudni való, hogy nem egész kiterjedéssel, de az Orthographia a' Paradigmák a' mi Principiumaink szerint vagynak elrendelve, és kidolgozva, 's remélni lehet, hogy minekutána több Tiszteletes Tudós Barátim példánkat presso pede követik a' mi általunk szárnyra kelt ifjak is minket és Gramatikánkat vészik fel mustrául, ha az Isten azt engedi nekik érni, hogy Juhaikat beszéddel vagy irással térengethessék. Noha a' mai ifjakról nem igen mondhatunk egyebet panasznál. Nem régiben is az történt az Examenben, hogy egy Sereg
- (43) ifjak között eggy se tudta elmondani || könyv nélkül a' Sz. Irás könyveinek Summáját.

De tsak ugy van az! az ifjuság mind tsak mást szeret** mind tsak holmi veres compactioju Magyar Románo-

* Ezek között váránk, várók, várnánk, várók, épen olyan a' kis különbség, mint e között várunk és várjuk 's ámbár hozzá szoktunk az effélékhez: olvasánk a' könyvet, de ez szint olyan hiba, mintha így szólanánk: olvasunk a' könyvet.||

** Mikor valamely tselekvő igét az egyenes forma szerint akarunk a' jelenvalóban hajtogatni, melly ez: szeretek, szeretsz, szeret: mindenek előtt arra kell figyelmezní, hogy mitsodás magán hangzó áll utól annak gyökerében (gyökere pedig minden igének a' jelentő mód jelenvalójának harmadik személye) És 1-ső Ha a, o, u, áll a' gyökér utolsó tagjaiban p. o. kap, akkor a' gyökér a' segítő ige vagy ok végzeteit veszífel: mind az egyes, mind a' többes számban tehát így: Kap vagyok, kap vagy, kap van, kap vagyunk, kapvagyatok, kapvannak, vagy kap-ok, kap-gy, kap-on, ha pedig 2-szor e, ö, ü áll a' gyökérnek utolsó tagjában, az ilyen gyökérhez a' segítő lesznek végzetei járulnak. Tehát így: szeret lesznek,|| szeret leszesz, szeret leszen, szeret leszünk, szeret lesztek, szeret lesznek, vagy szeretek, sze-

kat akar olvasni. Ennek ugyan már elejét vettük. Rég-||olta (44) nem adunk nekik a' Collegium Bibliothecájából könyveket olvasás végett. Megtörténhetne, hogy némellyek a' mai módi Magyarásra kapnának, 's megtsalatkoznának az Exemplar vitiis imitabile által. Azonban nem félek attól mégis. Legalább azt tudom, hogy Debretzenben holmi tsend kegy 's más illetén szavakkal senki sem (45) fog élni. Hogy el ne feledjem én az ilyen kurtitott furtitott szavakat mindég olyannak nézem még Csokonaiban is mint a' kurta farku paripát 's eszembe jut Horvát Ádám' gyönyörű verse:

Lovagolni kurta-farku pari-
pa' körme tetején
A' kit meg nem bir a' lába jár-
jon a' fején.

Külföldi szokás ez is, nem Magyar szokás, nem jó szokás, olyan a' szó, mint a' pénz, p. o. a' Márjás. A' bizonyos hogy száz Márjás, ha ketté vágod mindeniket 's tsak a' felét tartod-meg, kevesebb helyet foglal, de bezzeg a' betse is kevesebb. Zsebébe dugta a' szemét, a' ki ezt által nem látja. Ez előtt kevés esztendővel egy kurtitott furtitott szóval tele tömött Dramát akarának eljátszani a' Debretzeni Magyar Komédiások. Ditsérem az esztét, a' ki

retsz. Ezekből világos lévén, hogy a' tselekvő igének gyökere az egyenes formában a' két segítő ige végzeteit veszi fel a' hajtogatásban, nevezhetjük ezt a' formát; Megtévedtem, a' kapsz nem ebből ered kap-vagy, hanem ebből kapsz-lészesz. Azonban a' kapj, és kapandj innen erednek kap-valj, és kap-valánd. Ért engem Ötsém Uram? a' vagyon igének hajdan volj volt az Imperativusa, a' futuruma pedig valand. A' Nyelv historiájában semmi documentum nints: de ért engem Ötsém Uram ugy-e?||

feltalálta, a' tsonka béna szókat egésszé tette, 's így||
 (46) tsendesség lett az öszvezsugorodott tsend, ez történt
 a' Keggyel is. Ha ez Debretzenben így történt, így fog
 történni minden bizonnyal minden más okos helyen is,
 annyival inkább, mivel az újítók némelly gyökereknek
 jelentéseit sem tudják, és nem jól élnek vele. Ő nekik ez
 a' szó év esztendő't jelent, holott ez nem teszen sem többet
 sem kevesebbet mint evés így a' harmadévi bor,
 vagy harmadévi tsikó, melly harmadik esztendőre eszi
 a füvet. Hát az a' nő vagy né szóval való élés mit akar?
 Ezen szóval sokféle jelentései miatt alig lehet élni. Ugyan
 is né minden a' mi nő (crescit), né minden a' mi NEM 's
 NEMZET, né minden a' mi NÉP, né minden a' mi
 NÉV, né minden a' mi NÉZ né minden e' mi NEHÉZ,
 né minden a' mi NEVET. Hogy megértse Ötsém Uram,
 azok a' szavak, mellyeket előszámláltam minden né vagy
 nő szavak, az az a' né vagy nőtől való sarjadzatok.||

(47) NŐ *crescit*, mert a' feleség által maga a' férjfi is
 szaporodik, és mint egygy többé lészen. NÉV *nomen* mint
 hogy a' férjfiuról hivattatik a' feleség, vagy Nő, erről az
 egyről mindenre által vitték ezt a' szót né vagy név, a'
 mi valamiről mondatik, vagy a' minek hívják. NEVEL
educat azt tselekszi a' mit a' né vagy feleség az anya.
 NÉZ *videt spectat*, a' né körül foglalatoskodik, mert a'
 ki feleséget akar venni, azt elébb megnézi. NEHÉZ mert
 az asszony nehézkes 's terhes szokott lenni. NEVET
ridet azt tselekszi, a' mit a' né, mert az ifjú asszonyok
 rend szerint vígak jó kedvűek. Azt mondják hogy a' Ne-
 vet szó régi írásokban így *occurrál* MEVET 's azt mond-
 ják hogy ez természeti hangszó; de akár mit mondjon a'
 Philologia, az abstractum szavak elsőbb eredetűek mint a'
 természeti hangszavak. Azért származtatjuk mi ilyen-
 képen FA fázik HAL HALGAT IV ijjed ijeszt

iszonyú LE-SZ lehell léló leheg lehelés leveg le-
veg-||tetlebeg TE-SZ tereh Viv vividit És Bukik (48)
búb butsú borúl bolyong búza; ESZIK él vivit,
él acies, íz sapor év pus év annus idő esztendő
ítél.

Rám jött a' déli álmom édes Ötsém Uram. Ajjánlom
magamat

X. Y.

a' Debretzeni Gramatikának
egyik Szerzője.

HÖGYÉSZI HÖGYÉSZ MÁTÉ BOHÓGYI GEDEONHOZ.

Már ma is a' mikoron Aurora piros szekerében
 Jött-fel az ég kapujin, hímes kertem' közepében
 Hol karikába rakott sűgár jegenyéim az égig
 'S fellegekig felemett fővel strázsálva felettem
 Állnak — mellyeknek derekát a' gyenge borostyán
 Szép zöld karjaival sok ezerszer öelve szorítja —
 E' Jegenyék' közepén a' Músák' tiszteletére
 Oltár képe gyanánt szentelt lugasomnak alatta —
 Hol tsak tsendesség és ártatlan gyönyörűség
 Múlatoz a' pompás Kastélyt 's Palotát oda hagyván —
 Tündér képzeletemnek mély özönébe merülve,
 Olvasnám a' Homer' munkáját, mellyel örök hirt
 'S tiszteletet szerzett 's azt újra meg újra tsudálván ||

Képzeletem szinte magamon túl volna ragadva:
 Hirtelen a' fejemet tekerítem jobb fele, hát ott
 Egy hó-szín bíbor patyolat köntösbe' megállott
 Asszonyi Szépséget látok 's el nem hűlemedtem
 Mert más izben is láttam már Fáma Kis-Asszonyt
 Melly minapában az Épistólát hozta mihozzánk
 Hozta szerentse kiálték nékie drága Kis-Asszony,
 Melly jó hírt 's új hírt hoz hozzánk drága Kis-Asszony?
 Mert Újság nélkül soha sem jár Fáma Kis-Asszony,
 E' kérdésem után vídámon elmosolyodva
 Így felel a' szépség, és így magyarázta magát ki:

Máté-Szalkay Máté Hőgyész ! drága barátom
 Hozzád volt ez az út intézve Apoll maga 's a' szép
 Múszak küldöttek, nem hogy most Mercuriust és
 Iríst hozzam elő a' fényes olympi lakóknak,
 Nem hogy Styx Flegeton Koczít és Lethe forogjon
 'S a' szomorú Cháron vén révész tsolnaka számban
 Orfeus és Telemak uti társaim és Követőim.
 Nem, hogy Plutónak gyász Országába' mi történt
 Elmondjam 's Titzius kinját, 's Sisiphus veszedelmét
 'S a' Danaus házát hogy bünteti vétkek örökre,
 És a' rettenetes Geriont hogy 's mint zabolázzák, ||
 A' Styx és Phlegeton, 's a' Lethe folyó-vizek együtt (51)
 'S Tantalus a' tele-kád vízben ajakig noha fürdik,
 'S kapdos az almához melly hömpölyög és fut előlle,
 Mégis az éhséggel szomjúság gyötri szünetlen —
 Mind ezeket nem jöttem hírvül hozni te néked.
 Múzsák küldöttek hallyad Múzsák mit izentek
 Hozzád itt e' homály sűrű köd-lepte zugolyba,
 Mert vagy lappangó Szeretőjök' s tiszta baráttyok
 Általam ó Máté hozzád így szóllanak ők hát :
 Kedves Mátékám ki vagy a' Múzsák szeretője
 Néked sallangos Kostök bojtos pipaszárral
 Bár betsesek legyenek nem lettek még se barátid
 Szíved mélyéből a' Sarcasmusra haragszol,
 És futod a' Böltsnek sok mindenféle Chaosszát.
 S nem másként a' vad Múzsát és tsatfa Poétát.
 Néked Tántzmestert soha sem volt játszani kedved
 És az így hives szép tzifra ruhába takarni
 A' köszönés nálad nem mind egyforma de a' szív
 Ész 's tudomány betsesek ha gubába jönnek elődbe is.
 Hol sok hajtogatása deréknek igen keves a' szív.
 Ugy hited és ha fejed megbillent tartod elégnek
 Tégedet a' ki szeret soha sem botozod-ki, előlled
 Láttál a' búzás szekeren nyitogatni Homérust ||
 Sőt kévék tetején láttad tziterázni Apollót
 Még ez mind nem elég de te Szathmárt régi kódéből (52)

'S a' Helicon tetején nőtt 's öszve szedett violákat
 A' mély rejteknek fenekéről öszve kerested.
 És sok költőket kiknek hever a' neve ködben
 És munkáikat a' moly rágja 's emészti fogával
 Vagy pedig a' rejtek fenekén pók rá vona sátort,
 A' ködből mohból 's pók sátorból kisegittél.
 Mellyért érdemid a' maradék énekleni fogja
 'S mink Múzsák e szép koszorút mellyet maga hordott
 A' Tisza fürtjei közt sásból 's nádból kitsínálva
 Küldjük 's kívánunk maradást a pályafutásban
 Ezt neked a' Muzsák — már most újságaimot hallod.

Tégedet én még egy tzélből keresélek emitt fel
 (Futva pedig) hogy azon közelebb napfényre botsájtott
 Hires Mondolatot veled is Hőgyészi közöljem.
 Mellyet is a' tudományba merült Ditshalmi Tudákos
 A' minap elmés rajzolatokkal megremekelve
 Drága Cusinjának szentelt vala Czenczy Zafyrnak. ||

(53) E' szavakat hallván a' kívánság tüze lobbant
 Egy jeles Irónknak nagy esztét remekébe tsudálni —
 Add ide ó kérlek noszer add ide Fáma remekjét
 A' tudomány mezején olaj-ágokat és koszorút nyert
 Túdós Polgárnak — hadd fussak rajta keresztül —
 Szíves kérésem Fámánál tellyesedést nyert
 Mert a' Mondolatot tüstént ide nyújtani kezdé
 Mellyet elő keresett hősztin keze gyöngy kebeléből —
 Általadá, buzgó heves indulattal öleltem
 Én is ezen módon, mellyben a' Mondolatot mint
 Egy különös remeket lehetett olvasni szerentsém ; —
 Mind a' Hely az holt költ mind a' Túdós Kiadónak
 Nagy Neve mingyarást ígértek tsak tsupa szépet,
 Azt kapván a' Homer munkáját félre letettem.

A' mint vizsgálnám hát látom Mondolat a' Czim
 Es Ditshalmon költ és hogy szól Czenczy Zafyrnak
 A' ki is a' minap egy gyász Özvegységre jutott-el. ||
 A' sorokon hogy odább meg odább ballagva haladnék

Hát már kezdetiben egygy olly tárgy ötle szemembe
 Mellybe meg ütköztem 's mingyárt is meghülemedtem :
 A' Szenelő mellett bajuszát tépő, vala a' tárgy
 Borzadván fejemet tsóváltam 's vertki a' hőség
 Majd de magamba jövék 's az eszemre vevém nagy örömmel,
 Hogy mit akar Ditshalmi Tudákos illy alacsony tárgy
 Felhordásával, elmét láték 's közös és nagy
 Ellenséginknek megtörtét, és az örökre
 Újítók Seregét néztem pad alá lenyomatni.

Újra tovább ménvén tsupa böltességre találtam
 'S a' mint Sorjainak tövises mezejére kiértem
 Hát a' bokrok közt sokakat veszek észre seregben —
 Jéh mit akarnak azok, 's vallyon mi okon seregelnek?
 Kik legyenek? mi bajok? fámától végire járok.
 Melly kérésem után nekem illy választ ada Fáma.

Ott a' Böltseknek van mindenféle Chaossza
 Vagynak Múzsák is vad Múzsák tsalfa Poéták ||
 Én tsak Böltseket és jó Múzsákat nevezek-ki
 Lásd ott a' ki röhög, amaz ott lakodalmi Poéta
 És amaz ott mellette nevek napjára köszönget
 Most is hajbókol a' kívánság zeng ajakáról
 Ennek utánna pedig ki miként Heraclitus ott sir
 Könnye tsorog kesereg búsúl a' 'kába világon
 Holtakat énekel az 's bútsuztat az itt maradóktól
 Látod amaszt melly nagy gonddal jár erre s' amarra
 Annak böltz fejiben tsuda szép Chronosticon érik.
 Hát amaz, a' ki amott a' porban ir? Anagrammát
 Készít, Sokrates illy szép Böltesség' Ura nem volt
 Lúgos kantától legyen ámbár homloka nedves
 Egy más fészekben hangos Leoninusi versek
 És tsuda szép rímek készülnek 's mennyei lelkek
 (O tsuda) É-vel megterhelt szekerekbe lebegnek
 'S Á-val az árva hazát gyakran katzagásra fakasztják
 Hogy jót gondolljon olly sok gonoszoktul oszoljon
 'S mind ezek a' Nyelvet nem szokták másba keresni,
 Messze marad mindég a' a vendég maszlaga tőlök

(55)

Nem kell holmi kenőts 's nints mondásokba tekervény ||
 (56) Törvényt és új szót nem készítnék 's ha ezen szók
 Czim és lapp 's kellem 's egyebek versekbe kerülnek
 Ő nékik lehet azt egyedül megtenni ha másként
 Pótlani tudhatják e' hézagot és az Horáztot
 Jól értvén a' régi szokást tisztelve tekintik
 'S nem tesznek versszerzőből kikeresve Poétát
 Jósefből Pipset, leveleknek epistola tízmet
 'S anch io Pittorét magyaros szemetekre kihánnyák,
 'S kedvek hogyha vagyon magyarul versekbe beszélni
 Nem szórnak görögöt sem olaszt akadékul az utba.

Kedves Högyészim ki vagy a' Múzsák Szeretője
 Mind igaz a' mit ezekbe, mondék légy követője,
 Ebbe maradgy ha akarsz Helicon tetejére felérni —
 Nem magadért irsz — hát úgy írj hogy mások is értsék —
 Én ha nem értem ugyan egye-meg Szerzője gyümölcset,
 És ha nem érti az egy üdejü, mit értsen utánnad
 A' fíjad és unokád — 's ha érti ki tudja betsülni. ||
 (57) Illy formán szóllott 's még többet a' gyönyörű szép
 Fáma, de nem tudtam mind azt elmémbe szorítani.
 Tsillagokat 's Holdat hozza még fel 's búza szemekről
 'S tokról mellyet elébb dörzsölni ki kellene, majdan
 Érczekről az arany 's az ezüstről szólla 's faragni
 Mint lehet új szókat 's állszókról s' maskara Nyelvről
 Majd a' fűszerezett eledelt felhozta, betegség
 Sáfrány, pézma, fahéj, bors, szekfű, paprika, gyömbér,
 És pomarants 's tzitrom, majd érel 's a' gyomor és száj
 Forgottak nyelvén, de ki győz meg tartani mindent?
 Végre ha kérdezéd azt hogy mint lett vég e dolognak
 Nálam hagyta el a' szép Mondolatot 's maga elment.

Én pedig o Tudós 's Literátor jó Filologus
 'S nagy Héró 's minden, mi akarsz még lenni ki néked
 Zengem ezen sorokat Pezagusnak fékje kezemben
 És a' lant lévén Múzsák halmára lovaglok ||
 (58) Gyakran 's látogatásimban örvendez Apolló

Itt a' hol bajuszos költők és régi szakállas
 Honnosi éneklők 's tziterájok hosszú palástban
 És saruban ülnek fogom én hirdetni neved majd
 'S fog méltóképpen tudom én azt Fáma segíteni
 Énekem a' maradék könyv nélkül fogja danolni
 'S a' te ditső neved is Muzsám által maradand-fel.

Epigramma a' Mondolatra.

Én a' mondolatot mikor a' levegőbe repülök
 A' Tűdósok előtt a' tsillagos égbe viszem fel.

Éneklette a' Nagyérdemű Szerző
 Tiszteletére

Máté-Szalkay Hőgyész Máté m. p. ||

BOHÓGYI GEDEONHOZ.

Pétzel Jul. 28. 1814.

Túróra Szarka, túróra! van egy kevés számvetésem az Urattsal. Ide szóra nagy Tudós, most én az Uratsot lugba vetöm, és szappan nélkül mögmosom, tudja e mivel? sulyokkal ama' tót-szappannal.

(60) Levelem eme' kezdetén el ne bámuljon az Urats, mint a' borju az új kapunál. Mög van mondva a' Szél ellen ne pösölj mert magadat vizelled-le. Addig is nyujtózz még lepled ér, végtére tanulj Tinó, ökör lesz belőled. Mitsoda lókörmü, karikalábu, lötskezü, tökfejü, szamarfülü, tsudateremtmény, ostoba tsörebogár lehet az, a' ki mint a' vak tsak neki megy a' bötsületös embörnek, és
 (60) be-||le ütközik? ki tötte az Uratsot bíróvá a' philologyiában? hogy mint egy Iskola Mester rakontzátlan szájjal félre ficamlott nyelvvel ellenünk újjétók ellen a' Szür alatt pittyet hányogasson? Höss másé az udvarról! Mingyárt mög töszöm, hogy ha ki nem röpül, fészkestül tyukmonyasztul oda lösz, ebestül matskástul elvesz, le sem is tséplik ugy a' buzát, mint én lebugyázom; mög lösz mind sülve, mind pirétva, mög is akasztom tögölét, rajta ütök, és vérét is vöszöm, 's ott hagyom a' faképnél, hiszen tudhatta az Urats, hogy számba fontba köll vönni a' gondolatokat, nem is köllene minden tálban egy kalánnal lönni, mert mások is torkába vethetik a' szovat. De tsak bele kottyana, a' nyelv' dolgába a' szilva lév, mintha ötet bor-

solnák, tele van szóval mint a' duda szélllel, a' szapora Dara, 's mint az üres malom tsak oda áll a' folyó derekára; pedig nem is lát tovább az orránál 's a' kákán is tsomót keres. De ki töszünk mi is magunkért, mög mutatjuk, hogy embörök vagyunk a' tal-||punkon, és hogy a' (61) tsirke nem okossabb a' tyúknál. Mög is borsoljuk az öszvehabort, és föleresztött lity lotty kotyvasztásokat, mög adgyuk bélését 's a' posztónak 's megemlögöttettyük az Urattsal a' Magyarok Istenét. Mög láttjuk azt is, hogy markában szakad a' vége mézes madzagának, ha annak üdejében által vettyük az ebek harminczadgyán. A' mi kardunkat sem füzfából faragták.

Az Urats a' nyelv dolgában akart ítéletet hozni? Nem oda, másé! terömni köll ám arra az embörnek, mint a' suba gallérnak; nem pedig azután formáltatni, mint a' lapos tetűnek. A' Nyelvmívelés nem kanászjáték, 's a' ki ahhoz fogni mer ne lögyön gatyá főnékben szüve. Nem köll ujj szó? möglássuk, hogy mögy hát sánta Budára. Próbáljon az Urats ujj szó nélkül a' tudákosságrul irni, tudom majd búsul mint a' verömbe esött farkas, fohászkodik, mint a' kereketörött kotsis, kapkod imide amoda deák szóba, görög szóba, 's mikor lösz a' tudós mun-||kának vége? malatz-nyíró sohanapján! Az ilyen (62) kófitz embörök ugatnak az ujj ellen, mint az eb a' garádján, 's a' régivel semmit sem kezdőnek, semmit sem végöznek, szénnel írhatná az embör a' kürtökbe, mikor valamit ki tudnak böffenteni, abban is mi köszönet? fél pofánkra zápfogunkra sem ölég. Löpényt körestek, hóku-kóra találtak, mégis nekik áll föllyebb. Ugy rá tartják magokat, mint az olajos korsó az asztal közepén. Olly kevélyen sétálgatnak föl alá, valamint a' Kunok ebe a tsorva homokon és mintha átugratták volna a' száz tű hosszát, más érdömös emböröknek is ők akarják még pödö-

riteni kajla bajuszokat; ők magok hajtani a' göntzöl szeke-
rét. Ki vagyok, én vagyok, a' Biró kotsisa nem kevélyebb
nálók, a' balha tsipést, a' szunyog szurást a' légy köpést
alig szönvedhetik el, a' lepöndékok, pedig ha jól megfon-
tolnák a' dolgot nekik is kettő az orok lyuka, mint a' szö-
gény embör Malaccának.||

- (63) Éppön az én tsutsos szelésökrül irtt munkámot
olvasám. Hozzák az Urats könyvét, hogy nézném mög.
Letöszöm a' másikat, 's gondolám, hogy az talán valami
fura kis ésszel irott könyv lönne, forgatom, hát vizre vitt,
azután tsörbe hagyott a' káposztás kertbe néző tsalárd:
Lórlul Szamárra szállottam, 's még akkor is mög esküttem,
hogy ezt az Urats el nem viszi szárazon. Azt gondolja az
Urats magáé mind a' diófaig, tsufollya az érdömös Irókat,
azt hiszi, hogy győzött, és hoppot mond minekelötte az
árkot által ugrotta. Tsuda dolog az, hogy az irkálók mög
nem alhatnak egygy gyékényen egymással, osztán hidgye
el az Urats, nem sült a' mind jól, a' mit kemönczébül ki-
szödnek, mikor valaki más jó hírében bitang módra gázol,
maga alatt vágja a' fát. Másnak ás vermet, maga esik bele,
's az egész pörlekedésben annyit nyer, mint Bertók a'
tsikban. De az Urats ezt mind mög nem gondolja, társa
ellen fonákul vöszi az ümögöt 's hidegön is veri a' vasat,||
- (64) mint kokas a' szemetöt mind mög tarjasodik, mind mög
tollasodik, kiönti ludmérget, katzag előre, iszik a' medve
bőrre. De jövendölöm az Uratsnak, hogy föl van vágva a'
dögrovásra ott a' hol köll, 's majd is mög itattyák vele a'
tzoki poharat. Akkor tudom mögbánnya dolgát, mint a'
mölly Kuvatz egyszerre kilentzet fiadzott, meg bánnya
Béka a' deret; ha most az Urats mellett nevetnek, majd
az Uratson fognak nevetni, még pedig annyira mint a'
kurta kutya vagy a' hidegvötte legyek ősszel. Jó szer-
dékre várják. a' matskát, 's akkor tudom el is halgat,

mint a' tetü a' var alatt. Erre pedig ne mondgya az Urats: Ebugatás nem hallik mennyországba, mert nem ok nélkül mozog nyárfán a' levél, a' hol füstye van ott köll lönni a' tűznek is, nem is esik forgáts vágás nélkül. Majd körül tapodgyák az ilyen egy étszaka nevededett hitvány gombát, hogy kikopik mindenbül, mint valami a' hóbul, s' kéntelen lösz az Íróseregbül elillantani, az ilyen jegetörött vizet ivott,|| lapuval takaródott írósvajas Le- (65) venta, hogy még a' kapufátul sem vöszön ijettében bútsút. Jó víz lösz ez majd sok tréfás verselőnek malmára, mind addig még úgy el nem nyúz zák ezt a' bakot hogy szőr sem marad rajta, akkor igazán bötelik a' közmondás; kár nyitnya a' bolond szemét. Várjon tsak az Urats mög lösz embörül dögönyösze, azután mögüstökölve, végezetre törökül meg is tzibálva 's térdön álva fog könyörögni, hogy kézzel is hintenék már inkább, mint zsákkal a' magot.

Egyébaránt jelenthetöm, hogy nintsen az Uratsnak szöröntséje az okos íráshoz, mint tzigánynak az igazmondáshoz. De nem is való disznó órára az arany peretz, sem az ilyen fityfirigy tsöllögő böllögő írótskáknak a' Szerzői név, Szamárra sem tösznek bárson nyerget, bár Tolnát Baranyát bejárta is. Én mondam. Isten lögyön az Urattsal!

A' LEPE

a'

Mondolatos feje felett.

Lukáts Miklós Sápphoi rende szerént.

Pétzel Jul. 22. 1814.

Én szegény Lepe még más Lepék Psyche,
 Es Prometheusnak szép társaságában,
 Vagy a' Lantosnak feje felett festve
 Vagynak, én itten.

Mondolatosnak rut társaságában
 Elgyöngült szárnnyal tartozom röpködni,
 Ah Pestist lehell rám Athmosphærája;
 'S Zengésem zordon.

Én itt sem édes éneket nem hallok,
 Sem mosolygásra ajkot nyitó tréfát,
 Vad hahotával mind Satyr katzagnak
 'S mérgek halálos. ||

Érzem, hogy van szebb ezen a' világon,
 Érzem, hogy van Mester jobb mint az enyém
 Hogy e' zengésnél szebben zeng Appollon
 'S mi hasznom benne?

Röpnélnek felebb de szárnyaim gyöngék,
 Röpnélnek máshoz 's vissza ránt az örvény,
 Psyche homályból látom fényességed
 Végy-fel magadhoz.

A' SATYRUS

a'

Mondolat Írójához.

Pétzel Jul. 26. 1814.

Vétkeztél 's jéh vétkes fészekben eredtél
 Engemet ketskembert mert megfertéztettél,
 Jerkék vezérével egy helyre tétettél
 Mellyel egy szemtelen tettet tselekedtél.

Testem nem szép fejr és ketske termetem
 Réten, 's rengetegben éltemet tengetem ||
 De kedvnek 's elmének énekét szeretem
 Mért e' rest terméssel egy rendbe tétetem?

(68)

E' Jerkevezérem régenten még éle
 Egy vén ember részeg fejjel mendegéle,
 'S e' rest vén részegjét nem egyszer ejté le
 'S elvesztével nyerget Jerkésnél tseréle.

Ez rest és elmétlen, én elmés 's eleven,
 Mért teszed én mellém ezen egy levelen?
 Eszes szerzeményed? én lehetnék jelen,
 Nem eszes? jelentse e' rest és esztelen.

Térj-meg 's érdem helyre tégyed személyemet
 Elég szeret engem 's kedves énekemet,
 Ketske termetemért ne vess meg engemet
 Ember termetében lelsz ketskét eleget.

Némellyek engemet rejtekben meglesnek
 Véled te ezeket helyes énekesnek?

Zeng: vétkes fészekben, zeng Éje Édesnek.
Mekegnek mekegnek de engemet nyesnek.

Mekegve mekegve de el nem rekedve
Én énekelhetek gyepre heveredve,
Felkeresnek engem szépek heveredve.
'S fekete fejemre repkényeket szedve. ||

- (69) Repkénnyel fejemen, kehellyel kezemben
Szent ének nyelvemen szép kedv énekemben,
Be tsendes a' berek be szédelg fejemben,
Édes szendergéssel fekszem rejtekemben.

A SZAMÁR

a'

Mondolat Irójához.

Αὐδῆεντα δ' ἔθηκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη

Homerus.

- A' mese Apjának, kit egész Európa tsudának
Tart vala, kit kesereg, köz, nemes úri Sereg,
A' nagy Esopusnak szolgáltam 's bár mi okosnak
Látszani fáradozék 's tsak nevetést okozék.
Meghala ; sok száznak szolgáltam már tsupa váznak
Tettek, 's nem nyere bért szívem ezernyi sebért.
Már Áthénának, nem elég volt Roma magának
Vitt vala, hát ezerek, kik nevetésre szerek. ||
- (70) Régi nemek hulltak, 's északról újra vonultak
Nadrágot viselő más Nemek eggyyszer elő.
Árva fejem véltem, hogy már jobb századot éltem
'S a' tsufság nyomorúlt rajtad örökre szorúlt
Már az Olasz népnek nyelvén kik közre kilépnek
Régi betsületemet, tsúfra teszik Neveimet.

Így a' Frantzoknál, a' Németek és Spanyoloknál
 Rajtam nem könyörül Anglusi nép is örül
 Hogy ha szemem nézi sok kínomat újra tetézi
 Hogy vagytok Magyarok rám ti is illy agyarok
 Pesti!... Szemem könnyel tele van már habzik özönnel
 Rám a' bú komorúl újra meg újra borúl.
 Ámde nekem végre szép hajnal jött fel az égre
 Jön Cervantes elő szánakozást visel ő
 Sánchó Panzának ada, 's lábom Hispaniának
 A' Rozinante megett járt köriben eleget,
 Lucius így jára 's Apulėjus majd azonára
 Képemet a' mikoron ők viselék magokon
 Éltém szépében Barataria nagy szigetében
 Nyúgodtan telelék Herczegi kosztra lelék.
 Majd haza rándulván, atlatzba, selyembe borulván
 Sánchó pompa között rám örömet kötözött
 Őt sír bezárván siratám bal sorsomat árván
 Hogy megszánna az ég 's újra segítene még. ||
 'S lőn kegyelemséggel 's híres lettem nyereséggel
 Mint nem Praxiteles bár faragásra jeles.
 Nyitja hazájának a' dúrvúlt Vestphalianak
 Anton Panza helyett sok Mecenási felett
 Készen szolgálván 's könyvét nékem dedicálván
 Porból mellybe futék, majd az egekbe juték.
 Büszkén sétáltam fejemet fel fel hajigáltam
 Jó kedv életemet fény emelé nevemet.
 Elvén gondoltam hirdetnek 's majd ha kiholtam
 Érettem kesereg eggy nagy Irói sereg.
 Tsalfa reménységek értek mi haszontalan égek
 Meghal Panza, velem mint örökös kegyelem.
 Ismét tsufolnak búmban, nevetésre hajolnak
 O sors még szomorítsz bút kebelembe borítsz!
 Ám de megint végre tisztább napom a' kegyes égre
 Jövén kérni hozád, Mondolatos te hozád.
 Illendő ranggal tziterával 's mennyei hanggal
 Rám fel ülél Helicon' lyányai karjaikon.

(71)

Ketten Tempében ketten Pindus' kebelében
 Ketten éneklünk 's senki nem ér mi velünk
 A' Pegasus látja 's szárnyát a' földre bocsátja
 Elbúvik 's nem örül Hypocrenéje körül
 Eltűn sok kényes költő a' zöld szövevényes
 Ágak alá, fülelő sorsosid állnak elő. ||

(72) 'S zengik: hogy egy nagy hegy hasadott-meg
 melly bizonyos jegy
 Tégedet a' nevezett kints kamarára vezet.
 Zengik: árva madár jajgass rabságra ma-
 radsz már
 Zengik: mit brekekegsz ördögi módra re-
 kegsz?

'S köztünk békesség nagy igasságos kötelesség
 'S Józanságosság angyali pont fele hág.
 Égi kegyelmesség töredelmesség gyönyörűség
 Mind ezt sorba velem itt lakozásba lelem.
 Légy boldogságos jó Úr hát mint te Tudákos
 Vagy, 's Jóság szerető semmi gonoszkövető
 Szép kimélléssel nevemet Pindusra vivéssel
 Sorsomat erre feléd túl magamon emeléd.
 Jaj de mi testemben, melly dúzzad minden eremben?
 Melly tündéri erő 's belseimet — keverő?
 Kellemetes holló te vagy érzem Phoebus Apolló
 Zápor e vagy zivatar rám ha mi jönni akar?
 Nagy dolog ez látom sirj oh Helicóni barátom
 Téged is ah az halál durva kaszája talál!
 Nintsen is ő messze hogy vad karját le eressze,
 Majd ki tekint rád már, jaj neked árva szamár! ||
 (73) Meg van! bár nagy volt az erős Achilles is elholt
 Nem száz példa ez is a' haragos Lachesis
 Néma keservemben, majd egy köröm-ásta veremben
 Téged rejtlek-el én életem' árva telén.

A' MAGYAR PEGASUS

a'

Mondolat Irója ellen.

Ének alkotó test! nagy lélekkel nemzett
 Múzsák kiket tisztel mindenféle Nemzet
 Kik között fényekből látszik minden képen
 A' szépnnek szerelme lángol minden képen
 Üljetek most széket tanátskozás végett
 Pegasus' bajának hogy vessetek véget.

* * *

Múzsák szégyent rajtam egy ember elkövet
 'S tesz lábom elébe botránkozás követ ||
 Ir verstelen könyvet s jó Pindusnak fele
 'S számaron jó ez a' dolog fontosb fele.
 Egy Mondolatos jó 's számaron 's az égne
 Kárpitján pusztító tüzek még sem égne
 O szégyen ezt méltán valjon el ki sirja?
 Melly átok, melly gödör lesz Pegasus sirja?
 Egy számar kit eddig nyomott nyereg 's járom,
 Fogja el helyemet bezzeg én meg-járom!
 Ezután engemet ki vészen majd számba,
 Ez örökös panaszt olt-be az én számba,
 Ha számar-hoztakkal a' Pindusz lesz tele
 Jó Pegasus úgy a' te időd ki tele!

★

O Muzsák már az is nem rossz betsület e
 Hogy a' rímes Versnek el ment betsülete?
 Még a' Cadentiás Iróknak is nyelve
 Mérték' örvényébe vagyon már elnyelve,
 Ráday verselés nevet hord az ilyen
 'S e' féle kortsosság a' mi szánkra illjen?

(74)

(75)

Sokan a' Sonettnek nyitják fel kútfejét
 'S a' Magyar Pegasus ne rázza meg fejét?
 Sok epistolát ir ki e' pályán kiállt
 Kik ellen az igaz izlés hadat kiált
 'S ez új nép Romanzot 's Balladékat betsül
 'S Gyöngyösit nem tartja senki legfőbb betsül
 A' rossz rímes Zríny 's Orczy mellett fognak
 'S Mátyásit ki teszik a' martzangó fognak ||
 Pótsért szeretetet már senki nem érez
 Mondják hogy Virággal soha fel nem ér ez
 Etédi Pétzeli, Horvát, Vitéz 's Édes
 Éneke a' Magyar fülnek már nem édes.
 Helyettek a' poltzra Ányos s' Hymfy lépe
 'S mindenre ragad már e' rossz izlés lépe
 Mustrákká Berzsenyi lettenek és Dayka
 Kiket nem is nevelt talán Magyar Dayka
 Rény, kets, remény szókból áll nállok a' beszéd
 Pennájok idegen szóllásokat be széd
 Már kegyet mondanak kegyelmesség helyett
 Semmi szép hosszú szó nem lél nálok helyet.
 Német és Frantz lettek az Izlés követi
 Sok elfajúlt Göthét 's Marmontelt követi
 Példát Illyés, Káldy 's Bárótyzból lesnek
 Ó ki állhat ellent ez iszonyu lesnek? *

*

'S o Muzsák ennyi sok gyaláztatás után
 Szamarat is látunk a' Pindusnak után
 És így Pindusunkra mely ez előtt fényle
 'S róla minden felé sugárzott a fény-le
 A' gyászthozó Fátum örök homályt szóra
 Ah búm miatt alig talállok már szóra.

* Kimaradt az eredeti kéziratnak e két sora:

Láczaik csak gágog, s rajta minden nevet,
 S Vályi-Nagy Ferencz nyer poétai nevet.

(L. Szemere munkái, III. k. 191. l.)

B. J.

Hozzátok nyögök oh Múzsák ! könyem fojta
 Bár ajkamon tsak nem minden jajt elfojta
 Hasson-meg Pegasus könnye 's sohajtása
 Ne légyen hijába kérte 's ohajtása. ||

Lám nyögök 's az igaz költőktől jött ének (76)

Mintha zengene már halálom jöttének
 Azért is o Múzsák se estve se reggel

Ne szünjetekek érttem hartzolni sereggel.
 Kergessétek innen a' szamarat 's értem

Ezt tévén, megvallom, hogy örömet értem,
 Ne legyen közöttünk se éjjel se nappal

S így fényünk nem soká osztozik a nappal,
 'S szent völgyeitekből harsogva ment ének
 Hirdesse hogy győztünk Duna lementének.

★

O Muzsák ezen nagy jótételért sirom'

Partjáig hálámat tinéktek majd sirom
 'S meglesz, a mit kértem a' Muzsai karok
 Im segedelmemre már emelik karok'.

A' Szamár éltének fáklyái elégnek
 Ezen bosszúállást tarthatom elégnek

Köszönöm o Múzsák háláadó szívvel

Szent szerelmetek közt fogy bennem a' sziv el. ||

(77)

A' LANT.

Minden lantokénál rosszabb
Állapotban sinlek én
Mivel nékem helyt eggy rossz szab
A' Múzsáknak telekén.

Hurjaimon a' legkisebb
Nesz is elnémula már
'S melly hang hajdan minteggy kis ebb
Nyargalt, rest mint e' számár.

'S ha némellykor egy két hang a'
Lóggó húrokra ki mász
Tsak alant guggol mint hanga
'S gyász színü, mint kulimász.

(78)

Apollo kit az egekbe
Ambroziás mátká tál ||
Mellett Grátziák visznek be
Nézzd tsak mire juttattál.

Ah láttál e ilyen rútat
Jövel és magad nyiss tenn
Karjaiddal nékem útat
Szabadságra jó Isten.

Eggy bolondolva Mondoló
Nézd mint czammog bakatsin
Szürben, nem lévén sehol ló
A' Heliconra tsatsin.

'S engem nyakába függeszte
'S ah tsak azt bánom tsak azt
Hogy Apollo nem végiesz te
Hogy ő nyakába akaszt.

Ő engemet, ki számodra
Függöttem a' rózsabolt'
Virágokból szőtt szép fodra
Között, míg el nem rabolt.

Már Hypocrenének kristály
Forrása nékem bú-tó
Olly bús nekem ez a' kis táj
Mintha itt lakna Plútó. ||

Tsúfol engem a' szarka láb
'S ha a' piros pipats int
Vagy a' búza virág alább
Rám mind gúnyolva katsint.

(79)

Ah amott miként pirúl-el
Nézzd még most is egy sor som
Mert tudja, hogy szégyen 's bú lel
'S szégyelli gyászos sorsom! ||

JEGYZETEK A' VERSEK ALÁ.

HÓGYÉSZ.

Aurora piros szekerében Aurora a' hajnal Isten Asszonya l. Pomey Panth. Myth. p. m. 107. Ezen könyv nélkül senki Poéta nem lehet.

Homerust. Ez régi híres Görög Poéta, kit én minden alkalmatossággal említeni szoktam noha soha sem olvastam. Ugyan ezt tanátslom másoknak is kik tudós Poéták akarnak lenni.

Fáma Kis-Asszony. Aen. IV. Fama malum quo etc. Ez a' hírhor-||dő Isten-Asszony, 's minthogy mi itt tsak hír-
(81) ből tudunk holmit, azért szoktam a' Fáma Kis-Asszonyt minden alkalmatossággal felhozni. Ez szép Allegoria.

Apollo maga 's a' szép Múzsák. l. Pomey eml. könyvét, valamint a' Pindusra is, és minden más Mythologiai nevekre, mellyek még ezen darabomban előfordulnak.

Sok Költők Neveit. l. a' poétai episztolára irt választ. Ad nova surgentem majoraque viribus ausum. Sásból, nádból. Erre kell tudni a' Mythológiát.

Weszprémben. Kerestem az Atláson, de nem találtam, gondolom még is hogy Dunán túl vagyon. Condit enim verum vasto Natura recessu — mortalesque hebetat visus et pectora nostra.||

Satyrázni születtek. Satyra és pasquillus nálunk (82) mind egyy.

Sonettek mi legyen? vele nem szolgálhatok, gondolom mégis hogy vers, t. i. az említett választ.

Literator's jó Philologus. Ezek ma már szokásba jött nevek. Litterator itt teszen Betűszedőt, 's philologus Szó gyűjtőt. Verba valent usu.

Itt a' hol bajuszos. Tudni való, itt az igazi Magyaros Helicon forog szóban. — A quo ceu fonte perenni etc.

A' SATYRUS.

Vétkeztél jéh vétkes. Senki se mondja, hogy ezen Vers a' Varjasé, mert a' ketskemekegés sokkal régibb, mint minden Vers.||

Jerkék vezérével. Az az a' Szamárral, de a' Szamár (83) szót nem lehet kimekegni.

Egy vén ember részeg fejjel. Boldog emlékezetű Silenus nevét így mekegtük-ki.

Jerkésnél. Az az Juhásznál, de így sem lehet mekegni.

Eszes Szerzeményed — nem eszes? mellyik a' kettő között? meghatározni nem könnyen lehet.

Zeng vétkes fészekben, zeng és éje Édesnek. Azt mondják hogy ezek mind ketten kecskévé változtanak. — Ki mondja, hogy nem történ csuda a' mi időnkben is.

A' SZAMÁR.

A' mese Apjának. Szamarunknak ezen versére van Allusio, hangos|| Poétánknak ezen soraiban: Nemzetek
(84) Anyjának, kit egész etc.

A' nagy Esopus. Max. Planudes ugyan azt mondja, hogy Esopus kicsiny és törpe volt, de a' Szamár ki nála szolgált jobban tudhatja.

Már Athénának. Athéna vagyis Magyarosan Áthénás régi Görög város. Róma pedig Olasz Országi, mind ezeket az ó atlasból tudhatjuk.

Kik nevetésre Szerek. Szer nem teszi ezt modus, mint némelly újitók akarják, a' köz nép ezt így mondja: ugyan szer a' tánczra, nevetésre, 'st.

Régi nemek hulltak. Allusio Homerusra.

ὦς ἀνδρῶν γενεῇ ἣ μὲν φύει, ἣ δ' ἀπολήγει.||

(85) Homerust szükség olvasni a' tudományra nézve, de követni jobb Ovidiust és ezt: Prima rubens unda, ranarum plaga secunda.

Anglusi nép is örül. Ad notam: Tengeri víznek örül.

Pesti t. i. nem Pesti Buda mellől, hanem Pesti Gábor, kire van jusa haragudni a' jámbor számárnak.

Cervantes Spanyol Író igen szép mesés históriát írt Don Quixote Vitézről.

Sancho Pansa. Don Quixote Vitéznek fegyver-hordozó Inassa, mint ezt minden tudhatja.

Hispania az az Spanyol Ország.

Rozinante. Hires nevezetes paripája a' bölts Vitéznek.||

Lucius és Apulejus. A' boldogtalan Szamár mindég (86)
örül, ha eszébe jut, hogy két nevezetes férjfiak az ő formáját
vették magokra. Lásd Lucianni Somosat opp. ismét
Apuleius de asino aureo. Mi szép dolog a' tudomány
kivált ha Cadentiás distichonba, mint arany rámába foglal-
tatik.

Baratária nagy Szigetében. Kérdés: ki volt leg-
nagyobb Vitéz 's a' legigazságosabb törvényadó? felelet. Don
Quixote és Sancho Pansa. — L. Herder Adrasteáját.

Kegyelemséggel. Mennél hosszabb a' szó annál
sebb, ki irhatná így kegygel?

Praxiteles bár faragásra jeles. Ha nem tudjátok
ki volt Praxiteles, úgy sajnállak, hogy ezen mennyei szép sort
nem érthetitek.||

Dúrvúlt Wesztfaliának. Hogy dúrvúlt lásd Tolloius (87)
epist. Irines. Ezek ugyan a' XVII. Századbéli Tudósítások, de
én újabbakat nem tudok.

Anton Pántza a' boldog emlékezetű Sanchónak uno-
kája — lásd az ő példa beszédeit. —

Mondolatos. Ad notam Scipio Africanus.

Helicon. Tempe Pindus. t. i. az igazi és tiszta Ma-
gyar Helicon, Tempe, és Pindus, itt nintsenek új Szók, és
Frantzia szólások — Nostri sic rure loquntur.

Senki nem ér mivelünk t. i. kettőjekkel — ámbár
— — Et cantare pares, et respondere parati.

A' Pegasus látja. Lásd a' Pegazus panaszát 's ez nem mese.||

- (88) Sorsosid állnak elő. Így nem jó lett volna a' Metrum : sorsosink állnak elő.

'S zengik. Oh ki nem ragadtatik el ezen édes zengéstől ut perii ut me malus abstulit error.

'S Köztünk békeség 's t. O miért nem érzi minden a' hosszú szólások szépségét egész erejében. — Siloni capeones vibrissas peromenti. Oh: hát ezen szép sorok: —

Conturbabantur Constantinopolitani — Innumerabilibus sollicitudinibus óh! —

Jaj de mi testemben. Poscere fata, tempus erit Deus ecce Deus? Virg.

Zápor e vagy Zivatar: Külömben szegény állat csak esőt 's szelet jövendől, most érzi hogy valami nagyobb akar történni? Tanto magis ille fatigat — os rabidum fera|| corda domans fingitque premendo.

(89)

Téged is áh az halál. Így jövendőli Achillesznek is az ő Xanthus nevű lova következő halálát

ἀλλὰ τοι ἐγγύθεν ἦμαρ ὀλέθριον. οὐδέ τοι ἦμεις αἵτιοι, ἀλλὰ θεός τε μέγας καὶ μοῖρα κραταιή.

De hijába mondotta Achillesz, mint a' mi mondolatosunk is ἡ τι μοι θάνατον παντεύει; Mert a' jövendölös betölt, és mind Achillesz mind a' Mondolatos megholtanak, a' mint ezt az utolsóról az ujságból is tudhatjuk. Fájdalom! Hunc tantum populo.

A' LEPE.

Lepe mások azt mondják nem Lepe, hanem lepke és pillangó, de tessék|| csak a' lepe' szavait olvasni, mellyek így (90) kezdődnek: Én Szegény LEPE ő pedig legjobban tudhatja a' maga nevét.

Lukáts Miklós Tisztességnek okáért van megnevezve és *κατ' ἐξοχήν*, mert különben a' metruma régiebb.

Krisztus Urunknak áldott születésén
 Angyali verset mondjunk szent innepén
 Melly Bethlehemnek mezejében régen
 Zengett e' képen.

Nem de? *Vestigia Graeca* ausi *deserere*?

A' MAGYAR PEGASUS.

Magyar Pegasus. Tudnivaló a' Magyar Pegasus, melly csak magyarul és|| Deákul tud, mért tud Deákul lásd a' (91) Debretz. Gram. Praef. *Quem penes arbitrium est.* —

Ének alkotó test. *Ad notam*: törvény alkotó test: 's ezeken egyformán lehet dallolni, szebben ennél magyar hangon még senki sem dallolt nagy lélekkel nemzett. — Mindenféle nemzet — óh —

Versetlen Könyvet. Ha a' mondolatot, legalább a' Szótárt illy szép cadentziákba foglalták volna, mint a' millyenekben a' Pegasus szól, úgy talán Pegasus sem haragudott volna olly nagyon.

Egy Mondolatos jó a Szamáron. Mi? igen igen, mit tehetünk róla, hogy Mondolatos jó, és Szamáron. *ait fuisse mulio cellerimus, sed haec prius fuere,*

- (92) *nunc recondita sedetque sede seque || dedicat
tibi Gemelle Castor et Gemelle Castoris.*

Nyereg 's járom. Csak nyereg de a' járom szükséges
a' szép rím miatt. *Necessitas, cujus cursus trans-
versi impetum etc.*

Hogy a' rimes versnek elment betsülete. Pe-
dig négy arany jobban tseng mint kettő, és kettő ismét jobban
mint egyszem. Lásd a' Rontó Pál Præfat. a' fűszerszámos étke-
ket is felhoznók, ha a' spatium engedné. Lásd Gyöngyösi
János Versei Præfat. (Pest. 1803) *Sin autem praecepta
vetant me dicere sane — non dicam sed me per-
didit iste puer.*

Ráday Verselés. Xenidion Magyarcsa. Mi? az első
szó Görög, a' második Magyar.||

- (93) A' Sonettnek lássd a' Hőgyészi jegyzését.

Epistola. l. ugyan ott.

Romanz és Ballade. Parizs pápaiban nem találta-
nak. *Nec mihi constabunt aliter vestigia veri.*

Gyöngyösit. Fájdalom ez és a' mi következik mind
igaz! *Valent valent mihi ira et antiquus furor et
lingva qua adsim tibi.*

O Muzsák — szamarat! Már felebb is mondatott
hogy szamarat. *Quod super est non est mirum. Lu-
cret.*

Duna lementének. Sajnáljuk hogy a' Tisza nem fért
a' sorba. l. a' Haza esedezését.||

- (94) A' Szamár éltének fákjai elégnek. *Emanavit
uti fumus diffusa animae vis.*
-

FÜGGELEK.

I.

A Mondolat és a Felelet bírálata az *Allgemeine Literatur-Zeitung*-ban. (Halle u. Leipzig. 1816. IV. 308—311.) V. ö. e kötet bevezetését, 17. l.

1. WESZPRIM: *Mondolat*. Sok bővitményekkel, és egy (egy) kiegészített újj (uj-) Szótárral együtt. *Dicshalom*.
(*Mondolat*. Mit vielen Vermehrungen, und einem ausgefertigten neuen Wörterbuch. *Dicshalom*.) 1813. XIV. u. 102. S. kl. 8.
2. PESTH, gedr. b. Trattner: *Felelet a Mondolatra néhai Bohógyi Gedeon Urnak* «*Mondolat*. Sok bővitményekkel, és egy kiegészített új Szótárral együtt. *Dicshalom* (azaz *Weszprém*) 1813» című *Pasquillusára*. (Antwort auf das *Mondolat*, des weiland Hrn. *Gedeon Bohógyi* «*Mondolat* u. s. w. *Dicshalom* d. i. *Weszprim* 1813» betitelt Pasquill. 1815. XVI. u. 94. S. kl. 8.

Leider sind die literarischen Pasquille auch in der ungarischen Literatur eingerissen. Das *Mondolat* ist gegen einen der ersten magyarischen Schriftsteller — *Franz von Kazinczi* — einen classischen Dichter und Philologen gerichtet, und eben so ungerecht als grob. Die beissende und bissige Antwort darauf ist nicht von dem angegriffenen hochherzigen Gelehrten, sondern von zwey andern vorzüglichen magyarischen Schriftstellern, *Szemere* und *Kölcsey*, deren Namen zwar auf dem Titelblatte nicht stehen, die aber, ihrer guten und ge-

rechten Sache gewiss, sich im Publicum selbst als Verfasser nennen.

Kazinczy hat theils durch seinen wohlverdienten Ruhm sich Neider zugezogen, theils durch seine sinnreichen ästhetischen Epigrammen *Tövisek és Virágok* (Dornen und Blumen), (*Széphalom*, 1811), und eine nicht schmeichelhafte aber gerechte Recension von *Himfy's Szerelmei* (Himfy's Libesliedern) viele Feinde gemacht. Selbst die Religion, in welcher er geboren ist — das reformierte Glaubensbekenntniss — macht bey vielen seiner Landsleute sein Unglück, ungeachtet er — aufrichtig zu gestehen — unter den Katholiken mehr aufrichtige Freunde hat, als unter seinen Glaubensgenossen. «*Hát b— a' elkét, az a' Kálvinista lesz Dictátor Köztünk?*» d. i. «also — (den rohen Nationalfluch muss Rec. unausgeschrieben und unübersetzt lassen) dieser Calviner wird unter uns der Dictator seyn?» fragte ein sonst sehr gelehrter und aufgeklärter Schriftsteller im Gespräch einen Mann, der den schwarzen Talar trägt.

Einige Neider und Feinde *Kazinczy's* gewannen nun einen jungen Mann — *Gedeon Somogyi* (Sohn eines reformirten Predigers und Schwager eines verdienten reformirten Seniors, dessen Name allgemein bekannt worden ist) — zur Abfassung des schändlichen Pasquills *Mondolat*, dessen Erscheinung jeden edeldenkenden, für Wissenschaft und Recht glühenden Unger mit Unwillen erfüllt hat. Es wurde in *Wesprim* gedruckt und ein katholischer Geistlicher und zugleich Schriftsteller würdigte sich herab, nicht nur die Correctur des Pasquills des Calviners zu besorgen, sondern auch nach Möglichkeit die Verbreitung der gedruckten Exemplare zu befördern. Man glaubte den grossen Dichter und Philologen, auf welchen Ungern mit Recht stolz seyn kann, am besten bey seinen Neologismen angreifen zu können, und daher sucht das Pasquill diese lächerlich zu machen. Deswegen ist schon der Titel *Mondolat* ein lächerlich neugeschmiedetes Wort. Es soll *Rede* bedeuten, taugt aber nichts, denn es giebt kein Wurzelwort *mondol*. Der angebliche Ort *Dicsshalom* (Ruhm-

hügel) ist dem *Széphalom* (Schönhügel) nachgebildet. Mehrere Feinde des Dichters, die ein schwarzes Kleid tragen, sprechen Panstatt *D* aus, um einen obscönen Sinn herauszubringen. Da es dem Spott und der Schadenfreude ein Leichtes ist, auch das Ehrwürdigste lächerlich zu machen, so ist kein Wunder, dass der Dichter auf dem Titeltupfer mit mancherley Attributen nach dem Tempel des Ruhms auf einem *Esel* reitend lächerlich dargestellt wird. Das *Mondolat* selbst, bestehend aus einer Zueignung, einer Vorrede und einer Rede (*s'il en est!*), ist ein *Cento*, gewunden aus allem, was der Dichter schrieb. Wörter (alte und gebräuchliche und neue) und Redensarten, anerkannt gute und solche, die manche für schlecht halten, sind ohne Wahl und ohne Verstand, zusammengeflochten, und mit von Hrn. S. und Consorten neugeschmiedeten Wörtern und lächerlichen Redensarten verbunden, ohne eine andere Absicht, als um dem Dichter nachzuspielen und ihn bey Unkundigen und Schadenfrohen lächerlich zu machen. Von S. 51 bis 102 steht ein Wörterbuch von neugeschmiedeten Wörtern. Dieses hatte eigentlich viel früher zum Theil Hr. Dr. *Szent Györgyi* in *Debreczin* aus den Werken von *David Szabó* und andern zusammengetragen, aber keineswegs zu diesem Zweck; allein es kam Hrn. S. in die Hände und dieser nebst andern vermehrte es und liess es ohne *Szent Györgyi's* Wissen, zu dessen grossem Erstaunen und gerechtem Unwillen abdrucken. Da nun in diesem Wörterbuch wirklich viele von *David Szabó* und andern gegen die Grammatik und den Genius der magyarischen Sprache neugeschmiedete lächerliche Wörter vorkommen, z. B. *képzelmész* für *költő* (der Dichter), so macht sich Hr. S. über diese auf *Kazinczy's* Kosten lustig. Dagegen stehen in diesem Verzeichniss wirklich viele gute neugemachte Wörter, die Beyfall verdienen, z. B. *Kecs* (der Reiz) *ásványeszméretség* (*Oryctologia*), *dörgő* (der Donnerer), *iktatás* (die Einführung, Installation, Statution), *rény* (die Tugend), *vízépítés* (Wasserbau) u. s. w. Eine Sprache, deren Bildung noch nicht vollendet ist, kann nicht ohne Neologismen seyn. War es *Cicero* erlaubt neue

Wörter zu bilden und thun diess noch heut zu Tage die Deutschen, warum sollten nicht die Magyaren das Nämliche Thun? Man verletze nur nicht bey der Bildung neuer Wörter die Regeln der Grammatik und den Genius der Sprache, und davor nimmt sich *Kazinczy*, der seine Sprache philosophisch studiert hat, wohl in Acht. — Anstatt des ehemals gewöhnlichen Schlusses *Et haec omnia in Gloriam Dei et Laudem B. Virginis* steht ganz hinten das aristophanische Froschgeschrey: *Brekeke! Brekeke!! Brekeke!!! Koáx!* — Erfreut hat den braven *Kazinczy* dieser Eselweihrauch freylich nicht, aber er brachte ihn nicht aus seiner philosophischen Ruhe. Man erwartete, er würde erbittert antworten und Schadenfrohen das Schauspiel einer gelehrten Klopffechterey geben; allein man täuschte sich. Er schwieg und zwar mit Recht. Das elende Pasquill konnte ihm bey Gutdenkenden nicht mehr schaden, als wenn ein muthwilliger frecher Schulknabe einen Esel gemahlt und darunter seinen Namen geschrieben hätte. Dagegen glaubten die achtungswürdigen ungrischen Schriftsteller *Szemere* und *Kölcsey* jene Frechheit nicht ungeahndet lassen zu müssen, und verfassten die Antwort auf das *Mondolat*. *Kazinczy* hat nicht den geringsten Antheil daran genommen, weder durch Mitarbeit noch durch Rath. Gegen den Willen der Verfasser wurde auf den Titel *Bohógyi* anstatt *Somogyi* und das Wörtchen *néhai* (weiland) gesetzt. Die aus mehreren Stücken bestehende Antwort ist mit vielem Witz geschrieben, und *Somogyi* dürfte sich in Zukunft schwerlich gelüsten lassen, noch ein *Mondolat* zusammen zu schmieren. Das Motto ist:

Tandem sua Poena Nocentem

Insequitur passusque sapit tum denique stultus.

In der Vorrede erzählt der unterzeichnete *Franz Kölcsey* einige Züge aus dem Leben des Hrn. *Somogyi*. Man erfährt daraus, dass er schon in seiner Jugend in dem reformirten Collegium zu *Pápa* einen Hang zum Pasquill und zum mimi-schen Ausspotten hatte und dass er dadurch den Lehrern und

Schulvorstehern so verhasst wurde, dass sie ihn aus dem Collegium zu stossen beschlossen, was jedoch ein Lehrer aus Mitleiden hinderte. Auch erfährt man, dass die von *Dr. Szent Györgyi* im Jahre 1809 verfasste kleine Schrift über schlechte Neologismen in Weszprim durch Beyträge vermehrt und diese Hrn. S. zur Verarbeitung in ein Ganzes zugestellt wurden. Dann folgen zwey Briefe an *Somogyi* von einem quiesciren- den Major, datirt Péczel am 18. Juli 1814. Sie sind von *Paul* von *Szemere* in derbem Soldatenton verfasst. Der Officier wäscht ihm gehörig den Kopf. Der gerade, barsche Major sagt am Ende S. 5. «*Megívni? én teveled? Katona Sicarius-sal? Nem öcsém, tégedet csak Korbácsolni kellene.*» (Duelliren? Ich mit dir? Ein Soldat mit einem Meuchelmörder? Nein, Brüderchen, dich brauchte man nur zu karbatschen.) Dann ein naiver Brief der jungen Wittwe *Zafir Czenczi* an den Vf. des *Mondolat*. Hierauf *A' búsongó Amor, egy hajnali édes Andalmány Teremtménye Bohógyi Gedeonhoz* (der trauernde Amor, eine Morgenphantasie an *Gedeon Bohógyi*) von *Szemere* in Péczel, sehr komisch, besonders wo das Gespräch des Vfs. des *Mondolat* mit dem Esel und mit dem Satyr beginnt. Es folgt der Brief eines der Vfr. der Debrecziner Grammatik, den die Debrecziner freylich beleidigend finden werden. Nun kommt eine komische poetische Epistel des Versificators *Mattheaus Högyész* an *Gedeon Bohógyi*. Ferner ein Brief an *Bohógyi* aus Péczel vom 28. Juli 1814 im breiten transdanubischen Dialect. Den Schluss machen komisch-satirische Gedichte mit den Aufschriften *A' Lepe a' Mondolatos feje felett* (der Schmetterling über dem Kopfe des Mondolatisten); *a' Satyrus a' Mondolat Irójához* (der Satyr an den Vf. des *Mondolat*); *a' Szamár a' Mondolat Irójához* (der Esel an den Vf. des *Mondolat*); *a' Magyar Pegasus a' Mondolat Irója ellen* (der ungrische *Pegasus* gegen den Vf. des *Mondolat*); *a' Lant* (die Laute). Auch die Anmerkungen zu den Gedichten enthalten viel Witz. In dem Gedicht *A' satyrus* u. s. w. kommt kein anderer Vocal vor als das *e*. Solche Gedichte zu verfassen ist in der magyarischen Sprache leichter als in jeder andern,

weil in ihr das *e* sehr häufig vorkommt. Professor *Varjas* in *Debreczin* gab im Jahre 1777 ein langes magyarisches Gedicht heraus, in welchem man durchaus keinen andern Vocal als das *e* findet, Solche Gedichte, deren Abfassung man jedoch *difficiles nugas* nennen muss, haben einen sehr elegischen Ton.

Schade, dass die Antwort auf das *Mondolat* uncorrecter gedruckt ist, als das *Mondolat*.

II.

A' Mondolatnak, 's rá való Feleletnek Megítéltetése. (Tudományos Gyűjtemény. 1817. VI. k. 97—107. l.) V. ö. e kötet bevezetését 17—18. l.)

Minek kohol valaki ujj szót akkor, midőn a' más nyelvből átalvett szókkal ugyan azon tárgy' nevezésében a' Nemzetnek már nagy része él, és szintugy érti mint született nyelvét? — Igy kiálnak fel sokan; holott ha meggondolnák azt, hogy minden nyelv szűk, pallérozatlan mind addig, míg abba a' pompa, a' luxus, valamint az öltözetbe, bé nem csúszott, — és hogy ez által érhet csak valamely Nemzet a' kimiveltek sorába; valamint azt is, hogy régi is lehet a' mi ujuak látszik: füstbe menne azon helytelen panasz, mely a' nyelv' igazságtalan mentésébe utat téveszt.

Jól látván ezt minden Nemzetek' Tudóssai, felebb emelkedtek a' Köznép nyelvétől, a' ki őket azért kárhoztatta, miért akarják őtet többre vinni mint volt az előtt? — A' kinek a' pallérozódás halálos Ellensége, és utálja mind azt, valaki az ő megszokott durvaságát vesztég nem hagyja, 's komplementre tanítja. — Igy már midőn ama derék Német Irók Klopstock, Göthe, Schiller 's mások a' német nyelvben ujjításokat tettek, szörnyűködve kiáltott fel az ujságtól eliszonyodott németség, nem látván előre el azon meg nem köszönhető hasznót, melyet a' nyelv az ujjításból lett pallérozottsága által termett, és terem a' német maradéknak, kivált a' mult század utólja 's e' mostani. — Tollra kelt a' sok német Mocskolódó, 's versent

akart halandó létére a' halhatatlanokkal repülni; mellyet nézve az akkori Tudósok szintugy mosolygották, mint a' köznép örült kaczagva az ő sphæráján repkedő (de belőle ki nem vergődhető) Irócskáinak: kik denevérként kóvályogván bé a' Köznépi homályt, nem akadtak soha a' Tudósok reggelére, mellyen a' Tudományok, mint egy nap, öntének szét világosságot. — Egy szóval a' Köznép' tulajdona volt mindég a' Tudatlanság, a tanúltaké a' Tudomány — 's a' Köznép nevet neki, ha valaki az ő tudatlanságát a' ő butaságához képest védelmezi.

E' Historia megtörtént Hazánkban is. Kiadván az igazságtalan Századok mérgeiket, a' múlt Század' utolsó részén megszűnt Magyar Hazánk Hadpiacz lenni; minekutánna ezt szüntelen való Harczok ostromolván, ugy látszott, mintha a' Magyar Nemzet csak azért lett volna teremtvé, hogy a' 13-dik Század elejétől fogva az Europai minden Nemzeteket végső elpusztulással fenyegető Török hatalom ellen védangyalul szolgáljon, és a' Tudományoknak, Kézmiveknek, 's nyelvnek virágzóbb kimivelésére a' közelebbi csendessége nyisson oly utat, mellyen céljára juthasson. — A' honnan, mig a' közelebb letölt Esztendőekben Európával azt éreztette a' háború sugja, a' mi nemzetünk méltatlan kigunyólására helytelen okot adott, a' nyelv' előmozdittatása az Aranyidőt közelíteni látszatik. — Mivel a mult század utolsó felén más nemzetek' példája felsekentette a' Nemzeti ébredést több derék Literátorainkban — kisebb vagy nagyobb szerencsével — a' vitéz nemzet nyelvének kimivelésére. —

Feltűnt a' többek közt egy Hazafi, egy derék Hazafi is, ki az idegen nyelvekkel csak azért ismerkedett meg, hogy tulajdon nyelvét mind inkább megismérhesse, 's ismértesse: töméntelen költségeit nem sajnálta, nem életét, nyelvünkért feláldozni; nemes szívvvel ismervén meg azt, hogy az ő Eleinek nem azért adattak a' Javak, hogy a' maradék azokban puhúlva elfelejtkezzenek a' Közjóról, és a vadászás után elterülve pipázza le életét, befüstölvén Őseinek érdemeit is. Feltámad ő, mint egy Vezércsillag, melynek sugára a' megrögzött setéségből fejti ki a' nyelv' pompáját: tágasb utat kezd törni; ke-

resgél a' régiségben ujságot; a' jelen lévő't szép rendbe szedi; 's ha mit a' szükség kíván, mint egy magát értő Literator a' voltakból bátorkodik formálni 's teremteni újj szokat: — követhetetlen szorgalmáért a' dijkoszorú helyébe nyert méltatlan vádolások csüggedhetetlen lelkét el nem némítják. — Nyelvünket kedveltetni törekedvén gyönyörű és számos munkáival halhatatlanítja érdemeit, mellyek ennyi áldozatért a' valóban nemes szívnek igazságos tulajdoni. Sok kinyilt elmék követik szép izlését 's a' nemzeti nyelv kérkedni látszatik.

Azonban előbukkan a' Mondolat' Írója, összveszed minden pallér elméktől származott szokat, 's elforgatott szóllás formákkal ezekből könyvet készít illy czim alatt: Mondolat, sok Bővítmenyekkel, és egy kiegészített újj szótárral egygyütt. Dicshalom 1813. — — — ellene szegezvén magát minden legkissebb újjításnak.

§. 1. E' könyv jó czélból van írva: de az előadás nem válik az Író' becsületére; tullép az emberségen, és ugy látszik, hogy nem érti, mit kéne helybehagyni, mit nem — 's nem tudja mi a Krisis, mi a Szatira, Paskvillus? — Igy már a munkát megelőző Rézlap, mit mutat egyebet neveletlenségnél, Erkölcstelenségnél, és parasztságnál? — mely a' tisztességes Ellenkelés helyett döf, és a mellyen agyon röhöggetik magokat a' Mondolat-Író' Baráti, a' nyelvhez nem értő Irócskák, és a' D— Grammatika; — az elmesség rajta mendikásság. —

A' mi az ezután következő vezérszót, ajánló levelet, a' mondolat Czikjeit, a' Hiresztelést 's végre foglalt szótárt illeti: ment ugyan a' durvaságtól; de a rend nélkül összevekapart szók Litteratori tudatlanságra mutatnak: mivel a' régi, formált, összetett, fordított, analogum 's a' helyes újj, és koholt szók közt semmi különbséget nem tesz.

A' M. I. a' köznép közt lebeg, 's ettől akarja a' tudományos szokat kihalgatni — a' mit ez nem tud, az ő előtte koholás, rossz, és szenvedhetetlen; mintha ez a' szükséges szólásokon kívül köteles volna tovább gondolkodni. —

Ő abban is megegyez, hogy a' nyelv palléroztasson, de egy átaljában meg nem engedheti, hogy bővítessen, újjítas-

son, régi szók iktassanak bé 's a' t.; hanem maradjon meg abban az állapotban, melyben volt; a' mi osztán fából csinált vas karika, és oly képtelenség, mint maga a' M. I. ki úgy akar repülni, hogy szokott ülésében maradjon. —

Ellene mond először sok olly szónak, mellyekkel az Ország nagyobb része él, csak azért, hogy Veszprémben, és talán D—ben nem használják azokat, és ő soha sem hallotta. Ilyenek már a következők: Alak. Arány. Bátorhogy. Bátor-ságosítani. Begyeskedő. Bizatlanság. Bogácsfő. Dana. Enyhely. Féltékeny. Kavics. Gyűrömlés. Honn. Hölgy. Igenezni. Iv. Kamat. Kokkadni. Kór-ház. Könyvtár. Lépcselni. Locs. Mulékony. Nő. Nyugtalanság. Szárma. Szelni. Szökni (p. o. a szarvas). Szabadna. Szörnyeteg. Tárgyazni. Toll-kés. Töpni. Csermely. Útóink. Ügyes. Ük. Ültet-mény. Zavar. 's a' t. e' f. Melly annyival nagyobb fogyatkozás, hogy midőn az egész Magyarországnak, 's nem csupán Weszprémnek ir, az előszámlált szók jelentéseit szótárjában magyarázza: hollott erre csak úgy volna szükség, ha a' Magyar Község előtt isméretlenek volnának, még pedig oly értelemben, mint a' M. I. kívánja, és ha ő Literátor volna. — Mást kárhoztat, 's maga nyakig ül a' hibákban. — Miért magyaráz a Dunamellyékieknek 's több Ország-résznek Weszprémi szókkal? Itt a köznép előtt ismeretlen a' Homok torlás, a' nyomtatvány, a' Zófa, a' Tócsa, Foszlángos, Langalni, a' visszasság 's több effélék.

2-or. A' formált szók ellen is erőszakosan kiált p. o. a' Dicstelen. Érzelem. Képzemény. Vélemény. Véghetlen. Hitlen. 's t. eff. szók nékie nem tetszenek; de miért nem? hiszen ezek nem mind új szók — 1700-dik Esztendőben a Hitlen szó ki volt már nyomtatva; nézze csak meg a Magyar Zsoltárt (melly a' Köznép előtt is ismeretes) a' hol hitetlen sehol sincs, hanem hitlen, 's a' t. Hát a Folyamat. Léledzem. Környülem. Villámék. Vüd. Döglelet. Folyamom. Tökélleti. Szálné. Rutolnak. Igyen. Sza. 's a' t. szókat, mellyek rendre a' 110. 131. 18. 18. 44. 91.

73. 58. 89. 79. 1 és 58-dik Soltárookban már hajdanától fogva virágoznak; és mellyeket a' köznép Hitetlen. Folyóvíz. Lélekzem. Környülöttem. Villámlék. Vivéd. Döghalál. Folyamodom. Tökéletességi. Szálnyit. Rut. Így és Ugyan szók alatt ismér, miért nem tette a' szótárba? Látni való, hogy így a' jó Magyar könyvekből akárki is készíthet Mondolatot; de a munka tudatlan névvel fogja felruházni az Íróját.

3-or. Az öszvetett szókban, mint Álláspont. Előszőnyeg. Évkönyv. Könyvtár. Nemzetsor. Orrkendő's a't. való ellentállása azt mutatja, hogy a' Literátorok' sorából kitörültessen; mert ezek a' nyelv kimivelésében szintugy szükségesek, mint szükségtelen a' M. I. a' Literátorok közt. Nemkülömben a' 97. Soltárban régen öszve van már téve a' Földfél, a 102-dikban a Porhamu's a't.

4-szer. A fordított szókat is nevetségre akarja kitenni: p. o. Ennenség. Egoismus. — Égész Astronomus. — Emlékkő Monumentum. — Felalkudni. Capitulare. — Iktatás Statutio. — Örlélek genius. — Azomban a' maga hibáját azért nem látja, mert az a szemén belől van. — Másnak nem enged fordítani, de mástól megkívánja, hogy az ő, vagy Debreczenyiek' fordítását helybe hagyja: p. o. a' Genie franczia szót a' 99-dik lapon így fordítja szótárjában Észláng. — és pedig öszvetéve; szókat tesz hát öszve és fordít is; — így a Rolle szót is Képviselésnek, a' Climát Éghajlatnak, a' Regimentet Ezrednek fordítja's t. e'. Holott ezen szók sincsenek Pariz Pápaiban. — Azomban valamint ezek dicséretet érdemelnek, ugy az előbbi szók is helyesek; — és ennél fogva a' Magyar Line, Mathezis, Chemia, Medica, 's több Tudományok kiadójik csak azon Magyarok előtt halandók, kik nem értik a nyelv becsét. —

Ha már a' setétben gyertyát kaparász, miért nem kél ki több derék Magyar Vármegyék' Tisztbeli Írásmódjának szavai ellen is, mellyekben a' Procurator Ügyésznek, a Legatarius Hagyományosnak, a Quartalitium Lánynegyednek — a Sequestrum Törvényzárnak — az Archivum Leveles

Tárháznak van fordítva? S miért veszi csaképen magát ama derék Kazinczit csufolásának tárgyául? — Mivel jobb szó már Quartalitium a' Lánynegyednél? — Az utolsóból a' paraszt is ért valamit; azt, az elsőt, talán sárkánynak képzei. Az e hát a' haszon? hogy ez egy szó Quartalitium teszi az atyai örökös, és Királyi adománylevél mellett csupán a' férfiúi ágra keresett javaknak azon negyed részét, melly a Leányokat törvényesen illeti. De hogy' tehet már egy szó ily sokat? Felelet: ha megmagyarázzák. — Igen: de így megértem a' Lánynegyed, a Törvényzár, 's több szókat is. Inkább effélékben tenne tisztességes Jegyzéseket, hogy a Palatinus, Nádor Ispánnak van fordítva; de miért Ispány? hiszen Nádor innen van Nadúr, e' pedig ebből Nagyur. — Nem elég-e hát maga a Nádor szó? — Ismét az Arenda, miért van Haszon bérlésnek fordítva, hiszen (akarki honnan származtassa) mind a kettő Magyar szó: innen áron adom, Aronda-Arenda. Nem különben az Archivum Leveles Tárháznak: holott a' Ház felesleges való, mert a' Tár épen azon helyet is teszi, a' hol valamit tartanak — azért jobb volna Levéltárnak nevezni. —

5-ször. A' hasonlatosságra formált szók sem tetszenek néki: p. o. ügyész, szállalok, nézlelek 's a' t. Holott Szenczi Molnár Albert a' 91 S-ban így ír «Sótt megnézletted kedvedént — Mondván ő érdemek szerint» — Az olvasatlannak nem Literátorok. —

6-szor. Az újj szók kétfélék lévén: t. i. vagy az Óságból hozattak életre, vagy koholtattak; még se tesz semmi különbséget közöttük a M. I., Holott amazoknak a' Magyar nyelv polgárságához szintugy van jussok, mint a mostani szóknak. Az Ádáz. Dédős. Lábtyú. Háta hupás. Izom. Orom 's t. e'féle régi szók, azért hogy a közbeszédből kimentek, de haddan voltak, a' visszahívást nem érdemlik-e meg? és ne hidjek-e azért, hogy nem hallottam, azon Literátornak, a ki megmutatja, hogy 1620-ban Heidelbergában nyomtatott Imadsági Konviébe Czeh Mártoni-nak a' 73-ik lapon e' van: — — — a Hegiek izomai festelgenek idvezlésől — az Izom ki van nyom-

tatva 's t. e. — Innen lett az Izomos — Izmos szó. — Ismét Zólyomi Boldizsárnak, az Tekintetes és Nagyságos Czobori Erzsébet Aszszonynak, az akkori Nádornénak 1613-ban ajánlott könyvében a' 20 lapon kábalkodnék, tovább ivászkodik — 's t. efféle törzsokszók vagynak. — De mivel ezeknek olvasására nincs mindennek ideje. Átkozzák az olvasott Literatort. Végre—

7-szer A' koholt újj szók eránt egy két régi szót — Itt a bökkenője; ez ellen akart a' Mondolat-Iró kikelni; de elhibázta czéllját; a' szándék jó volt, de a' setétből ki nem tudott vergődni. — Azt akarta kifejtteni, hogy egy embernek nincs arra jussa, sem hatalma, hogy egy Nemzetnek újj szókat gondoljon; és ha meg tudta volna magát magyarázni, a Mondolat hasznos könyv lett volna, az Írója pedig (régi szóval) Érdemborostyánt (84 lap) nyert volna. Azt magam sem hagyom helybe, hogy egy ember oly szabad és zabolátlan kénnyén mennyen az újjításokban, melly egy Tudós Társaság' néminemü jussa volna, és ennélfogva az Oskolairokálkodás, fehérhérszemélynédeszka, Hivatalbelihulladék, 's 't. efféle szók idétle-nül jöven a világra, azt hiszem, hosszú élettél nem biztathatják magokat. — Quandoque bonus dormitat Homerus. De innen nem következik, hogy a többi szép és alkalmas újj szók is eltörültessenek. Minden szónak volt kezdete, 's minden szót az idő érlelt meg; talán a' Rény szó is csak nekünk újj, az unokák nem fogják azt nem réGINEK nevezni. Soha nem lehet a' részről az egésze következést vonni; hogy egynehány szó nincs jól fordítva vagy eltalálva, ezek miatt a' jókat is nem kell kárhoztatni. Világosan, és nem lopva kell megmondani az igazat; orozva döfni, nem virtus; adja okát a' szók helytelenségének az Író, és úgy nevettesse ki az Újjítót! Könnyü mást kritizálni — nem igaz-e' Közmondás. — Mert az okos kritizáláshoz nagy Olvasottság, komoly ítélet, és kiterjedt Tudomány kívántatik, és azt mondhatni, hogy szinte oly dicséretet érdemel egy okos Kritikus, mint egy okos Újjító — Mind kétőnek nagy Literatornak kell lenni. — Emez a' nyelvet tökéletesíteni törekszik: felgerjeszti a Nemzeti ébredést, és sietteti

a' nemzeti nyelv becsét: amaz ellentáll a' felesleg való szabad Kéjnek; védelmezi a' nyelv tisztaságát. — Mind kettőjőknek Birája a' jövődő idő. — De azt bizonyítja a' nyelvek' históriája, hogy az Ujjító nagyobb részben, a Kritikus kisebb részben győz. — Mit mondana az ez előtt Századdal élt Német, ha látná a' mai német könyveket?*

Egyszóval a' M. I. eltévedése mellett annyiban dicséretet érdemel, hogy a' jó szándék benne megvolt — hogy a tehetőséket arra ébreszté, hogy a kicsapongó szabad ujjításnak philologice és fundamentomosan siessenek ellentállni. — Mert nyelvünkre nézve valójában szükséges volna egy tanult Kriticus, de nem egy mások által fellovált Paskvilista, mint a' M. I.

2 §. Oly illetlen Paskvillust, mint a' mondolat, méltán követett az arra való felelet, levelekben és versekben foglalva.

Ez egész könyvben dühösködik ama derék Literatorunkért való bosszuállása némelly tanult Hazafiaknak, kinek illő Literatori Ellenkelés helyett személye sértetett meg, és úgy látszik, hogy a' kétszerü Paskvillra ötszeresen is meg van felelve.

Ha felelet nem volna (rézlap gyanánt), Bohogyinak Biographiájáról azt lehetne mondani, a' mit a' Mondolat elején levő Rézlapról; — mivel az nem egyéb az Erkölcsiségen tulajdó személyesértésnél. — Csuda, hogy egy Aesthetikus ennyire eltud ragadtatni! — Az ezután következő két Leveleiben Zafir Gergelynek, a' Zsák megglelte a foltját; egy okos szemrehányás. — Zaphir Czenczi Levele, épen a M. Irójára illő allegorikai tanítás, mellyet méltó, hogy megolvasson minden ujjítástól iszonyodó. — Ezt követi a' Busongó Ámor, melly a hajnali édes Andalmánynak egy pompás teremtménye: minden sora méltó a' Czimjéhez. Benne tündöklük a' Nemzeti

* Valóban gyönyörködve olvashatjuk mi is a' helyes ujjítások után nyelvünk bőségét, melly a' nyelv pompájának 's fő gradusra való jutásának nyilván való jele. Így már a' Forrás. Csermely. Patak. Folyam. Folyóviz. 's a' t. Synonimák erre mutatnak. (Sz.)

nyelv pompája, a' kiderült képzelet, a' lelkes előadás, és komoly ítélet, melyek csak egy számbavett Költőnek lehetnek tulajdoni. — Midőn sért, gyönyörködtet, 's a' méltó Szatira, Erkölcsiség — magánosan a' legszebb felelet. — Kár! hogy az utolsó előtt való két szó kemény és vastag bosszú. — Az ezután következő Levelek, és X. Y. bosszút állva vagdalkoznak. — A' Versek Költőink oktatására szolgálhatnak. — Az Erkölcsiség sok sorokban el van felejtve. — Különös, hogy a' Morálra a' különben Aestheticusok inkább nem emlékeztek.

Z.

III.

SOMOGYI GEDEON VÁLASZA.

«Értekezés a' Magyar Verselés' módjáról és Fordítottásokról» (Veszprém, 1819) cz. munkája bevezetésében válaszolt Somogyi a támadásokra, melyek őt a *Mondolat* kiadása miatt érték. Előbb a magyar verselésről és könyvének berendezéséről szól, azután tér át a *Mondolat* ügyére.

★

Többször, ha Munkátskám a' tudós és jó ízlésű Hazafiak közül kedvellőket találhat, meglesz fáradtságom' jutalma: melly ujjabb próba-tételre is ösztönül; de az Oltsárlók ellen is paizsul fog szolgálni. Kiknek az általam 1813-dik Esztendőben kiadott MONDOLATRA koholt Feleletjekben 's némely Recenziókban foglalt — nem annyira helyes ellenvetésekre; mint leginkább alacsony személy-sértésekre különösen felelni érdemesnek nem tartván; de azokat egészen szó nélkül hagyni sem kívánván: engedjék meg Olvasóim, hogy rész szerént saját mentségemre; rész szerént a' Mondolattal küszködők' megczáfolására — itt foglalhasson (mint-egygy toldalékképpen) helyet, ezen igazságos

VÁLASZ

A MONDOLATRA — FELELŐKHEZ,
ÉS RECENSEKHEZ.

— — Quoniam — — certamine vobis
 Supplicium meruisse parum est; maledictaque culpæ
 Additis, et non est patientia libera nobis:
 Ibimus in poenas — — — —

MET. V.

1. §. MINDJÁRT 1814-dik Esztendő elején a' Lipsiai Tud. Ujságban közlött RECENSIO, kinek a' tollából folyt legyen? mivel kitéve nincs, egész bizonyossággal én sem állítottam ugyan: mindazáltal ha már maga a' büszke tónus sejtenem nem hagyná is, alkalmasint hozzávethetnék azon Levélből, melly akkor tájban kezembe került és — csak nem szórol szóra azon gondolatokat foglalja magában Magyarul, mellyeket a' mondott Recensio Németül. Furcsa, midőn két ember, kiket egymástól 100 mértföldnyi köz választ, azon egy időben, két különböző nyelven, oly egyforma Stylussal ír. Akármint legyen a' dolog, tovább nem feszegetem: én a' Recensensnek szölok — az akár Német legyen, akár Tót.

Ebben a' Recensióban, vagy inkább csak Pasquilusban, a Mondolat is csupa Pasquilussá van lealatsonyitva, de a' ki a' maga által teremtetett szokat (hogy a' bátor Prometheus' * önnön kifejezésével éljek) a' Nyelv kárára koholt szókkal elegyest, egy durva Centóba befonva-szöve láttya: nem csuda, ha arról, teremtoi méltóságának csorbulása miatt kedvezőbben nem ítél. Sőt nem csuda, ha kárhóztattya azt az olyan idegen is, ki a' helyett hogy a' Mondolat' nyomos Recensiójához látna, a Tövisek' Irójának magasztalásába ugy belekeveredik: hogy tárgyát oda hagyván, szinte a' «Tu contra audentior ito»-ig, csak a' koszorus Költőnek, s' Nyelv-

* Czelzás Kazinczyra, kinek magán leveleiből idézi a következő szavakat. V. ö. pl. Kazinczy levelét Sipos Pálhoz: «Az egész írás nem egyéb, mint egy Cento, mellyet ez az úr az én írásaimból és a Berzsenyiéből szőtt, és egy Lexicon az új szóknak, nemcsak a mellyeket én csináltam, hanem a mellyeket a Pataki Szabó Dávid és Pethe is csináltak.» (Kazinczy levelezése Sipos Pállal, 67. l.) — B. J.

alkotónak tömjéne. Szép a' kiről más így ír; de az e' féle Ditsbeszéd (lásd az erre tett Jegyzést: NÉMETHI NAGY JÁNOS Értekezésében; CSOKONAI V. MIHÁLY Életről, 's Munkájának megítéltetésekről. Béts. 1818. a. 31. lapon)* csak ugyan szükségtelen annak, ki magáról egy sorban is többet mondott, 's ezt tudni kelle vala a Recensensnek: «Hamvamat a' maradék áldani fogja, tudom.» TÖV. és VIR. Hogy a' sok magasztaláshoz én is valamit ragaszthasak: ezen bizonyos áldáshoz részemről sok szerencsét kívánok —

— — rides, ait, et nimis uncis

Naribus indulges: an erit, qui velle recuset

Os populi meruisse? —

PERS. I.

De térjünk vissza az úgy mondott Recensióra. Az ellen mindjárt azon kegyelmét adja tudtomra a' Recensens, hogy nemet most az egyszer kedvezésből halgattya el. Grátzia!! — de, hát az «eines Reformirten Prediger's Sohn»-t miért nem halgathatta el? mi köze annak is szintúgy a' Mondolathoz?

Vos humiles, inquis, vulgi pars ultima nostri

Ast ego — — Cecropides! — — — —

JUV. VIII.

Továbbá, azzal a' gyanúval igyekezik engem a' világ előtt befeketíteni: mintha a' Széphalmi Tudósnak magam küldöttem volna meg a' Mondolatot!!!

— — — — Audis,

Jupiter! hæc; nec labra moves, cum mittere vocem

Debueras — — vel marmoreus, vel æneus?

JUV. XIII.

* A jegyzet, melyre Somogyi céloz, így szól: «Már ide illik ez az amputált és megforrasztott szó, mert mivelhogy az efféle Recensió gyakorta magától származik a megbirált könyv szerzőjétől, többnyire pedig arra megkért jó barátjától, tetszése szerént érthet az alatt az Olvasó ditsérőbeszédet is, ditsekedőbeszédet is.» — B. J.

*Hogy ama' Tudósnak én, Levelező Társai (vagy Clie-
sei) közé soha nem számláltattam, azt tudja O; hogy pedig
ellenem csak egy sor írásomat, mellyet valaha hozzá intéztem
volna, elő nem mutathattya azt tudom ÉN: ugyan azért a' Világ
ítéletére bizom, ha költött vádnál fogva, valakinek becsületében
gázolódni — — nem szemtelenség, nem Recensenshez illetlen
alatsonyság-e?*

Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior, qui peccat, habetur.

JUV. VIII.

*A' Mondolat előtt álló Réz-lapon szamaragló Músa is
kit példázzon? a' Recensens egész bizonyossággal akarja tudni;
midőn azt egyenesen egy meg határozott személyre erőlködik
alkalmaztatni: ő lássa, — — mit gondolok én véle!*

— — Prima est hæc ultio, quod se
Judice nemo nocens absolvitur. — —

JUV. XIII.

*Nékem legalább sem gondolatom, sem czélom soha nem
volt; de a' Mondolat' tendenciájából sem lehet azt kihozni:
hogy az a' kép különösen egy bizonyos Személyt, vagy Litera-
tort jelentene; — — a' ki érzi, hogy reá nem illik, ne piruljon,
ne vegye azt magára!*

Suspicionem si quis errabit sua;
Et rapiet ad se, quod erit commune omnium:
Stulte nudabit animi conscientiam

PHAEDR. III. PROL.

*Közönségesen azt hiszik ugyan, 's a' világgal is azt akar-
ják elhíttetni az Ellen-felek: hogy a Kép egyenesen a' fent-émlí-
tett Széphalmi Tudóst veszi célba; 's ezen hitből erőlködnek
a' személyisértés' mocskos vétkét reám kenni. De hibás lévén a
feltétel, látni való, hogy hibás a' következtetés is: mert p. o. egy
Tanítónak a' részegség' bűne ellen való közönséges kikelését — —
személyisértésnek veheti e' Pál azért, hogy ő is iszákos?*

Ense velut stricto, quoties Lucilius ardens
 Infremuit : rubet auditor, cui frigida mens est
 Criminibus ; tacita sudant præcordia culpa —
 Inde iræ — — — —

JUV. I.

Ha mindazáltal ezen képet, a' szoros illendőséggel csak ugyan nem mindenben lehetne is megegyeztetni : de sem csudálni, sem annyival inkább kárhoztatni nem lehet : hogy Nyelvünk rontását gátoló buzgóságom, annyira elragadott ! külömben is

— — — — — immedicabile vulnus

Ense recidendum : ne pars sincera trahatur !

MET. I.

2. §. *De, hogy czélom ellen ezen Válasz hosszura ne terjedjen, több olyan Írókat, kik a' közelebb elfolyt öt esztendőök alatt ; mint p. o. Pr. SIPOS, Dr. BEREKSZÁSZI, 's. a'. t. Munkáikban a' Mondolatról mellékesen emlékeztek, rövidségnek okáért elhallgatván ; némely félszeg allusiókat pedig, mint p. o. a' holtak' országában a' Nádházi ujjmódi lovagoltatása (Lásd : Erd. Muz. IX. Fü. 82. l.) ismét az Óné vagyis a' Magyar Nyelvbéli Sexualitás' potom Védelme (Lásd : Tud. Gyűjt. 1818. IV. köt. 132. l.) 's. a'. t. megvetéssel elmellőzván : ez uttal csak az úgynevezett Feleletre és mind ennek, mind magának a' Mondolatnak Recenziójára kívánok tenni némely szükséges Jegyzéseket — —*

Megjelent tudnillik 1815-dik Esztendőben a Neologusok közös hámorjában készült — — FELELET a' Mondolatra. Mindjárt elől egynehány, 's nevezetesen a Zaphir Gergely és Czenczi nevek alatt költt ; de méltán a legszerencsétlenebb igyekezetek közé tartozó Levelekben a' legvastagabb Archaismus, vagy avult írásmód szennyét erőlködnek reám mázolni az Ellenfelek. Igaz e' állítások, nem-é? arról nem engemet ; de nem is őket : hanem a' részre nem hajló Tudósokat illeti az Ítélet ! A busongó Ámor — — VANDZÁNAK hasonló nevű Munkáját (mellyből a' Mondolatnak is nem kis része vétetett) ;

az X. Y. nevű Levél — — a' Debreczeni Grammatika Szerzőit; a' Magyar köz-mondások erőszakos összevordása — — Prof. DUGONITSOT; a' különböző Mértéken, Cadentiákon, 's eggyes Magán-hangzókön irtt Versek pedig — — több rendbeli Hazai Versírókat példázván, 's gunyolván-ki: mint p. o. a' Poetai Episztolában úgy nevezett HÖGYÉSZIT; ismét GYÖNGYÖSIT, VARJAST 's a' t. látni való: hogy mind ezek én reám, ki sem amazoknak Folyó; sem emezeknek Kötött Írásmódjoknak esküdt baráttya, 's követője nem vagyok, — — semmiképen nem alkalmazhatók.

Általjában pedig, hogy az egész Munka Feleletnek is a' Mondolatra miképpen tartozhasson? holott abban a' kérdésbe vett Szóknak jó vagy rossz-volta felől emlékezet sem tétetik: lásák a' vájt fülű Puristák, és a' mindjárt bővebben emlittendő Recensió; melly arról a 106. lapon olly hízelkedve itél «hogy abban a' kétszerű Pasquillra ötszeresen is meg volna fellelre» — — én legalább (talám mivel Beavatott nem vagyok) telyességgel által nem láthatom. Mert még azért, hogy valaki magahittségből hoppot kiált: nem következik, hogy az árkot-is által ugrotta volna; ingyen sem!

Nam et luctata canis nodum abripit: attamen illi
Cum fugit, a collo trahitur pars longa catenæ.

PERS. V.

Látom ugyan, hogy annak majd minden levelét a' dologra éppen nem tartozó, 's leginkább személyes mocskolódások undokittyák. De — — illik e', azt kérdem, minden ok nélkül, p. o. a' 13. lapon, ama' koszorus Poétánknak hajcsombókjába csimpajkózni? vagy a' 33. lapon, a' Debreczeni Grammatika' tudós Szerzőit az «Epistolæ obscurorum Virorum» olvasgatásával kissebbíteni? Mi szükség továbbá ugyan ott Sz. DÁVID' mondását pajkosan a' pipafüstre alkalmaztatni? a' Tiszteletesek' Leány-asszonykáinak dupéját, viganóját a' 7. lapon, csufságból emlegetni? hogy tartozik Mondolatra való Feleletbe a' 42. lapon: «ha Tiszteletes tudós barátim példánkat követik — — ha az Isten azt engedi érni, hogy juhait beszéd-

del, vagy irással térengethessék?» 's. a. t. Miért állíttatik nevezetesen a' 90. lapon mint-eggy székenköre amaz esmeretes Énekünk: «Krisztus Urunknak áldott Születésén» 's. a. t.

Fingimus haec, altum Satira sumente cothurnum,
 Scilicet! et finem egressi legemque priorum,
 Grande Sophoclea carmen bacchamur hiatu;
 Montibus ignotum Rutulis, caeloque Latino?
 Nos utinam vani! — — —

JUV. VI.

Sőt — úgy látszik, hogy az egész Feleletben főképpen a' *Reformatus* Irók, Iró társaságok, *Predikátorok*, 's *Vallásos könyvek* nem-is vátkában; hanem éppen kikeresett célzásokkal tétetnek a' legyezett *Neologismus*nak ellenébe: a' mi, bár egy részről nem utolsó dicséret is *Vallásunkra* és sorsosira nézve; más részről mindazáltal a' *Felelőkre* nézve csak annyiban is eltörölhetetlen gyalázat: hogy a' mai *aestheticus Századoknak* csufjára, ezen kikeresett szembe-állítással törekednek a' más *Felekezeten* lévő *Hazai Literátorokat* reá birni, hogy izetlen ujjításaiknak pártját fogják. Vélekedésem szerint sem a *Péczeli* nevetlen *Levelezőnek*, mint különösen — — tudtomra *Reformatus*nak: sem a' több *Profanus Cooperansok*nak, akár kik, 's micsoda *Vallásuak* legyenek is: a' fentírtt méltatlan vagdalódzások, 's *Vallást* érdeklő gunyolódások — — soha becsületükre nem válhatnak, kiket különösen a *Debreczeni Grammatikának* hasonló oldalról való sértegetésétől, legalább a' buzgó *NUNKOVICS* felejthetetlen emlékezete, elrettenthetett volna.

Akármelly szépséget, 's elmésséget találjanak végre a' *Felelők*, és azoknak hív *Recensense* a' «bolond; ostoba; pedant; gazság; korbácsolni kellene; bámul mint a' borju az ujj kapunál; tanulj tinó, ökor lesz belőled; ugatnak, mint az eb a garadján; felvan vágva a dögrovásra; megittatják vele a czoki poharat» 's több e' féle *goromba kifejezésekben*: én részemről azt tartom, hogy azok, minden képzelt elmésségek mellett — —

inkább egygy faragatlan betyár, vagy garázda *Verbungos'* szá-
jába; mint egygy eszén járó *Literátor'* könyvébe illenének!

Ut nemo in se se tentat descendere, nemo:

Sed pæcedenti spectatur mantica tergo!

PERS. IV.

3. §. A' *FELELET'* előtt álló *ELOSZÓ* — — «*tecum est mihi sermo Rubelli Plaute*» — *KÖLCSEYNEK* idéetlen szüleménye: a' Mondolat helyett egyenesen magam ellen fordul; 's a' Mondolatban sejtett czélozásokat kárhoztatván, maga a' személyisértés vétkébe nyakig merül: de — —

Turpe est doctori, dum culpa redarguit ipsum.

CATO.

Hogy tudatlansággal, 's a' külső Nemzetek *Literaturájával* való esmeretlenséggel vádol; arra csak azt felelem, a' mit Gróf *DESSEWFY* felelt N. N. Úrnak — — az *Orthographiájáról* való észrevételeiben: «Szokrat valamivel szemérmesebb vala K— —y Úrnál, ő csak azt tudta, hogy igen kereset, vagy semmit sem tud.»

«Il y a un peu de contrast

Entre le savoir, et le faste.»

(Lásd az 1818-dik *Eszt. Tud. Gyűjt. V. Köt. a' 131. lap*on) Arra pedig, a' mit az *Előszó'* XI-dik *Lapján* vakmerőn reám fog: «Hogy (ugymond) a' *Publicum* annál váratlanabbul legyen meglepve, nem mondá el, mit fog kiadni» — — megfelelő helyettem a *Mondolat'* 47—50. *Lapjain* álló *Híresztelés*; melly éppen a *Veszprém*ben széllyel hordozott árkus papirosra vala írva először: — — a' mit *KÖLCSEY* Ur, ha a 14, 's 15-dik *Lapokat* meg-olrasta, utasítás nélkül is tudhatott volna.

Hogy továbbá mocskos *Ideáit* egygy rólam koholt *Biographiába* foglalni, 's annál fogva nemtelen *Charácterét* a' világ előtt kiczégérezni nem szégyenlette: mit tehetek én róla? tudom, hogy egygy nemes érzésű *Olvasó* sem fogja azt javalni, — —

's elég az reám nézve! Megczáfolni sem tartom szükségesnek azt, *qi a' XIII. Lapon annyira őrizkedik Historicusi hivatalának megsértésétől?? — — Külömben-is eggy Megholt, a' ki felett már 1814-dik Esztendőben halotti Predikátzio tartatott: a' maga Biographusát, eltemettetése' után öt esztendővel, hogy is czáfolhatná-meg? «De, minek erre sok beszéd?» Én azon itélettel, melly Némethi NAGY JÁNOSNAK fellyebb említett Értekezésében, a 21, 22 Lapokon Biographiám-ról tétetik: tökéletesen megelégszem, 's — — halgatok.**

Men' mutire nefas; nec clam, nec cum scrobe? Nusquam!
Heic tamen infodiam — —

PERS. I.

Nem — — azt a' szemtelenségét fogadatlan Biographusomnak csakugyan el nem hallgathatom: hogy Protestans Feleinknek bár némelyekben együgyü; de azért nem megvetendő szertartásaikra is, minden tartózkodás nélkül árasztja ellenem gerjelt æsthetikos boszuját: midőn a' Reformatus Predikátorokból a' VII. Lapon csufot üzni; 's a' szép világ' tónjával való esmeretlenségemet a' XIII, XIV. Lapokon, abból következtetni nem átalja, hogy — — Collegiumi nevelést kaptam;

— — tu gallinæ filius albæ!

Nos viles pulli, nati infelicibus ovis —

JUV. XIII.

Illik e ez olyan Író szájába, ki maga is azon felekezethez tartozván, szintugy Collegiumi nevelést kapott, 's a' Debreczeni Deákok' Cántusába szintugy része lehetett? Megbocsát talám KÖLCSEY Ur, hogy én Ötet: ki a' szép Világ' tón-ját tőlem külömben is megtagadta; nem tudom egyezőhez jobban hasonlítani — — az önnön fészket bemocskoló madárnál! —

Ily alacsony szándékból láttatik emlegetni Biographusom

* V. ö. e kötet Bevezetésének 15. lapját.

azt is, hogy az *Atyám Predikátor* volt. Igen-is! — — az
Övé, a' mennyire én tudom (mivel róla nekem is volna bővebb
Bevtragokra szükségem) gyalog KÁPLÁR: — —

Agnosco Procerem — —
 — — Vivas, et originis huius
 Gaudia longa feras! — —

JUV. VIII.

Én valamint egygy részről senkinek fényes, vagy alacsony
származásátul személyes becsét soha mérni nem szoktam;

Nam genus, et proavos, et quæ non fecimus ipsi,
 Vix ea nostro voco: — —

MET. XIII.

úgy más részről, egygy hivatalának megfelelt Predikátortól való
származásommal mindenkor megelégszem; — — a-vagy csak
azon tekintetből is: hogy a' Predikátorok, köz tudomány sze-
rént, a' Hazai Literátorok közt eleitől fogva nem utolsó he-
lyet érdemlettek. Utoljára

Gúnyolódva reményli Biographusom, a' XVI. Lapon:
«hogy ha a Mondolat maior izben kinyomattatik, VANDZÁTÓL
rajzolta és PRIXNERTŐL metszve — — Képe m is meg fog
jelenni.» Ez a' szép reménység valaha bételyesedhetik e? nem
tudom! Én pedig, ki úgyis tudtomra KÖLCSEY Urat soha
nem láttam, ön-magát emlékeztetem: hogy tulajdon képe' le-
rajzoltatását, Literátori kinézésből is — — sokára ne ha-
lassza;

— festinat enim decurrere velox
 Flosculus angustæ, miseræque brevissima vitæ
 Portio etc. — — —

JUV. IX.

Diszesíteni fogja az, az illyes Biographiáknak, tudós
Recenzióknak, és a' mint értettem, most munkában lévő
Egyetemi Grammatikának — — major izbeli kiadásait!
«az Olvasó örömet nézi, ha az, kinek könyvét tartja, legalább

képben előtte áll; 's ez által magát annak mintegy társaságába teheti.» Óhajtanám azomban, hogy a' kép nem féloldalt; hanem szemközt fordítva, vagyis egész arczal ábrázoltatnék-le:*

O! qualis facies, et quali digna tabella!!

JUV. X.

4. §. VÉGRE 1817-dik Esztendőben kiadatott: a' *Mon-dolatnak*, 's rá való *Feleletnek* MEGITÉLTETÉSE. (Lásd. *Tud. Gyűjt. VI. Köt. Lap. 97—107.*) Akárki legyen ez a' Z. RECENSSENS (mert *Zoilus-e*, mi-e? — maga tudja!) valamint a' dologhoz keveset tartozik; úgy végire járni én se felette igyekezem. Azt mindazáltal benne legelsőben is helybe nem hagyhatom; hogy midőn ő azon akad-fel, «világosan, és nem lopva kell (úgy mond) megmondani az igazat — — orozva döfni nem virtus» 's a' t. a' 108. lapon: micsoda or-czával merészel ő mégis engemet, a' maga által adott törvény' ellenére; a' Z. lárvája alá rejtezve, és így szintugy orozva bántani? Mit mutat ez egyebet — — hogy tulajdon szavaival éljek — — «neveletlenségnél, erkölcstelenségnél, és paraszt-ságnál.»? — —

Quid refert, dictis ignoscat Mucius, an non?

JUV. I.

Egyéb eránt *Literátori tudatlanságomat* onnan akarja megmutatni a' *Recenssens*: «hogy nem értem, mit kéne helybe-hagyni, mit nem?» — — «A' rend nélkül össze kapart szók (ugymond) *Literátori tudatlanságra* mutatnak: mivel a' régi, formált, öszvetett, fordított, analogum, 's a' helyes ujj és koholt szók közt semmi különbséget nem tesz» (a' 100 lapon.) Abban ugyan igassága van a' *Recenssensnek*, hogy különbsé-
get nem tettem: de bezzeg! lehet-e kézzel foghatóbb tudatlanság a' *Világon*, mint mikor egy *Recenssens* az általa vizsgálat alá vett könyvrnek csak a' *Czélját* sem tudja kitalálni!

E' miatt történt botlásait 's hibás állításait itt sorban

* Czélzás arra, hogy Kölcsey fél szemére vak volt.

megemlíteni annyival szükségesebbnek tartom ; hogy az Olvaso ne csak hídje, hanem tapasztalja is azon állításnak igaz és fontos voltát, a' mit a' Recensens maga tesz a' 105. lapon: «az okos kritizáláshoz (ugymond) nagy olvasottság, komoly Itélet, és kiterjedt tudomány kívántatik.»

— te consule, dic tibi, quis sis.

Noscenda est mensura sui. —

— e Caelo descendit γυνῶδι σεαυτὸν!

Figendum, et memori tractandum pectore —

JUV. XI.

5. §. AZT állította ugyan is a' Recensens :

1. Hogy ellene mondok sok oly szóknak, mellyekkel az Ország nagyobb része él ; csak hogy itt körülünk nem esmeretesekek. A' felhozott szók közül csak egyet jegyzek meg: Szökni, 's ő ezt teszi Zárjelben utánna (p. o. a' Szarvas); mintha biz' úgy körülünk is esmeretes nem volna? de olvassa hát meg jobban a' Mondolatot, nevezetesen a' 11, 12., 's. a' t. És így — — 1-ső botlás!

2. Hogy a' formált szók' ellen erőszakosan kiáltok ; például szolgáljon a' Hitlen. Tűzbe jön a' Recensens — heveskedve bizonyít még az öreg Zsoltárból is: de cui bono? hiszem a' Mondolat' szótárjában nem is találtatik a' Hitlen szó; mit ragdalkozik hát az üres levegővel? És így — — 2-dik botlás!

3. Hogy az öszvetett szók'nak ellene mondok; mint: álláspont, érvkönyv, 's a' t: holott nem az öszvetétel, hanem a' fordítás miatt (Standpunkt, Jahrbuch) valónak azok ott felhozta; és így — — 3-dik botlás!

4. Hogy a' fordított szókat nevetségre teszem-ki; holott magam is fordítottok, még pedig öszvetére is. Ez azt bizonyította, hogy tehát az öszvetételnek ellene nem mondok: tehát itt maga a' Recensens czáfolja-meg a' fellyebbi állítását; és így — — 4-dik botlás! Ismét, ha magam is fordítottok, nem lehetek hát minden, talám csak némely fordított szók' ellen; és így — — 5-dik botlás! A' felhozott Égész (Astronomus) p. o. jó szó úgy-é?

mert csak ilyen, mint Okrész: így a' Psychologust *Lelkészeknek*, a' Martyrt *Türemészeknek* helyesen fordíthatni, úgy e? — De «ha így folytatódik a' dolog (azt mondja VIRÁG, Poetikájának 21. Lapján) elbujhatnak a' Rómaiak; ők nem tudtak Deákul kitenni minden Görög szót!»

Azon épelődik továbbá a' Recensens: «miért veszem csak éppen magát a' derék KAZINCZYT csufolásom tárgyául?» — — de ezen állítást maga a' Mondolat eléggé megezáfolja, és így — — 6-dik botlás! Ismét hogy miért nem kelek-ki a' Tisztbeli Írásmód szavai ellen is, p. o. *Ügyész*; e' pedig ott van a' Szótárban a' 98. lapon, és így — — 7-dik botlás! A minthogy:

5. A' hasonlatosságra formált szók alatt említi is: «p. o. (ugymond) *Ügyész*» talám, mivel elebb nem ötlött a' szemébe: de «oportet esse memorem» és így — — 8-dik botlás! A' 91. Zsolt. mentegetett kedvedént szót pedig ám tartsa magának a' Recensens; mely után azt veti: «az olvasatlanok nem *Literátorok*.» Nem bizony! de hát a' kik a' 91. Zsoltárt olvasták, *Literátorok-e* mind? és így — — 9-dik botlás!

6. Az Óságból életre hozott szók közé teszi p. o. ezt: *Lábyü 's. a.' t.* de kérdés az é? 's ha az is jó e'? Jó e' a' felhozott kábálgodnék, iváskodik azért: hogy 1613-ban éltek véle? vagy törsök-szók e' ezek azért, hogy a Recensens azt állítja? — — Fel kell tennem az olvasott *Literátor*ról, hogy RÁKÓCZY FERENCZNEK 1701-ben KAPY GÁBORHOZ írt Levelét is olvasta, mellyben azt kéri: «hogy Sáros Vármegye' szék építtésén maga jelen nem lehetvén: helyette a' Széket — — pro sui dexteritate — — megépíttetni ne nehezeltjen.» De, éljünk e' azért véle? 's nem jobb e' a' Restauratio' kifejezésére, az ujjabb Tisztujjittás-szó? — és így 10-dik, még pedig pragnans botlás! Utoljára

7. Az Ujj szók közül mellyek legyenek koholtak, mellyek pedig helyesek? sem én, sem a' Recensens meg nem határozhattuk; több tudós *Literátorok* megegyező ítéletétől függnek azok. «Eggy eredeti szabad Nyelvben, mint a' miénk *Aüto*- vagy *Ochlocratia*, vagy akármelly *Synedrium* nem szolgálhat csalhatatlan Cónonul; annál inkább nem usurpálhat két vagy három

vaspálczáju Daemagog oraculumi Aütos-ephaságot» 's a' t. így szól **HELMECZI** is a' **BERSENYI** Versei élbe függesztett Értekezésben a XLVI. lapon. Helytelenül vádol hát a' Recensens azért tudatlansággal, hogy az ujj szóknak jó vagy rossz voltát Aütos-ephával el nem határoztam; és így — — 11-dik botlás!

6. §. **NYILVÁN**, tudósnak akart a' Recensens maga tartatni; midőn az én tudatlan példámat kerülván, így kezdi az Ujj szók eránt való ítéletét fejtegetni: Minden szónak volt kezdete, 's minden szót az idő érlelt meg; talán (ugymond) a' Rény szó is csak nekünk ujj, az unokák nem fogják azt nem réginek nevezni 's. a.' t.» a' 105. lapon. Azomban kár volt nem tudni a' Recensens-nek, hogy maga ezen szónak alkotója, a' **SZIGWÁRT** Klastromi történeteinek Recensiójában, az ujj szók' csinálásáról, még 1788-dik Esztendőben azt tette 2-dik Törvénynek: Hogy az ujonnan talált szó bizonyos gyökértől jöjjön. «Igen bölcsen (így ír a' Szép Literatura Recensense, az 1818-dik Esztendei Tud. Gyűjt. IV. Köt. a' 103. lapon.) «Igen bölcsen, 's ugyan azért az olyan ujj szóknak, mellyeken a' származtatás ki nem tetszik, hanem gyökérgyanánt teremtetek, előre lehet jörendőlni, hogy bátor nagy hézagot pótolnának-is ki, kevés idő múlva, mint valamelly levegői tűnemények, kivesznek. Illyen a' Rény szó Virtus helyett» — — és kevéssel tovább: «Botlás (ugymond) hogy ezen jeles tárgynak kifejezésére nem az Erény szó vétetett divatba» 's. a.' t. és így botlás; még pedig az én Recensensemre nézve már — — a' 12-dik botlás!

Scilicet ingenium, et rerum prudentia velox
Ante pilos venit — — dicenda tacendaque calles, —
Et potis es nigrum vitio præfigere theta !

PERS. IV.

Ezen botlásai a Recensensnek eléggé mutatták: hogy a' mint fellyebb is megjegyzettem, a Mondolatnak célját kitalálni nem tudta. Tapogat ugyan valamit a' 104. lapon, a' hol így szól: «Azt akarta kifejteni (t. i. én), hogy egy ember-

nek nints arra jussa, sem hatalma, hogy egy Nemzetnek ujj szókat gondoljon;» de melly hibás kifejtése ez is a' *Recensens*' homályos *Ideainak*? 's ki fosztja meg ötet vagy akárkit is azon jussától, hogy ujj szókat ne gondolhasson? Én úgy tartom: senki se! ujj szókat gondolni más; más meg a' gondoltakat erővel valakire kötni. Ebből is, de a' *Recensio*' egész foglaltatyaiból is kitetszik: hogy maga a' *Recensens* nem tud a' setéttségből ki vergődni; azért fogja rám a fenn irtt 7. pontok alatt: hogy a *Mondolatban* foglalt mindennemű szóknak ellene-mondok, ellene-kiáltok, 's azokat kárhoztatom, — — holott én azt soha, és sohol sem mondtam; és hogy a' jó vagy rossz, ó vagy ujj szók között sem választást vagy különbséget nem teszek, holott tenni éppen nem akartam; 's ez a *Mondolatnak* célja sem volt!

Quod modo proposui, non est sententia — Verum est:

Credite me vobis folium recitare Sibyllæ!

JUV. VIII.

Nem; akármit hidjen arról a' *Biographia* írója a' XIV. lapon; s akármit erőlködjön azt, egyfelől *Pasquillus*-nak; másfelől *humanissimus*i tonus és *ingeniositás*bol eredt botlásoknak kiáltani:

Hoc illis narro, qui me non intelligunt!

PHAEDR. III. 11.

7. §. *ABBAN* mindazáltal dicséretet érdemel a' *Recensens*, hogy azon éktelen részre-hajlása mellett is; mellyel a' *Neologusok*, és különösen azon *Hazafi* eránt viseltetik, kiről a 99. lapon, egész elragadtatással azt mondja: «Feltámad ő, mint egy *Vezércsillag*, melynek sugára a' megrögzött setéttségből fejti ki a' *Nyelv*' pompáját» 's. a' t. a *Mondolat*ról mégis a' 100. lapon megesmeri, hogy «E' könyv (ugymond) jó czelből van írva» — ismét tovább: hogy «a' mi (a' *Réz-lapon* kívül) az ezután következő *Vezércsót*, *Ajánló* *Lecselet*, a' *Mondolat* *Czikkjeit*, a' *Hiresztelést*, 's végre foglalt *Szótárt* illeti, ment — — a durvaságtól.» viszont a 104. lapon: «ha megtudta volna ma-

gát magyarázni, a' Mondolat hasznos könyv lett volna; az Írója pedig érdemborostyánt nyert volna.» Kinek ne tetszenék az illy borostyános dicséret?

Non ego, cum scribo — —

Laudari metuum; neque enim mihi cornea fibra est.

PERS. I.

Szép továbbá a' Recensensnek azon nyíltszívűsége, mellyel a' 105. lapon magát kifejezi: «Azt, ugymond, magam sem hagyom helybe, hogy ember» (valjon nem a' fellyebb irtt Vezércsillag e' ez?) «oly szabad és zabolátlan kénnyén mennyen az ujjitásokban, melly (melly e' ? — — bizony furcsa Pluralis!) «egy tudós Társaság' néminemü jussa volna.» és végezetre: «a' Mondolat' Írója (igy szól a 106. lapon) eltévedése mellett annyiban dicséretet érdemel, hogy a' jó szándék benne megvolt — — hogy a' tehetőséket arra ébreszté, hogy a' kicsapongó szabad ujjitásnak philologice, és fundamentomosan siessenek ellentállni.»

De mindenek felett nagy maga' meg-győzését mutattya a' Recensensnek, hogy olly erős Neologus létére, ki a' Rény szónak az Unokák' száján leendő forgását is meri reményleni; noha már születése előtt sok esztendőkkal önnön Alkotója ásott annak sirt, a' Szigwárt' említett Recensiójában: mindazáltal ama fő Neologus' zsoldján vitézkedő ujjoncز Neologok által — — a' Mondolatra készített Feleletről; ha mind ki-mélve is, annyit legalább megvall, hogy: Bohógyinak Biographiája (ugymond) — — nem egyéb az erkölcsiségen túl járó személyisértésnél. Csuda, hogy egy æsthetikus ennyire el tud ragadtatni.» De hogy csuda!

— — dedit hanc contagio labem,

Et dabit in plures: sicut grex totus in agris

Unius scabie cadit et porrigine porci.

JUV. II.

Ismét — noha elébb a' Busongó Amort jól feldicséri, de

csak ugyan utánna teszi: «kár hogy az utolsó előtt való két szó kemény és vastag bosszu».

At vindicta bonum vita iucundius ipsa.

Nempe hoc indocti! — —

JUV. XIII.

Végre — a' Versekről azt itéli: «Az erkölcsiség (ugymond) sok sorokban el van felejtve. Különös, hogy a Morálra, a' különben Aesthetikusok inkább nem emlékeztek.» (a' 106. és 107. lapokon.) De, moralizáljon bár a' Recensens:

— — tamen ad mores natura recurrit

Damnatos, fixa et mutari nescia; nam quis

Peccandi finem posuit sibi? quando recepit

Ejectum semel, attrita de fronte ruborem?

JUV. XIII.

8. §. Kár volt azomban magát a' Recensensnek, akár az én sovány's jobbára volnán végződő dicséreteimmal; akár a' Feleletnek csak czirókálás-képpen való csipkedésével erőltetni!

Loripedem rectus derideat, Aethiopem albus!

JUV. II.

Csak azt az egyet esmerje meg a' tudós Közönség a' Mondolatról, a' mit a, Recensens ugyan nem tagad; hogy t. i. a' Kiadónak szándéka jó volt; akkor részemről célomat tökéletesen elértem! ha szinte a' mellett némelyek tudatlannak tartanának is: mint a Recensens tart engem' azért, hogy az ő ítélete szerint a' Szók között való külömbiséget nem értettem; én pedig tartom a' Recensensemét azért, hogy az én ítéletem szerint a' Mondolat' célját nem értette!

Sed — — quid opus teneras mordaci radere vere

Auriculas? — —

PERS. I.

— — digito compesce labellum;

Accusator erit, qui verbum dixerit: hic est!

JUV. I.

A' mi engem' illet: az efféle tudatlan titul usoktól is biz' én, nem irtózom annyira; hála Isten! soha sem bántott az a' kevélység, mintha én volnék a' Világ bölcse; éppen nem! jól tudom hogy minden tudományom sem terjed annyira, hogy csak azt tudhatnám: mennyi tudni-valóm van még hátra? Ugyan azért a' Mondolatban foglalt Szóknak helyesebb kitételét is: mellyre az 1818-dik Esztendei Tud. Gyűjt. IX. Kötetében, egygy nemes gondolkozásu Tudósított, ORTHOPHILUS név alatt több Hazai Literátorok között — engemet is serkentení méltóztatott; nálam sokkal olvasottabb, 's Nyelvünkben is jártosabb Literátorainknak szívesen által engedem!*

Elég az én tőlem: hogy a' mostanában több íróink által Anyai Nyelvünkbe bécsúsztatott Ujjittásokra Hazámat figyelmetessé tettem; 's a' mint Recensensem is, a' már fellyebb említett helyen megesméri: «a' tehetőseket arra ébresztettem, hogy a' kicsapongó szabad ujjittásnak philologice, és fundamentomosan siessenek ellentállni.» — — Elég nékem az a nyugodt érzés: hogy a' Nyelv' épségére vigyázóbbakká tetetett Hazafiak senkit ezután olly függetlenül, mint eddig — diktátoroskodni nem engednek.

Vagynak már, de lesznek többen is (hiszem!) olly bátor Hazafi Írók; kik ámbár a' Beavattak közé nem tartoznak: de azért Anyai Nyelvek' ügyében ők is meg mernek szólamlani; 's megtudják a' Merőknek — az úgynevezett Nyelv-szépítőknak (Puristák) kézzel foghatólag mutatni: hogy

* A. Tudományos Gyűjtemény 1818-ik évfolyamában (IX. 101. l.) Orthophilus jutalomtételt hirdet s egy darab l. Mátyás korabeli aranyat tűz ki annak «a ki a béke szerzéshez nyúl és a Szigvárti jó Hazafiui szándékból szerzett szóktól fogva egész a lebelig minden új szókat critice jó magyarsággal ki fog tenni, vagy minthogy ezek mind együtt vagynak az 1813. Esztendőben kijött Mondolatban, a ki ezen öszveszedett új szókból készült könyvet az azolta születettekkel együtt minden személyes céllozás nélkül magyarra, az esméret és tudomány által vezéreltetvén, lefordítja. — B. J.

ha jó sokat merni; jó viszont sokat nem-merni is. «Nem árt, (azt mondja a' Neologismusokról Értekező) a' szólnak szorosabb megvizsgálása, megítélése, sőt elősegíti a' nyelvnek tisztább gyümölcsözését, — — 's a' hol toll szolgál fegyver gyanánt, ott csak tenta folyik nem vér, könnyen bérfor az egymáson ejtett seb, és rigyázóbbakká teszi a' bajnokokat.» (Lásd: Tud. Gyűjt. 1817. XII. Köt. a' 16. lapon.) Olvasást érdemel e' részben VERSEGHY FERENCZ Urnak Magyar Grammatikája átaljában; a' Mondolat' teljes megigazittására nézve pedig különösen a' 25. 33. 72. 269. 's a' t. lapokon.

Sőt találkozott már magának a' Szép Literaturának is — — egy színt' olly tudós, mint bátor Recensense: ki a' különben Literátori vas szorgalmával magát eléggé érdemesített Szerző botlásait, a' Nyelv törvényeiből nem csak világosan ki tudja következtetni, hanem arról egyenesen megismeri vallani: «Hogy ámbátor (ugymond) forrón szeretem is Literaturánkat, — — mégis annyira bele untam ezen úgy nevezett szép Literaturába: hogy a' kijött 9. Kötetek közül csak kettőnek átalolvasására tudtam nagy nehezen elegendő békesség-türelést gyűjteni. Szerentse, ha ez másokkal is nem történt, 's a' t.» (Lásd: Tud. Gyűjt. 1818. IV. Köt. a' 107. lapon.) Ime! a' kilencz emeletű roppant Filagóriának karcsu falai megrendültek: mit várhat hát az izetlen Újjíttó, mit a' lélektelen Szófaragó? midőn szemei' láttára szakadoz a' Neologismus' felleg-vára — — ama' büszkén emelkedett Magyar Bábel;

— — unde altior esset

Casus, et impulsæ præceps immane ruinæ!

JUV. X.

Vajha a' ki mutogatott BOTLÁSOK (hogy a' most irtt Recensens' szavaival végezzem VÁLASZOMAT') «hasznos tanúságul szolgálhatnának: mit kellessék elő-törekedő Iróinknak, ha a' köz helybenhagyás becses előttök, szorgalmasan — — KERÜLNIÉK!!!» — — Költ Veszprémben, Mart. 26-kán 1819-dik Esztendőben.

a' KIADÓ m. k.

TARTALOM.

	Lap
Bevezetés. Irta Balassa József	3

Felelet a Mondolatra.

(Életrajz)	23
Két levél Bohógyi Gedeonhoz	31
Zafyr Czenczi a Mondolatoshoz	34
A búsongó Ámor	39
Édes Öcsém Uram!	47
Högyészi Högyész Máté Bohógyi Gedeonhoz	56
Bohógyi Gedeonhoz	62
A Lepe a Mondolatos feje felett	66
A Satyrus a Mondolat Írójához	67
A Szamár a Mondolat Írójához	68
A magyar Pegasus a Mondolat Írója ellen	71
A lant	73
Jegyzetek a Versek alá	76

Függelék.

I. A Mondolat és a Felelet bírálata a Literatur Zeitungban	83
II. A Mondolat és a Felelet bírálata a Tudományos Gyűjteményben	88
III. Somogyi Gedeon Válasza a Feleletre	96

TABLE

1	...
2	...
3	...
4	...
5	...
6	...
7	...
8	...
9	...
10	...
11	...
12	...
13	...
14	...
15	...
16	...
17	...
18	...
19	...
20	...
21	...
22	...
23	...
24	...
25	...
26	...
27	...
28	...
29	...
30	...
31	...
32	...
33	...
34	...
35	...
36	...
37	...
38	...
39	...
40	...
41	...
42	...
43	...
44	...
45	...
46	...
47	...
48	...
49	...
50	...
51	...
52	...
53	...
54	...
55	...
56	...
57	...
58	...
59	...
60	...
61	...
62	...
63	...
64	...
65	...
66	...
67	...
68	...
69	...
70	...
71	...
72	...
73	...
74	...
75	...
76	...
77	...
78	...
79	...
80	...
81	...
82	...
83	...
84	...
85	...
86	...
87	...
88	...
89	...
90	...
91	...
92	...
93	...
94	...
95	...
96	...
97	...
98	...
99	...
100	...